

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΠΑΤΡΩΝ
UNIVERSITY OF PATRAS

Σχολή Οικονομικών Επιστημών και Διοίκησης Επιχειρήσεων
Τμήμα Διοικητικής Επιστήμης & Τεχνολογίας

Διεύθυνση: Μεγάλου Αλεξάνδρου 1, 263 34 ΠΑΤΡΑ

Τηλ.: 2610 369217, Φαξ: 2610 396184,

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΔΙΟΙΚΗΣΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ
EDUCATION MANAGEMENT

Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών «Διοίκησης Εκπαίδευσης / Education Management»

Διπλωματική Εργασία

«Η άσκηση της γονικής μέριμνας σε ζητήματα σχολικής φοίτησης»

«Ιωάννα Καϊμακά»

Επιτροπή Επίβλεψης Διπλωματικής Εργασίας

Επιβλέπων Καθηγητής: Δρ. Νίκη Γεωργιάδου	
Α' Συν-Επιβλέπων Καθηγητής Δρ. Παναγιωτόπουλος Γεώργιος, Καθηγητής	Β' Συν-Επιβλέπων Καθηγητής: Δρ. Καρανικόλα Ζωή, ΕΔΙΠ

Πάτρα, 2025

Υπεύθυνη Δήλωση Συγγραφέα:

Δηλώνω ρητά ότι, σύμφωνα με το άρθρο 8 του Ν. 1599/1986 και τα άρθρα 2,4,6 παρ. 3 του Ν. 1256/1982, η παρούσα εργασία αποτελεί αποκλειστικά προϊόν προσωπικής εργασίας και δεν προσβάλλει κάθε μορφής πνευματικά δικαιώματα τρίτων και δεν είναι προϊόν μερικής ή ολικής αντιγραφής, οι πηγές δε που χρησιμοποιήθηκαν περιορίζονται στις βιβλιογραφικές αναφορές και μόνον.

© Πανεπιστήμιο Πατρών, 2024

Η παρούσα Εργασία καθώς και τα αποτελέσματα αυτής, αποτελούν συνιδιοκτησία του Πανεπιστημίου Πατρών και της φοιτήτριας, ο καθένας από τους οποίους έχει το δικαίωμα ανεξάρτητης χρήσης, αναπαραγωγής και αναδιανομής τους (στο σύνολο ή τμηματικά) για διδακτικούς και ερευνητικούς σκοπούς, σε κάθε περίπτωση αναφέροντας τον τίτλο και το συγγραφέα της Εργασίας καθώς και το όνομα του Πανεπιστημίου Πατρών όπου εκπονήθηκε.

«Στην οικογένεια μου»

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Εισαγωγή: Η γονική μέριμνα είναι κρίσιμη για την ευημερία και την ανάπτυξη των παιδιών, καθώς επηρεάζει πολλές πτυχές της καθημερινής τους ζωής και της μελλοντικής ανάπτυξης της προσωπικότητάς τους. Η γονική μέριμνα στην ελληνική νομοθεσία ρυθμίζεται κυρίως από τον Αστικό Κώδικα και στοχεύει στην εξασφάλιση της σωματικής, πνευματικής και ηθικής ανάπτυξης των ανήλικων παιδιών.

Σκοπός: Σκοπός της παρούσας διπλωματικής εργασίας είναι να διερευνήσει τη σημασία της γονικής μέριμνας σε σχέση με θέματα σχολικής φοίτησης, αναλύοντας τόσο τη θεωρητική της διάσταση όσο και τη σχετική νομοθεσία στην Ελλάδα, επιδιώκοντας παράλληλα την ανάλυση της εφαρμογής της νομοθεσίας μέσω της παρουσίας σχετικών δικαστικών αποφάσεων.

Υλικό και μέθοδος: Η εργασία βασίζεται στην ανασκόπηση της βιβλιογραφίας, καθώς και στην ανάλυση δικαστικών αποφάσεων που εντοπίστηκαν στο διαδίκτυο.

Αποτελέσματα: Ο Ν. 4800/2021 αποτελεί σημαντική μεταρρύθμιση για την επιμέλεια των ανήλικων, καθορίζοντας την άσκηση των γονικών δικαιωμάτων, ιδιαίτερα σε θέματα εκπαίδευσης, όπως η επιλογή σχολείου και οι εκπαιδευτικές αποφάσεις. Η γονική μέριμνα ασκείται από κοινού και από τους δύο γονείς, ανεξαρτήτως οικογενειακής κατάστασης, εκτός αν υπάρχει δικαστική απόφαση διαφορετική. Μετά από διαζύγιο ή διάσταση, η ζωή του παιδιού πρέπει να διατηρηθεί όσο το δυνατόν πιο σταθερή και συνεχής, διατηρώντας τις ίδιες συνθήκες. Η συναίνεση των γονέων σε εκπαιδευτικά θέματα είναι κρίσιμη και σε περίπτωση διαφωνίας, το δικαστήριο μπορεί να επιλύσει τις διαφορές, πάντα με γνώμονα το συμφέρον του παιδιού. Το δικαστήριο εξετάζει διάφορους παράγοντες, όπως τις σχέσεις του παιδιού με τους γονείς και τις συμφωνίες που έχουν γίνει. Το συμφέρον του παιδιού είναι το κύριο κριτήριο για την απόφαση, χωρίς να επηρεάζεται από παράγοντες όπως η ηλικία ή το φύλο του.

Συμπεράσματα: Οι δικαστικές αποφάσεις που παρουσιάστηκαν στην παρούσα εργασία αναδεικνύουν την εφαρμογή της νομοθεσίας και τις ερμηνείες των δικαστών για την εξασφάλιση του καλύτερου συμφέροντος του παιδιού.

Λέξεις κλειδιά: γονική μέριμνα, επιμέλεια, νομοθεσία, Αστικός Κώδικας, σχολική φοίτηση, επιλογή σχολείου, συναίνεση, διαφωνίες

ABSTRACT

Introduction: Parental responsibility is critical to children's well-being and development, as it affects many aspects of their daily lives and future personality development. Parental responsibility in Greek legislation is mainly regulated by the Civil Code and aims to ensure the physical, intellectual and moral development of minor children.

Purpose: The purpose of this thesis is to investigate the importance of parental responsibility in relation to matters of schooling, analyzing both its theoretical dimension and the relevant legislation in Greece, while seeking to analyze the implementation of the legislation through the presentation of relevant judicial decisions .

Material and method: The study is based on the literature review, as well as the analysis of judicial decisions found on the internet.

Results: Law 4800/2021 is an important reform for the custody of minors, defining the exercise of parental rights, especially in matters of education, such as the choice of school and educational decisions. Parental responsibility is exercised jointly by both parents, regardless of marital status, unless there is a court decision to the contrary. After divorce or separation, the child's life must be kept as stable and continuous as possible, maintaining the same conditions. Parental consent in educational matters is crucial and in case of disagreement, the court can resolve disputes, always in the best interest of the child. The court looks at various factors, such as the child's relationship with the parents and the agreements that have been made. The best interest of the child is the main criterion for the decision, without being influenced by factors such as age or gender.

Conclusions: The judicial decisions presented in this paper highlight the application of legislation and the interpretations of judges to ensure the best interest of the child.

Keywords: parental responsibility, custody, legislation, Civil Code, school attendance, school choice, consent, disputes

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΕΡΙΛΗΨΗ.....	4
ABSTRACT	5
ΠΕΡΙΛΗΨΗ 4	Error! Bookmark not defined.
ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ ΚΑΙ ΑΚΡΩΝΥΜΙΑ	8
ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	9
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1ο: ΈΝΝΟΙΑ ΚΑΙ ΝΟΜΙΚΗ ΦΥΣΗ ΤΗΣ ΓΟΝΙΚΗΣ ΜΕΡΙΜΝΑΣ	11
1.1. Έννοια και ιστορία της γονικής μέριμνας	11
1.2. Η γονική μέριμνα στον Αστικό Κώδικα (ΑΚ)	13
1.2.1. Η γονική μέριμνα ως διαδικασία με αρχή και τέλος	14
1.2.2. Οι ασκούντες τη γονική μέριμνα	15
1.2.2.1. Τέκνα εντός γάμου/συμφώνου συμβίωσης.....	15
1.2.2.2. Τέκνα εκτός γάμου/συμφώνου συμβίωσης	16
1.2.2.3. Τέκνα διαζευγμένων γονέων.....	16
1.2.2.4. Τέκνα που τελούν υπό επιτροπεία/υιοθεσία	18
1.2.2.5. Τέκνα ομόφυλων συντρόφων	19
1.2.3. Το περιεχόμενο της γονικής μέριμνας	23
1.2.4. Το συμφέρον του τέκνου ως γνώμονας άσκησης της γονικής μέριμνας.....	27
1.3. Η γονική μέριμνα – Λοιπές νομοθετικές ρυθμίσεις.....	29
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2ο: ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΣΧΟΛΙΚΗΣ ΦΟΙΤΗΣΗΣ ΚΑΙ ΓΟΝΙΚΗ ΜΕΡΙΜΝΑ	34
2.1. Κηδεμονία ανήλικων μαθητών	34
2.2. Δικαιώματα και υποχρεώσεις ασκούντων τη γονική μέριμνα ανήλικων μαθητών	35
2.3. Συναίνεση γονέων σε θέματα σχολικής φοίτησης	38
2.4. Γονική μέριμνα και διαχείριση θεμάτων υγείας	41
2.5. Άρση διαφωνιών γονέων σε θέματα σχολικής φοίτησης και υγείας του ανήλικου τέκνου.....	43
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3ο: ΣΧΟΛΙΚΗ ΦΟΙΤΗΣΗ ΚΑΙ ΓΟΝΙΚΗ ΜΕΡΙΜΝΑ – ΔΙΚΑΣΤΙΚΕΣ ΑΠΟΦΑΣΕΙΣ	47
3.1. Δικαστική Απόφαση ΜπρΑθ 1717/2022	47
3.2. Δικαστική Απόφαση ΜπρΑθ 4711/2016	49
3.3. Δικαστική Απόφαση ΜπρΠειρ 1979/2022.....	51
3.4. Απόφαση 78/2023	53
3.5. Γνωμοδότηση 34/2018 του ΝΣΚ.....	56
3.6. Γνωμοδότηση 85/2017 του ΝΣΚ.....	57

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	59
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	62

ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ ΚΑΙ ΑΚΡΩΝΥΜΙΑ

AFEM	Association of Women of Southern Europe
ΑΚ	Αστικός Κώδικας
ΕΑΕ	Ειδική Αγωγή και Εκπαίδευση
ΕΔΔΑ	Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων
ΕΕΑ	Ειδικές Εκπαιδευτικές Ανάγκες
ΕΝΕΕΓΥ-Λ	Ενιαίο Ειδικό Επαγγελματικό Γυμνάσιο Λύκειο
ΕΠΑΛ	Επαγγελματικά Λύκεια
HRW	Human Rights Watch
ΚΙΔ	Κώδικας Ιατρικής Δεοντολογίας
ΜΚΟ	Μη κυβερνητικές οργανώσεις
ΠΚ	Ποινικός Κώδικας
ΥΑ	Υπουργική Απόφαση

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η γονική μέριμνα αποτελεί μια από τις πιο κρίσιμες και πολυδιάστατες ευθύνες των γονιών, καθώς καλύπτει το σύνολο των αποφάσεων που σχετίζονται με την ανατροφή, την εκπαίδευση και τη γενικότερη ανάπτυξη του παιδιού. Στον σύγχρονο κόσμο, οι γονείς καλούνται να συμμετέχουν ενεργά σε κάθε πτυχή της ζωής των τέκνων τους, με ιδιαίτερη έμφαση στην εκπαίδευση, η οποία διαμορφώνει τις γνωστικές, συναισθηματικές και κοινωνικές δεξιότητές τους. Η άσκηση της γονικής μέριμνας δεν αφορά μόνο την παροχή υλικής και συναισθηματικής υποστήριξης, αλλά επεκτείνεται σε σημαντικές εκπαιδευτικές αποφάσεις, όπως η επιλογή σχολείου, η παρακολούθηση της ακαδημαϊκής πορείας και η ενίσχυση των ιδιαίτερων κλίσεων του παιδιού. Η μελέτη της γονικής μέριμνας σε θέματα σχολικής φοίτησης είναι κρίσιμη, καθώς η ποιότητα της γονικής εμπλοκής επηρεάζει άμεσα την ακαδημαϊκή επιτυχία και την ψυχολογική ευημερία των παιδιών.

Ωστόσο, η άσκηση της γονικής μέριμνας σε εκπαιδευτικά ζητήματα δεν εξαρτάται μόνο από την προθυμία και τη δέσμευση των γονέων, αλλά καθορίζεται και από το νομικό πλαίσιο που διασφαλίζει τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις τους. Ειδικότερα, η νομοθεσία που διέπει τη γονική μέριμνα προσφέρει ένα ξεκάθαρο πλαίσιο για τις υποχρεώσεις και τα δικαιώματα των γονέων σε ζητήματα σχολικής φοίτησης. Σύμφωνα με τον Αστικό Κώδικα, οι γονείς έχουν την υποχρέωση να εξασφαλίσουν την κατάλληλη εκπαίδευση του παιδιού, λαμβάνοντας υπόψη τις ανάγκες, τις ικανότητες και τις κλίσεις του. Το άρθρο 1510 του Αστικού Κώδικα προβλέπει ότι οι γονείς πρέπει να συνεργάζονται με τις σχολικές αρχές και να προάγουν το συμφέρον του παιδιού. Επίσης, οι γονείς υποχρεούνται να λαμβάνουν υπόψη την άποψη του παιδιού σε ζητήματα που το αφορούν, ειδικά όταν το παιδί έχει την ωριμότητα να συμμετέχει στη λήψη αποφάσεων.

Επιπλέον, η νομοθεσία ρυθμίζει και τις περιπτώσεις διαφωνίας μεταξύ των γονέων σχετικά με εκπαιδευτικά ζητήματα, δίνοντας τη δυνατότητα στα δικαστήρια να παρέμβουν, εάν κριθεί αναγκαίο, για το καλό του παιδιού. Ιδιαίτερη σημασία δίνεται στην προστασία των δικαιωμάτων του παιδιού στη μόρφωση, ανεξαρτήτως των οικογενειακών ή κοινωνικών συνθηκών. Οι σύγχρονοι νόμοι διασφαλίζουν την προστασία των δικαιωμάτων του παιδιού και ορίζουν σαφώς τον ρόλο των γονέων στη λήψη αποφάσεων που αφορούν την εκπαίδευση. Η κατανόηση του νομικού πλαισίου είναι απαραίτητη, καθώς παρέχει τη βάση για την ορθή άσκηση της γονικής μέριμνας και για την επίλυση πιθανών συγκρούσεων ανάμεσα στους γονείς, τα σχολεία και το παιδί.

Στόχος της παρούσας διπλωματικής εργασίας είναι να εξετάσει τη σημασία της γονικής μέριμνας σε ζητήματα σχολικής φοίτησης, εστιάζοντας τόσο στη θεωρητική της διάσταση, όσο και στη νομοθεσία που τη διέπει στην Ελλάδα. Επιπρόσθετα στόχος είναι να αναλύσει τον τρόπο εφαρμογής της νομοθεσίας μέσα από την παρουσίαση σχετικών δικαστικών αποφάσεων.

Η εργασία δομείται σε τρία κεφάλαια. Στο πρώτο κεφάλαιο παρέχεται μια πλήρης επισκόπηση της έννοιας και της νομικής φύσης της γονικής μέριμνας. Αναλύεται η ιστορική εξέλιξη της γονικής μέριμνας, καθώς και οι διατάξεις του Αστικού Κώδικα που ρυθμίζουν τις αρμοδιότητες των γονέων, με ιδιαίτερη αναφορά σε περιπτώσεις όπως τέκνα εντός και εκτός γάμου, τέκνα διαζευγμένων γονέων, τέκνα υπό επιτροπεία ή υιοθεσία, καθώς και τέκνα

ομόφυλων συντρόφων. Εξετάζεται επίσης η εφαρμογή της γονικής μέριμνας και ο ρόλος του συμφέροντος του παιδιού ως βασικού κριτηρίου στη λήψη αποφάσεων.

Στο δεύτερο κεφάλαιο, η εργασία εστιάζει σε ζητήματα σχολικής φοίτησης, αναλύοντας τη σχέση μεταξύ γονικής μέριμνας και σχολικής εκπαίδευσης. Εξετάζονται οι υποχρεώσεις και τα δικαιώματα των γονέων, η συναίνεση τους σε εκπαιδευτικά θέματα, καθώς και η διαχείριση θεμάτων υγείας που επηρεάζουν την εκπαιδευτική διαδικασία. Επιπλέον, αναλύεται η διαδικασία επίλυσης διαφορών που μπορεί να προκύψουν μεταξύ γονέων σχετικά με θέματα σχολικής φοίτησης και υγείας του παιδιού.

Τέλος, στο τρίτο κεφάλαιο, η εργασία παρέχει μια ανάλυση σημαντικών δικαστικών αποφάσεων που αφορούν τη γονική μέριμνα σε εκπαιδευτικά ζητήματα. Αυτή η ανάλυση αποσκοπεί στην κατανόηση της πρακτικής εφαρμογής της νομοθεσίας και των τρόπων με τους οποίους τα δικαστήρια επιλύουν συγκρούσεις σχετικές με τη σχολική φοίτηση και την άσκηση της γονικής μέριμνας. Μέσω της παρουσίας αυτών των αποφάσεων, η εργασία προσφέρει μια ολοκληρωμένη εικόνα για την εφαρμογή της γονικής μέριμνας στο εκπαιδευτικό πλαίσιο, συνδυάζοντας θεωρητικές γνώσεις με πρακτικά παραδείγματα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1ο: ΈΝΝΟΙΑ ΚΑΙ ΝΟΜΙΚΗ ΦΥΣΗ ΤΗΣ ΓΟΝΙΚΗΣ ΜΕΡΙΜΝΑΣ

1.1. Έννοια και ιστορία της γονικής μέριμνας

Η νομολογία που αφορά τη γονική μέριμνα είναι μέρος του οικογενειακού δικαίου, το οποίο περιλαμβάνει διατάξεις που ρυθμίζουν τα θέματα του γάμου, της συγγένειας, της υιοθεσίας, της επιτροπείας, της κηδεμονίας, καθώς και τις έννομες και θρησκευτικές σχέσεις που συνδέονται με αυτά ή απορρέουν εξ αυτών, όπως είναι οι προσωπικές και περιουσιακές σχέσεις των συζυγών μεταξύ τους, οι σχέσεις γονέων και τέκνων γεννημένων σε γάμο ή εκτός γάμο των γονέων τους, οι σχέσεις μεταξύ συγγενών, κ.α. Το οικογενειακό δίκαιο αποτελεί εν ολίγοις έναν κλάδο του αστικού δικαίου που ρυθμίζει τις νομικές σχέσεις που προκύπτουν από την οικογένεια και τις προσωπικές σχέσεις των μελών της, με σκοπό την προστασία των δικαιωμάτων και των υποχρεώσεων των μελών της οικογένειας, καθώς και την ομαλή λειτουργία των οικογενειακών σχέσεων, λαμβάνοντας υπόψη τις κοινωνικές αλλαγές και εξελίξεις (Χριστινάκης, 2003).

Η οικογένεια σήμερα βασίζεται σε δύο θεμελιώδεις νομικούς πυλώνες: (α) την έννοια της σχέσης και (β) την έννοια του γάμου. Η έννοια της σχέσης αναφέρεται σε νομικές, βιολογικές και συναισθηματικές σχέσεις μεταξύ των μελών της οικογένειας, κυρίως μεταξύ γονέων και παιδιών. Η νομική αναγνώριση της σχέσης μεταξύ γονέα και παιδιού μπορεί να προκύψει είτε από βιολογικούς δεσμούς είτε από νομικές πράξεις, όπως η υιοθεσία. Ο γάμος παραδοσιακά θεωρείται ως η νομική και κοινωνική βάση της οικογένειας. Ρυθμίζει τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις των συζυγών μεταξύ τους, αλλά και απέναντι στα παιδιά τους. Στον γάμο αναγνωρίζονται τα προσωπικά και περιουσιακά δικαιώματα των συζυγών, καθώς και η από κοινού άσκηση της γονικής μέριμνας.

Οι δύο παραπάνω πυλώνες (σχέση, γάμος) μπορεί να συνυπάρχουν, αλλά αυτό δεν είναι απαραίτητο για την άσκηση της γονικής μέριμνας. Η σχέση γονέα-παιδιού στο ελληνικό οικογενειακό δίκαιο δεν εξαρτάται από το γάμο των γονέων και δημιουργείται νόμιμα κάθε φορά που μια γυναίκα γεννά παιδί, ή όταν ένας άνδρας αναγνωρίζει ένα παιδί, ή όταν ένας άνδρας ή μια γυναίκα ακόμα και αν δεν είναι παντρεμένοι υιοθετούν ένα παιδί. Ωστόσο, η σχέση γονέα-παιδιού μεταξύ πατέρα και παιδιού μπορεί επίσης να είναι παράγωγο της συζυγικής σχέσης. Σε κάθε περίπτωση, κάθε νόμιμος γονέας έχει δικαίωμα και υποχρέωση να ασκεί τη γονική μέριμνα. Οι γονείς έχουν δικαιώματα και υποχρεώσεις απέναντι στα παιδιά τους ανεξάρτητα από το αν είναι παντρεμένοι, διαζευγμένοι ή δεν έχουν ποτέ παντρευτεί. Το κύριο κριτήριο είναι πάντα το συμφέρον του παιδιού, και η νομοθεσία εξασφαλίζει ότι η σχέση γονέα-παιδιού προστατεύεται ανεξάρτητα από την ύπαρξη γάμου. Αυτό αποδεικνύεται και από το γεγονός ότι, τα τελευταία χρόνια, οι νομικές διατάξεις εξελίχθηκαν ώστε να καλύψουν νέες μορφές οικογένειας, όπως τις μονογονεϊκές οικογένειες και τις οικογένειες που δημιουργούνται από σύμφωνο συμβίωσης (Papazissi, 2005).

Σε γενικές γραμμές, η γονική μέριμνα είναι συνήθως κατανοητή ως ένα σύνολο εξουσιών, δικαιωμάτων και υποχρεώσεων όσον αφορά τα παιδιά, που ο νόμος αναθέτει στους γονείς ή σε τρίτα πρόσωπα. Αυτές οι εξουσίες, τα δικαιώματα και οι υποχρεώσεις στοχεύουν στην προστασία και την προώθηση των δικαιωμάτων και της ευημερίας των παιδιών και

ουσιαστικά περιλαμβάνουν την παροχή προσωπικής φροντίδας, εκπαίδευσης, διαχείρισης της περιουσίας του παιδιού και άσκηση νομικής εκπροσώπησης. Η συναίνεση γύρω από την έννοια της γονικής μέριμνας επεκτείνεται στην ιδέα ότι οι γονικές εξουσίες πρέπει να ασκούνται προς όφελος των παιδιών, λαμβάνοντας πρωτίστως υπόψη το βέλτιστο συμφέρον του παιδιού και με σεβασμό και προώθηση της προοδευτικής ωριμότητας και αυτονομίας του παιδιού. Αυτές οι ευρέως κοινές αντιλήψεις έχουν ευνοηθεί και ενισχυθεί στην Ευρώπη από διεθνή μέσα από το Συμβούλιο της Ευρώπης, τη Διάσκεψη της Χάγης για το Ιδιωτικό Διεθνές Δίκαιο, την Ευρωπαϊκή Ένωση, και από τη νομολογία του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων (ΕΔΔΑ) (Scherpe, 2016).

Η γονική μέριμνα αποτελεί ένα αξίωμα που περιλαμβάνει πολλά συγκεκριμένα δικαιώματα και υποχρεώσεις και ασκείται προς το συμφέρον του ανήλικου παιδιού. Πιο συγκεκριμένα, κατά το άρθρο 1510 του ελληνικού Αστικού Κώδικα (Α.Κ.) περιλαμβάνει *«την επιμέλεια του προσώπου, τη διοίκηση της περιουσίας και την εκπροσώπηση του τέκνου σε κάθε υπόθεση ή δικαιοπραξία ή δίκη, που αφορούν το πρόσωπο ή την περιουσία του»*. Η φροντίδα του ανήλικου τέκνου είναι καθήκον και δικαίωμα των γονέων και συνεπώς η γονική μέριμνα είναι η συνήθης κατάσταση όπου οι γονείς έχουν γονικές ευθύνες για το παιδί τους. Η φροντίδα του τέκνου περιλαμβάνει ιδιαίτερα την ανατροφή, την επίβλεψη, την εκπαίδευση του, καθώς και τον καθορισμό του τρόπου διαμονής του, όπως ορίζεται στο άρθρο 1518 του Α.Κ.

Καθώς το οικογενειακό δίκαιο είναι ευαίσθητο στις κοινωνικές αλλαγές, οι σχετικές διατάξεις του ελληνικού Α.Κ. που αφορούν τη γονική μέριμνα, έχουν τροποποιηθεί σημαντικά με την πάροδο των ετών, προς την κατεύθυνση της εξάλειψης της θρησκευτικής επιρροής στο δίκαιο (π.χ. η αναγνώριση του πολιτικού γάμου με τον Ν. 1250/1982 και η θέσπιση του Συμφώνου Συμβίωσης με τον Ν. 3719/2008), της εγγύησης της ισότητας των φύλων (π.χ. εξάλειψη της παραδοσιακής αντίληψης που ήθελε τη μητέρα να αναλαμβάνει κυρίως την επιμέλεια των παιδιών μετά από έναν χωρισμό), της ενίσχυσης της ιδιωτικής αυτονομίας (π.χ. το Σύμφωνο Συμβίωσης παρέχει στα ζευγάρια τη δυνατότητα να ρυθμίσουν τις σχέσεις τους με νομικά δεσμευτικό τρόπο χωρίς να δεσμεύονται από την παραδοσιακή έννοια του γάμου) και της προστασίας των συμφερόντων των ανηλίκων (Zervogianni, 2016). Οι ισχύουσες διατάξεις υπέστησαν ριζική μεταρρύθμιση στη δεκαετία του 1980, καθώς μέχρι τότε ο πατέρας του τέκνου θεωρήθηκε αποκλειστικά υπεύθυνος για τη φροντίδα του παιδιού, τη διαχείριση της περιουσίας του και τη νομική του εκπροσώπηση, μιας και χαρακτηρίστηκε ως *«κεφαλή της οικογένειας»* (άρθρο 1500, Α.Κ./1940). Παράλληλα, ο ρόλος της μητέρας σε θέματα γονικής μέριμνας περιορίστηκε μόνο σε περιπτώσεις όπου η ευθύνη του πατέρα είχε ακυρωθεί (άρθρο 1590, Α.Κ./1940).

Ο Ν. 1329/1983 επέφερε σημαντικές αλλαγές στο οικογενειακό δίκαιο εκείνη την εποχή με μεγαλύτερο προσανατολισμό στην ισότητα των φύλων, επηρεάζοντας συνεπώς και τις ρυθμίσεις περί των σχέσεων γονέα-τέκνου. Ο Νόμος 1329/1983 αποτέλεσε έναν από τους σημαντικότερους σταθμούς στην εξέλιξη του ελληνικού οικογενειακού δικαίου, ενσωματώνοντας κοινωνικές και νομικές μεταρρυθμίσεις που στόχευαν στην προώθηση της ισότητας των φύλων και τη νομική κατοχύρωση των δικαιωμάτων των παιδιών. Πριν από την ψήφιση του Ν. 1329/1983, η ελληνική νομοθεσία αντανάκλασε τις παραδοσιακές αντιλήψεις, οι οποίες έδιναν στον πατέρα το κυρίαρχο ρόλο στη λήψη αποφάσεων που αφορούσαν τα παιδιά. Η «πατρική εξουσία», όπως λεγόταν, ήταν αποκλειστικό δικαίωμα του

πατέρα και αντανakλούσε το πατριαρχικό μοντέλο της οικογένειας που επικρατούσε κατά τον 20ό αιώνα. Η «πατρική εξουσία» αντικαταστάθηκε από τον όρο «γονική μέριμνα» και αναμόρφωσε σημαντικά την έννοια της, σύμφωνα με τις συνταγματικές επιταγές για την ισότητα μεταξύ ανδρών και γυναικών. (άρθρο 4, παρ. 2 του ελληνικού Συντάγματος) και την προστασία της μητρότητας και της παιδικής ηλικίας (άρθρο 21, παρ. 1 του ελληνικού Συντάγματος). Η γονική μέριμνα ασκείται πλέον και από τους δύο γονείς, με γνώμονα το συμφέρον του παιδιού, όπως ορίζεται σήμερα στο άρθρο 1511 του Α.Κ. Με τον ανωτέρω νόμο, εξομοιώθηκε επίσης η νομική θέση των παιδιών που γεννιούνται εκτός γάμου, με εκείνα που γεννιούνται εντός γάμου βάσει του άρθρου 1484 του Α.Κ. (Βουλή των Ελλήνων, 2021; Καράκωστας, 2011).

Μια άλλη σημαντική μεταρρύθμιση ήταν αυτή που εισήχθη με τον Ν. 2447/1996 αναδιαρθρώνοντας τους θεσμούς της υιοθεσίας και της κηδεμονίας, ώστε να παρέχει αποτελεσματικότερη προστασία στα ανήλικα τέκνα. Ο Ν. 2447/1996 αναμόρφωσε τις διαδικασίες της υιοθεσίας, δίνοντας μεγαλύτερη έμφαση στη διαφάνεια και την προστασία του συμφέροντος του παιδιού και καθιέρωσε πιο αυστηρά κριτήρια για την υιοθεσία, επιδιώκοντας τη διασφάλιση ότι το παιδί θα βρεθεί σε ένα περιβάλλον που μπορεί να καλύψει τις ανάγκες του και να εξασφαλίσει την ομαλή ψυχολογική και κοινωνική του ανάπτυξη. Επιπλέον, αναδιάρθρωσε τον θεσμό της κηδεμονίας, εστιάζοντας στην προστασία των δικαιωμάτων των ανηλίκων και την εξασφάλιση της ορθής άσκησης των καθηκόντων από τους κηδεμόνες (Κουνουγέρη – Μανωλεδάκη, 2016).

Με τον ίδιο νόμο εισήχθη για πρώτη φορά στην ελληνική νομική ιστορία, ο θεσμός της αναδοχής στην φροντίδα των ανηλίκων τέκνων, ενώ επίσης αναμορφώθηκαν η επιτροπεία ανηλίκου και οι συναφείς προστατευτικοί θεσμοί προς την κατεύθυνση της προστασίας και του σεβασμού της προσωπικότητας ανηλίκων και ενηλίκων. Μια από τις πιο σημαντικές καινοτομίες του, ήταν η εισαγωγή του θεσμού της αναδοχής στην ελληνική νομική πραγματικότητα, με στόχο την προσωρινή φροντίδα παιδιών που, για διάφορους λόγους, δεν μπορούσαν να ζήσουν με τους βιολογικούς τους γονείς, ενώ παράλληλα διασφαλίζονταν τα δικαιώματά τους για επαρκή φροντίδα και προστασία. Ο θεσμός της αναδοχής ήρθε για να προσφέρει στα παιδιά την ευκαιρία να ζήσουν σε οικογενειακό περιβάλλον, έστω και προσωρινό, έως ότου βρεθεί μια πιο μόνιμη λύση για τη φροντίδα τους. Ο Ν. 2447/1996 επίσης προχώρησε σε εκσυγχρονισμό του θεσμού της επιτροπείας ανηλίκου, καθιστώντας πιο σαφείς και διαφανείς τις διαδικασίες για την επιλογή και τον έλεγχο των επιτρόπων. Οι επιτροπείς είχαν πλέον την υποχρέωση να ενεργούν με γνώμονα το συμφέρον του ανηλίκου και υπό αυστηρότερη επιτήρηση από τις αρχές, προκειμένου να αποτραπούν τυχόν καταχρήσεις εξουσίας ή παραμέληση των ανηλίκων (Κουνουγέρη – Μανωλεδάκη, 2016).

1.2. Η γονική μέριμνα στον Αστικό Κώδικα (ΑΚ)

Στην ελληνική νομολογία, ο Α.Κ. αποτελεί σήμερα το βασικό νομοθετικό πλαίσιο που διέπει τα κύρια ζητήματα γονικής μέριμνας. Συγκεκριμένα, το ενδέκατο κεφάλαιο του Α.Κ. (άρθρα 1505 – 1541) ρυθμίζει τα ζητήματα που αφορούν τις σχέσεις γονέων και παιδιών, το

δέκατο τέταρτο κεφάλαιο (άρθρα 1589-1654) ρυθμίζει τα ζητήματα που αφορούν την επιτροπεία (ή κηδεμονία) ανήλικων τέκνων, ενώ το δέκατο πέμπτο κεφάλαιο (άρθρα 1655-1665) περιλαμβάνει διατάξεις για τη γονική μέριμνα στην περίπτωση της αναδοχής ανήλικου παιδιού. Σημειώνεται ωστόσο, πως το Σύνταγμα, το ευρωπαϊκό δίκαιο, καθώς και οι διεθνείς συμβάσεις επηρεάζουν την ερμηνεία των διατάξεων του Α.Κ., συμπληρώνουν το σχετικό νομικό πλαίσιο και, σε περίπτωση σύγκρουσης νόμων, υπερισχύουν. Επιπρόσθετα, η νομική βιβλιογραφία και οι δικαστικές αποφάσεις αποτελούν άτυπες πηγές δικαίου, ενώ τα έθιμα δεν παίζουν σχεδόν καθόλου ρόλο σε αυτόν τον τομέα (Koutsouradis, 2021; Κουνουγέρη – Μανωλεδάκη, 2016; Βουλή των Ελλήνων, 2021).

1.2.1. Η γονική μέριμνα ως διαδικασία με αρχή και τέλος

Οι γονείς του ανήλικου τέκνου είναι υπεύθυνοι από κοινού για την άσκηση της νομικής μέριμνας (άρθρο 1510). Αυτό σημαίνει ότι πρέπει να λαμβάνουν από κοινού τις αποφάσεις, σχετικά με κάθε μέτρο που αφορά την προσωπική ή περιουσιακή κατάσταση του παιδιού τους. Σε γενικές γραμμές η γονική μέριμνα είναι μια σχέση με αρχή και τέλος. Συνήθως διαρκεί για μια συγκεκριμένη χρονική περίοδο, δηλαδή μέχρι την ενηλικίωση του παιδιού. Ξεκινά από τη στιγμή της γέννησης του, υποθέτοντας φυσικά ότι τουλάχιστον ένας από τους γονείς είναι ζωντανός. Σε περίπτωση που η μητέρα είχε πεθάνει πριν από την ολοκλήρωση του τοκετού και ο πατέρας δεν ήταν ήδη εν ζωή, το τέκνο τίθεται υπό επιτροπεία (άρθρο 1589).

Η γονική μέριμνα παύει με την ενηλικίωση του παιδιού, το θάνατο ή την κήρυξη του παιδιού ή και των δύο γονέων ως αγνοουμένων, καθώς και με την απώλεια του αξιώματος και από τους δύο γονείς (άρθρο 1538). Έλλειψη γονικής μέριμνας δύναται να προκύψει όταν το παιδί είναι από άγνωστους γονείς ή όταν η γονική μέριμνα και των δύο γονέων έχει παύσει επειδή έχουν πεθάνει, έχουν κηρυχθεί αγνοούμενοι ή έχουν χάσει αυτό το δικαίωμα (άρθρο 1538). Περαιτέρω, το δικαστήριο μπορεί να στερήσει τη γονική μέριμνα από τους γονείς μόνο εάν κρίνει ότι έχουν καταχραστεί τα δικαιώματά τους, παραβίασαν τα καθήκοντά τους, δεν είναι σε θέση να εκτελέσουν αυτό το έργο (άρθρο 1532, παρ. 1) ή μετά από διαζύγιο, την ακύρωση του γάμου ή τον πραγματικό χωρισμό, εφόσον κριθούν ακατάλληλοι για το σκοπό αυτό (άρθρα 1513-1514). Τέλος, το δικαστήριο μπορεί, κατόπιν αιτήματος των γονέων, να τους απαλλάξει από την άσκηση της γονικής μέριμνας για σημαντικούς λόγους (άρθρο 1535).

Η απώλεια της γονικής μέριμνας συμβαίνει αν ο γονέας καταδικαστεί οριστικά σε ποινή φυλάκισης τουλάχιστον ενός μηνός για δόλο σε βάρος του παιδιού ή για οποιοδήποτε αδίκημα κατά της ζωής ή της υγείας του παιδιού. Αυτό είναι αποτέλεσμα της καταδίκης, χωρίς να χρειάζεται ειδική πρόβλεψη στη σχετική δικαστική απόφαση. Υπό αυτές τις συνθήκες, το δικαστήριο μπορεί επίσης να απαλλάξει τον γονέα από τη γονική μέριμνα όλων των παιδιών του. Επιπλέον, το άρθρο 1532 (παρ. 1) προβλέπει ότι εάν ένας γονέας καταχραστεί τα δικαιώματά του παιδιού (π.χ. κακοποιήσει το παιδί), παραβιάσει τα καθήκοντά του (π.χ. παραμέληση του παιδιού) ή δεν είναι σε θέση να φέρει εις πέρας αυτό το καθήκον (π.χ. λόγω ψυχικής ασθένειας), το δικαστήριο μπορεί μόνο να του στερήσει την άσκηση της γονικής μέριμνας. Όσον αφορά τη βίαιη συμπεριφορά ενός γονέα προς τον άλλο γονέα, αν και αυτή η συμπεριφορά δεν απευθύνεται άμεσα στο παιδί, μπορεί να συνεπάγεται

ανεπαρκή άσκηση γονικής μέριμνας, εάν έχει επιζήμια επίδραση στο ίδιο το παιδί. Σε κάθε περίπτωση, το άρθρο 1533 (παρ. 1) ορίζει ότι το δικαστήριο μπορεί να απαλλάξει έναν γονέα από τη φροντίδα του παιδιού, μόνο εάν όλα τα άλλα διαθέσιμα μέτρα είναι ανεπαρκή ή δεν επαρκούν για την αποτροπή οποιουδήποτε κινδύνου για τη σωματική ή ψυχολογική υγεία του παιδιού. Στην περίπτωση που ένας γονέας έχει χάσει το αξίωμα της γονικής μέριμνας, δεν μπορεί να το ανακτήσει. Εάν, ωστόσο, το δικαστήριο του είχε στερήσει μόνο την άσκηση της γονικής μέριμνας, μπορεί να ανακαλέσει ή να τροποποιήσει τη σχετική απόφαση, λόγω αλλαγής των συνθηκών, υπό τον όρο ότι οποιοσδήποτε από τους γονείς, τους στενούς συγγενείς ή ο εισαγγελέας το ζητήσει, σύμφωνα με το άρθρο 1536.

Εάν το τέκνο υπόκειται σε επιτροπεία, οι γονικές ευθύνες του κηδεμόνα παύουν αμέσως όταν χάσει, εν όλω ή εν μέρει, την ιδιότητά του να συνάπτει δικαστικές πράξεις (άρθρο 1650). Επιπλέον, το δικαστήριο μπορεί να τον απαλλάξει από τα καθήκοντα αυτά, για σημαντικούς λόγους, ιδίως όταν κρίνει ότι η συνέχιση της κηδεμονίας μπορεί να θέσει σε κίνδυνο τα συμφέροντα του τέκνου (άρθρο 1651). Εάν το δικαστήριο απαλλάξει τον κηδεμόνα από τα καθήκοντά του, δεν υπάρχει διάταξη που θα μπορούσε να του/της επιτρέψει να ανακτήσει τις ευθύνες του/της.

Τέλος, ο γάμος του ανήλικου τέκνου δεν ισοδυναμεί επίσημα με τη διακοπή της γονικής μέριμνας, αλλά περιορίζει το πεδίο εφαρμογής της. Στην περίπτωση αυτή, σύμφωνα με το άρθρο 139 ο έγγαμος ανήλικος μπορεί, από μόνος του, να συνάψει κάθε δικαιοπραξία που είναι απαραίτητη για τη διατήρηση ή την ενίσχυση της περιουσίας του ή για την παροχή των αναγκών προσωπικής συντήρησης και εκπαίδευσής του, καθώς και για την υποστήριξη της οικογένειάς του. Επιπλέον, δικαιούται να διαχειρίζεται τα δικά του περιουσιακά στοιχεία σε κάποιο βαθμό και να διασφαλίζει τη δική του νομική εκπροσώπηση (Κουνουγέρη – Μανωλεδάκη, 2016; Βουλή των Ελλήνων, 2021).

1.2.2. Οι ασκούντες τη γονική μέριμνα

1.2.2.1. Τέκνα εντός γάμου/συμφώνου συμβίωσης

Όταν οι γονείς είναι παντρεμένοι ή έχουν συνάψει σύμφωνο συμβίωσης, κατά τη στιγμή της γέννησης του τέκνου, η γονική μέριμνα ασκείται από κοινού όπως ορίζει το άρθρο 1510. Εάν οι γονείς παντρευτούν μετά τη γέννηση του τέκνου και ο πατέρας έχει αναγνωρίσει το παιδί ως δικό του, το τέκνο έχει από κάθε άποψη την ίδια ιδιότητα, με τέκνο που γεννήθηκε εντός γάμου (άρθρο 1473). Έτσι, στην περίπτωση αυτή και οι δύο γονείς είναι κάτοχοι του αξιώματος της γονικής μέριμνας, αλλά η άσκηση των σχετικών καθηκόντων και αρμοδιοτήτων ανήκει στη μητέρα, σύμφωνα με το άρθρο 1515 (παρ. 1). Ωστόσο και οι δύο γονείς, όντας άγαμοι, μπορούν να ασκούν τη γονική μέριμνα από κοινού, εφόσον αυτό επιτρέπεται από το δικαστήριο, με γνώμονα τον σεβασμό στο συμφέρον του παιδιού (άρθρο 1515, παρ. 2). Εάν στη συνέχεια οι γονείς παντρευτούν, αλλά δεν υπάρξει αναγνώριση του παιδιού από την πλευρά του πατέρα, η σχέση μεταξύ του πατέρα και του παιδιού δεν εδραιώνεται. Στην περίπτωση αυτή, λοιπόν, η ευθύνη της γονικής μέριμνας ανήκει αποκλειστικά στη μητέρα (άρθρ. 1515 παρ. 1).

1.2.2.2. Τέκνα εκτός γάμου/συμφώνου συμβίωσης

Επιπρόσθετα, όταν οι γονείς δεν είναι παντρεμένοι η άσκηση της γονικής μέριμνας ανήκει στη μητέρα. Ωστόσο, εάν ο πατέρας οικειοθελώς έχει αναγνωρίσει το παιδί ως δικό του ή δεν έχει εμφανιστεί ως κατηγορούμενος σε υπόθεση δικαστικής αναγνώρισης, θα λάβει μέρος και στη γονική μέριμνα. Θα ασκήσει αυτό το καθήκον μόνο εάν έχει παύσει η γονική μέριμνα της μητέρας ή εάν αυτή δεν είναι σε θέση να την ασκήσει (άρθρο 1515, παρ. 1). Το δικαστήριο μπορεί, κατόπιν αιτήματος του πατέρα, να αναθέσει την άσκηση της γονικής μέριμνας στον ίδιο και σε άλλες περιπτώσεις, εάν αυτό είναι κριθεί απαραίτητο για την εξυπηρέτηση του βέλτιστου συμφέροντος του παιδιού. Η συναίνεση της μητέρας για το θέμα αυτό αποτελεί σημαντικό, αλλά όχι καθοριστικό παράγοντα (άρθρο 1515, παρ. 2). Αξίζει να σημειωθεί ότι, σύμφωνα με την επικρατέστερη άποψη, το δικαστήριο μπορεί να αποδώσει την άσκηση της γονικής μέριμνας μόνο στον πατέρα. Τέλος, σε περίπτωση δικαστικής αναγνώρισης όπου ο πατέρας έχει εμφανιστεί ως κατηγορούμενος, δεν μπορεί να λάβει μέρος στη γονική μέριμνα ή να αντικαταστήσει τη μητέρα κατά την άσκηση του αξιώματος της (άρθρο, 1515 παρ. 3) (Γεωργιάδης, 2021).

1.2.2.3. Τέκνα διαζευγμένων γονέων

Είναι γεγονός πως το άρθρο 1510 ορίζει ότι οι γονείς ασκούν από κοινού τη γονική μέριμνα, χωρίς να αναφέρεται στις μεταξύ τους σχέσεις (π.χ. συγκατοίκηση, διαζευγμένοι, ακύρωση γάμου). Μετά από διαζύγιο ή ακύρωση του γάμου, οι γονείς συνεχίζουν να ασκούν από κοινού τη γονική μέριμνα ή είναι ελεύθεροι να συμφωνήσουν για την απόδοση της γονικής μέριμνας, ενώ εάν επιθυμούν να παρεκκλίνουν από τη διάταξη του άρθρου 1510 (δηλαδή την κοινή γονική μέριμνα), μια δικαστική απόφαση θα πρέπει πάντα να ρυθμίζει αυτό το ζήτημα προς όφελος του παιδιού. Στις περιπτώσεις διαζυγίου λοιπόν, οι γονείς συνεχίζουν να ασκούν κοινή γονική μέριμνα και μετά το διαζύγιο, εκτός εάν υποβάλουν αίτηση στο δικαστήριο για τη ρύθμιση της γονικής μέριμνας. Σε αυτό το τελευταίο σενάριο, το δικαστήριο έχει ένα ευρύ φάσμα δυνατοτήτων, καθώς μπορεί να χορηγήσει την άσκηση της γονικής μέριμνας σε έναν από τους γονείς ή και στους δύο γονείς από κοινού, ή μπορεί να τη διανείμει μεταξύ των γονέων, ή να την αποδώσει σε τρίτο (άρθρο 1513). Ανεξάρτητα από τη δικαστική απόφαση για την άσκηση της γονικής μέριμνας, και οι δύο γονείς θα συνεχίσουν να ασκούν γονική μέριμνα (Παντελίδου, 2021).

Στην περίπτωση που αποφασιστεί η κατανομή της και στους δύο γονείς, αυτή μπορεί να γίνει με κριτήρια λειτουργιών ή χρόνου. Στην πρώτη περίπτωση σημαίνει ότι ορισμένες λειτουργίες ανατίθενται στον έναν γονέα και οι υπόλοιπες στον άλλο (π.χ. ο ένας γονέας είναι υπεύθυνος για την εκπαίδευση και μόρφωση του παιδιού, ενώ ο άλλος για τα υπόλοιπα), ενώ στη δεύτερη περίπτωση σημαίνει ότι η άσκηση της γονικής μέριμνας εναλλάσσεται χρονικά. Η χρονική ή εναλλασσόμενη άσκηση της επιμέλειας, δεν αποτελεί από κοινού

άσκηση της γονικής μέριμνας, αλλά κατανομή και μάλιστα με τη μορφή της εναλλαγής. Συνήθως είναι η απάντηση του δικαστηρίου σε σφοδρή αντιδικία των γονέων και αδυναμία συμφωνίας (Agalloroulou, 2005). Η χρονική κατανομή της επιμέλειας εξασφαλίζει τη συμμετοχή και των δυο γονέων στην ανατροφή των παιδιών και ενισχύει τους δεσμούς των ανηλίκων με αμφότερους τους γονείς τους, περιορίζοντας έτσι τις αναπόφευκτα δυσμενείς επιπτώσεις που προκαλεί το διαζύγιο στην ψυχολογία και την εν γένει προσωπικότητά τους. Συμβάλλει δε στην αποκατάσταση του απαραίτητου κλίματος γαλήνης, ηρεμίας, σταθερότητας και ασφάλειας, που είναι αναγκαίο για την απρόσκοπτη εξέλιξη της συνολικής διαδικασίας ολοκληρώσεως της προσωπικότητας των ανηλίκων, σε περιπτώσεις όπου υπάρχουν διαφωνίες των γονέων. Συχνά η χρονική κατανομή γίνεται σε βάση μονών και ζυγών μηνών μεταξύ του πατέρα και της μητέρας (Παντελίδου, 2021).

Κατά τη λήψη οποιασδήποτε απόφασης το δικαστήριο λαμβάνει υπόψη τυχόν σχετικές συμφωνίες μεταξύ των γονέων (άρθρο 1513), καθώς και τη γνώμη του ίδιου του τέκνου, ανάλογα με την ωριμότητά του (άρθρο 1511). Εν ολίγοις, η απόφαση του δικαστηρίου αποβλέπει στο συμφέρον του τέκνου (πρωταρχικό κριτήριο) και στηρίζεται στην αρχή της ισότητας και στην αποφυγή των διακρίσεων, συνεκτιμά δε και τη γνώμη του τέκνου (άρθρο 1511). Ως ειδικότερα δε κριτήρια στη σύγκρουση των γονέων προβλέπονται οι δεσμοί των τέκνων με τους γονείς και μεταξύ τους, αλλά και οι συμφωνίες των γονέων, διότι το δικαστήριο καλείται συνήθως να αποφασίσει με βάση τον βίο των τέκνων όπως ήταν μέχρι τότε, αλλά να λάβει υπόψη και τη συμφωνία, ιδίως ενόψει του συναινετικού διαζυγίου. Έτσι η μόνη περίπτωση που απαιτείται νομικά συμφωνία μεταξύ των γονέων και μπορεί να ρυθμίζει προσωρινά την απόδοση της γονικής μέριμνας είναι όταν αυτοί υποβάλλουν αίτηση στο δικαστήριο για διαζύγιο με κοινή συναίνεση. Προϋπόθεση για αυτό είναι να υποβάλουν και γραπτή συμφωνία για θέματα γονικής μέριμνας των παιδιών τους. Η συμφωνία αυτή υπόκειται στον έλεγχο του δικαστηρίου και ισχύει μέχρις ότου το δικαστήριο αποφασίσει επί του θέματος (άρθρο 1441, παρ. 3) (Παντελίδου, 2021).

Έπειτα από διαζύγιο ή ακύρωση γάμου, ο σύντροφος ενός γονέα μπορεί να αναλάβει τη γονική μέριμνα μόνο εάν υιοθετήσει το παιδί και για το σκοπό αυτό απαιτείται δικαστική απόφαση. Το δικαστήριο διαπιστώνει εάν η υιοθεσία εξυπηρετεί τα συμφέροντα του παιδιού και εάν πληρούνται περαιτέρω προϋποθέσεις που ορίζει ο νόμος (άρθρο 1558). Οι όροι αυτοί αναφέρονται στη συναίνεση των κατόχων γονικής μέριμνας (άρθρο 1550), στη συναίνεση του ίδιου του παιδιού, εάν το παιδί είναι άνω των 12 ετών (άρθρο 1555), καθώς και στη διαφορά ηλικίας μεταξύ του θετού γονέα και του τέκνου, η οποία δεν θα πρέπει ποτέ να είναι μικρότερη των 15 ετών (άρθρο 1544, παρ. 3). Όταν η απόφαση καταστεί τελεσίδικη, οι δύο σύζυγοι (δηλαδή ο θετός γονέας και ο φυσικός γονέας) έχουν τη γονική μέριμνα (άρθρο 1562 σε συνδυασμό με το άρθρο 1510, παρ. 1), ενώ οι σχέσεις του τέκνου με τον άλλο φυσικό γονέα του διακόπτονται αμετάβλητα (άρθρο 1561).

Η νομοθεσία ρυθμίζει επίσης θέματα που αφορούν διαφωνίες των ασκούντων τη γονική μέριμνα. Εάν οι γονείς που έχουν από κοινού τη γονική μέριμνα δεν μπορούν να συμφωνήσουν σε θέμα που σχετίζεται με την άσκηση της, και εφόσον είναι απαραίτητο να ληφθεί απόφαση επ' αυτού, για την προστασία των συμφερόντων του τέκνου αποφασίζει το δικαστήριο (άρθρο 1512). Κάθε ένας από τους γονείς μπορεί και από μόνος του να ρυθμίζει καθημερινά επείγοντα ή πιεστικά ζητήματα που σχετίζονται είτε με τη συνήθη φροντίδα του παιδιού είτε με τη διαρκή διαχείριση της περιουσίας του (άρθρο 1516, παρ. 1). Στην

περίπτωση που το παιδί ζει μόνο με τον έναν γονέα, αυτός θα πρέπει συχνά να ενεργεί μόνος του. Ωστόσο, αυτό δεν αλλοιώνει την ανωτέρω διάταξη, η οποία απορρέει από τη φύση των κοινών αρμοδιοτήτων (Γεωργιάδης, 2021).

Εάν το παιδί υπόκειται σε συνεπιμέλεια από περισσότερους κηδεμόνες, το εποπτικό συμβούλιο αποφασίζει για οποιαδήποτε διαφορά μεταξύ αυτών. Εάν ένας κηδεμόνας διαφωνεί με την απόφαση του εποπτικού συμβουλίου, μπορεί να προσφύγει στα δικαστήρια (άρθρο 1605). Ωστόσο, οι κηδεμόνες μπορούν να λάβουν σχετικές αποφάσεις κατά πλειοψηφία για ορισμένα θέματα, υπό τον όρο ότι είναι τουλάχιστον τρεις στον αριθμό. Σε κάθε περίπτωση, οι προαναφερθείσες διατάξεις σχετικά με την από κοινού γονική μέριμνα μπορούν να ισχύουν και για την επιμέλεια που ασκείται από κηδεμόνες κατ' αναλογία. Αξίζει, ωστόσο, να σημειωθεί ότι κανονικά το δικαστήριο θα ορίσει αποκλειστικό κηδεμόνα (άρθρο 1594) (Κοτζάμπαση, 2023).

Σημειώνεται πως σε ότι αφορά την ωριμότητα του τέκνου το άρθρο 1511 (παρ. 3) προβλέπει επιπρόσθετα πως το παιδί πρέπει να ακούγεται και να λαμβάνεται υπόψη η γνώμη του για κάθε απόφαση που αφορά τη γονική μέριμνα και σχετίζεται με τα συμφέροντά του, υπό την προϋπόθεση ότι είναι επαρκώς ώριμο. Ένα παιδί θεωρείται επαρκώς ώριμο εάν μπορεί να κατανοήσει τα ενδιαφέροντά του. Η ωριμότητα του παιδιού σχετίζεται με την ηλικία του, αλλά δεν καθορίζεται από αυτήν. Ως εκ τούτου, ο βαθμός ωριμότητας πρέπει να εξετάζεται χωριστά σε κάθε περίπτωση. Το δικαίωμα ακρόασης του παιδιού είναι βασική αρχή του οικογενειακού δικαίου και, ως εκ τούτου, εφαρμόζεται επίσης όταν το παιδί υπόκειται σε επιτροπεία (Koutsouradis, 2021).

1.2.2.4. Τέκνα που τελούν υπό επιτροπεία/υιοθεσία

Άλλα πρόσωπα, που δεν είναι γονείς του παιδιού, μπορούν επίσης, να αναλάβουν τη γονική μέριμνα αντικαθιστώντας τους προηγούμενους, όταν δεν έχουν τη γονική μέριμνα ή δεν είναι σε θέση να την ασκήσουν (άρθρο 1589). Στις περιπτώσεις υιοθεσίας ή επιτροπείας, ο επίτροπος διορίζεται πάντα από το δικαστήριο και μπορεί να είναι, κατά σειρά προτεραιότητας: η σύζυγος του ανηλίκου, πρόσωπο που ορίζεται από τον γονέα που ασκούσε γονική μέριμνα μέχρι το θάνατό του ή οποιοδήποτε άλλο πρόσωπο που το δικαστήριο κρίνει κατάλληλο, κατά προτίμηση μεταξύ των συγγενών του τέκνου (άρθρο 1592). Όταν οι γονείς ζητήσουν να αποδοθεί η γονική μέριμνα σε τρίτο πρόσωπο με βάση το άρθρο 1535 θα ορίσουν και τον επίτροπο. Το δικαστήριο διορίζει ταυτόχρονα ένα εποπτικό συμβούλιο, του οποίου τα καθήκοντα μπορεί να είναι η διαβούλευση, ο έλεγχος ή η λήψη αποφάσεων, ανάλογα με τις περιστάσεις. Το συμβούλιο αυτό αποτελείται από τρία έως πέντε μέλη, που είναι γνωστοί ή συγγενείς των γονέων (άρθρο 1634). Εάν οι κάτοχοι γονικής μέριμνας, είτε είναι γονείς είτε κηδεμόνες, χρειάζονται βοήθεια κατά την άσκηση της, μπορούν να αναθέσουν την πραγματική φροντίδα του παιδιού σε τρίτα πρόσωπα, δηλαδή σε ανάδοχους γονείς. Το δικαστήριο μπορεί, επιπλέον, να αποδώσει τη σωματική φροντίδα του παιδιού σε ανάδοχη οικογένεια, ειδικά όταν οι γονείς δεν μπορούν να ασκήσουν αποτελεσματικά τη γονική μέριμνα. Η ανάδοχη μέριμνα είναι ένα αξίωμα που είναι συμπληρωματικό της γονικής μέριμνας και της επιτροπείας, επομένως, δεν επηρεάζει την απόδοση των γονικών ευθυνών (άρθρο 1655). Ωστόσο, εάν το παιδί έχει ενταχθεί στην ανάδοχη οικογένεια για μεγάλο

χρονικό διάστημα και ταυτόχρονα οι δεσμοί του με τους γονείς του ή τον κηδεμόνα του έχουν αποδυναμωθεί, οι ανάδοχοι γονείς μπορούν να ζητήσουν από το δικαστήριο να τους ανατεθούν, εν όλω ή εν μέρει, γονικές ευθύνες. Εάν το δικαστήριο κάνει δεκτό το αίτημά τους, θα τους ορίσει ως κηδεμόνες (άρθρο 1660 και 1661) (Κοτζάμπαση, 2023).

1.2.2.5. Τέκνα ομόφυλων συντρόφων

Η συμβίωση ομοφύλων ή εναλλακτικά η «ομόφυλη συντροφικότητα», έχει αναγνωριστεί στην ελληνική έννομη τάξη σχετικά πρόσφατα με τον Ν. 4356/2015. Ενώ καθίσταται όλο και περισσότερο κοινωνικά αποδεκτή, το θέμα της κοινής σύνδεσης ενός ομόφυλου ζευγαριού με ανήλικα τέκνα ή αλλιώς η «ομόφυλη γονεϊκότητα» εξακολουθούσε μέχρι πολύ πρόσφατα να αποτελεί ένα ακανθώδες ζήτημα με υπερμάχους της σύνδεσης αυτής, όσο και αντιτιθέμενους σε αυτήν. Σε αντίθεση με τη νομοθεσία σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες (π.χ. Γαλλία) στο ελληνικό δίκαιο για πολλά έτη δεν προβλέφθηκε καμία δυνατότητα κοινής σύνδεσης των ομόφυλων συντρόφων με ένα ανήλικό τέκνο, δηλαδή δεν προβλέφθηκε για τους συντρόφους με σύμφωνο συμβίωσης, ούτε δυνατότητα απόκτησης τέκνου με από κοινού υιοθεσία, ούτε δυνατότητα του ενός να υιοθετήσει το τέκνο του άλλου (βιολογικό ή θετό), ούτε δυνατότητα των ομόφυλων συντρόφων να αποκτήσουν κοινό τέκνο με την εφαρμογή μεθόδων ιατρικής υποβοήθησης της αναπαραγωγής (Βουλή των Ελλήνων, 2015). Οι λόγοι για τα παραπάνω ήταν συνήθως οι ανησυχίες για το συμφέρον του παιδιού και ο ενδεχόμενος κίνδυνος να επηρεαστεί αρνητικά η ψυχο-πνευματική του ανάπτυξη και ισορροπία, εξαιτίας της ανατροφής από γονείς του ιδίου φύλου και της απουσίας διακριτών προτύπων (πατρικού και μητρικού) (Tryfonidou, 2019).

Πάρα ταύτα, εντοπίστηκαν στο ελληνικό δίκαιο δύο εξαιρέσεις, δηλαδή δύο περιπτώσεις κατά τις οποίες, έστω και μέσα από μια πολύ περιορισμένη προσέγγιση, είχε υπάρξει μία μετακίνηση προς τη δυνατότητα της κοινής σύνδεσης ομόφυλων προσώπων με ανήλικό τέκνο. Η πρώτη εντοπίζεται στον Ν. 4491/2017 για τη νομική αναγνώριση της ταυτότητας φύλου. Η εμβέλειά της είναι μεν μικρή, όμως, δεν παύει να υφίσταται και να συνιστά ρήγμα στην απαγόρευση της ομόφυλης γονεϊκότητας. Στο άρθρο 5 (§ 2) του νόμου αυτού προβλέπεται ως προς τις συνέπειες της διόρθωσης του καταχωρισμένου φύλου, ότι αν το διεμφυλικό πρόσωπο που διόρθωσε το καταχωρισμένο φύλο του έχει παιδιά, είτε γεννημένα σε γάμο, είτε γεννημένα σε σύμφωνο, είτε γεννημένα χωρίς γάμο των γονέων τους, είτε υιοθετημένα, τα δικαιώματα και οι υποχρεώσεις του από τη γονική μέριμνα δεν επηρεάζονται. Στη ληξιαρχική πράξη γέννησης των παιδιών δεν επέρχεται καμία μεταβολή λόγω της διόρθωσης του καταχωρισμένου φύλου του γονέα. Πέραν του παραδόξου της καθιέρωσης διπλού φύλου, του διορθωμένου για τις υπόλοιπες σχέσεις του προσώπου, του αρχικά καταχωρισθέντος δε για τις σχέσεις του με το παιδί του, μετά τον επαναπροσδιορισμό του φύλου του γονέα γονική μέριμνα επί του παιδιού αυτού, εφόσον υπάρχει και ο άλλος γονέας, θα έχουν πλέον δύο ομόφυλα πρόσωπα.

Η δεύτερη εξαίρεση εντοπίζεται στο άρθρο 8 του Ν. 4538/2018 ο οποίος αφορά μέτρα για την προώθηση των θεσμών της αναδοχής και υιοθεσίας. Σύμφωνα με το άρθρο 8, ορίζεται πως κατάλληλοι για να γίνουν ανάδοχοι, σύμφωνα με τις κείμενες διατάξεις, είναι οικογένειες που αποτελούνται από συζύγους ή έχοντες συνάψει σύμφωνο συμβίωσης, με ή χωρίς παιδιά,

ή μεμονωμένα άτομα, άγαμα, ή διαζευγμένα, ή σε χηρεία, με ή χωρίς παιδιά, που μπορεί να είναι συγγενείς εξ αίματος οποιουδήποτε βαθμού με το ανήλικο τέκνο (συγγενική αναδοχή). Συνεπώς, αφού μετά το 2015, σύμφωνο συμβίωσης μπορεί να συναφθεί και από ομοφύλους συντρόφους, ανάδοχοι μπορούν να γίνουν πλέον και ομόφυλοι σύντροφοι. Στο πλαίσιο των συζητήσεων ενόψει της ψήφισης του μετέπειτα Ν. 4538/2018, η εισαγωγή αυτής της δυνατότητας στο άρθρο 8 αιτιολογήθηκε με επίκληση πρωτίστως της διαφοράς μεταξύ υιοθεσίας και αναδοχής. Συγκεκριμένα, οι ανάδοχοι, σε αντίθεση με τους θετούς γονείς, δεν αποκτούν συγγενικό δεσμό με το τέκνο, αλλά αναλαμβάνουν απλώς την πραγματική του φροντίδα. Φυσικά, με αφορμή το νομοθέτημα αυτό, πυροδοτήθηκε στη δημόσια συζήτηση και ο διάλογος σχετικά με την πρόβλεψη δικαιώματος υιοθεσίας για τους ομόφυλους συντρόφους, η οποία αποκρούστηκε ή αναβλήθηκε για το μέλλον με πόσης φύσεως επιχειρήματα (Περάκη, 2021).

Παρά τη μη υποστηρικτική νομοθεσία, χαρακτηριστικό ήταν και είναι πως στην ελληνική πραγματικότητα υπήρχαν περιπτώσεις ομόφυλων συντρόφων, οι οποίοι, με σύμφωνο συμβίωσης ή χωρίς, ανέτρεφαν παιδιά από κοινού. Συγκεκριμένα διακρίνονται δύο περιπτώσεις. Πρώτον είναι αυτή, κατά την οποία ο ένας σύντροφος έχει βιολογικό τέκνο, προερχόμενο από φυσική σύλληψη και γεννημένο είτε εντός γάμου ή συμφώνου συμβίωσης είτε εκτός γάμου ή συμφώνου συμβίωσης. Εφόσον υπάρχει και ο άλλος βιολογικός γονέας και διατηρεί το δικαίωμα γονικής μέριμνας, ο/η ομόφυλος σύντροφος του γονέα-συντρόφου δεν είναι παρά ο «πατριός» ή η «μητριά» και το παιδί ανατρέφεται από τους βιολογικούς του γονείς, με βάση το πώς έχει ρυθμιστεί η άσκηση της γονικής μέριμνας. Σημειώνεται πως η ομοφυλοφιλία του γονέα δεν μπορεί να αποτελεί *per se* κριτήριο για τη μη ανάθεση της άσκησης της γονικής μέριμνας σε αυτόν και τυχόν αποκλεισμός του ομοφυλόφιλου γονέα με επίκληση του σεξουαλικού του προσανατολισμού ως καθοριστικού παράγοντα συνιστά διακριτική μεταχείριση, όπως έχει αποφανθεί το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων και κατά παράβαση του άρθρου 8 και 14 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης Δικαιωμάτων του Ανθρώπου.

Η δεύτερη περίπτωση είναι αυτή κατά την οποία ο ένας σύντροφος είναι ο μοναδικός γονέας του τέκνου, το οποίο απέκτησε πριν ή μετά την κατάρτιση του συμφώνου συμβίωσης, είτε μέσω (μονογονεϊκής) υιοθεσίας, στην οποία επίσης ο σεξουαλικός προσανατολισμός δεν μπορεί να αποτελέσει άνευ ετέρου λόγο απόρριψης της αιτήσεως, είτε μέσω προσφυγής σε ιατρικώς υποβοηθούμενη αναπαραγωγή, δυνατή εκ του νόμου για την άγαμη μοναχική γυναίκα, όχι, όμως και για τον άνδρα, παρότι, με επίκληση του άρθρου 4 του Συντάγματος, έχει χορηγηθεί σε κάποιες περιπτώσεις, άδεια και σε μοναχικούς άνδρες για την απόκτηση τέκνου μέσω προσφυγής στη μέθοδο της παρένθετης μητρότητας (Περάκη, 2021).

Ο ομόφυλος σύντροφος του γονέα του τέκνου και στις δύο παραπάνω περιπτώσεις, δεν αποκτά εκ του νόμου κάποια σχέση με το παιδί, παρά μόνο, εφόσον έχει συναφθεί σύμφωνο συμβίωσης, συγγενικό δεσμό αγγιστείας α' βαθμού σύμφωνα με το άρθρο 1462 Α.Κ., όπως τροποποιήθηκε με τον Ν. 4356/2015, ο οποίος ανήγαγε το σύμφωνο συμβίωσης σε λόγο ίδρυσης αγγιστείας. Και ο σύντροφος με σύμφωνο, δηλαδή, αποκτά νομικό δεσμό αγγιστείας με το τέκνο του συντρόφου του, όπως ισχύει και επί συζύγων. Η διαφορά είναι ότι στον γάμο, εάν ο πατριός ή η μητριά έχουν την επιθυμία να εμπλακούν περισσότερο και υπάρχει η απαιτούμενη συναίνεση των βιολογικών γονέων, μπορούν να υιοθετήσουν όχι

μόνο το ενήλικο, αλλά και το ανήλικο τέκνο του συζύγου τους (σύμφωνα με τον Α.Κ. 1544, 1545) και έτσι να αποκτήσουν συγγενικό δεσμό γονέα-τέκνου μαζί του, με ό,τι αυτό συνεπάγεται από πλευράς δικαιωμάτων και υποχρεώσεων (γονική μέριμνα, διατροφή, κληρονομικά δικαιώματα), διατηρουμένων, κατά τον Α.Κ. 1562, των δεσμών του τέκνου και με τον βιολογική γονέα σύντροφο του θετού. Στο σύμφωνο συμβίωσης τέτοια δυνατότητα δεν υφίσταται, διότι, ελλείψει διατάξεως αντίστοιχης της Α.Κ. 1562, η υιοθεσία από τον σύντροφο του γονέα, θα σημάνει τη νομική αποκοπή του τέκνου από τον βιολογικό γονέα, ενώ, αν πρόκειται για θετό τέκνο, δεύτερη υιοθεσία του δεν είναι δυνατή, εφόσον ο δεύτερος θετός γονέας δεν είναι σύζυγος του πρώτου, όπως απαιτεί ο Α.Κ. 1545 (Περάκη, 2021).

Με το να μην μπορεί να ιδρυθεί κάποια σχέση, πέραν της αγχιστείας, με τον ομόφυλο σύντροφο του γονέα, παρά τη σύναψη συμφώνου συμβίωσης, ο σύντροφος παραμένει νομικά ένας τρίτος σε σχέση με το παιδί, ακόμη και αν κοινωνικά συμπεριφέρεται ως δεύτερος γονέας του. Έτσι και δεν μπορεί να διασφαλιστεί ότι λ.χ. μετά τον θάνατο του γονέα ή την αδυναμία του να ασκήσει τη γονική μέριμνα για οποιονδήποτε λόγο, το παιδί θα παραμείνει κοντά στον σύντροφό του και θα εξακολουθήσει να ανατρέφεται από τον εν τοις πράγμασι δεύτερο (κοινωνικό) γονέα του. Σημειώνεται ωστόσο, πως σε ορισμένες περιπτώσεις είναι δυνατό να δοθεί η δυνατότητα διεύρυνσης των εξουσιών της γονικής μέριμνας εκ μέρους του ομόφυλου συντρόφου του γονέα, ο οποίος αδυνατεί να γίνει δεύτερος νομικός γονέας. Συγκεκριμένα, οι διατάξεις της επιτροπείας, η οποία, ως γνωστόν, διατάσσεται από το δικαστήριο (1591 Α.Κ.), που διορίζει και τον επίτροπο, ορίζουν πως όταν κανένας από τους γονείς δεν έχει ή δεν μπορεί να ασκήσει τη γονική μέριμνα, παρέχεται η δυνατότητα να διοριστεί ο σύντροφος του γονέα ως επίτροπος. Σύμφωνα με το άρθρο 1592 του Α.Κ., επίτροπος διορίζεται κατά προτίμηση ένα από τα ακόλουθα πρόσωπα με τη σειρά που αναφέρονται: 1) ο ενήλικος σύζυγος του ανηλίκου, 2) το φυσικό ή νομικό πρόσωπο που ορίστηκε με διαθήκη ή με δήλωση στον ειρηνοδίκη ή σε συμβολαιογράφο από όποιον ασκούσε τη γονική μέριμνα κατά τον χρόνο της δήλωσης και κατά τον θάνατό του, 3) το κατά την κρίση του δικαστηρίου καταλληλότερο πρόσωπο με προτίμηση προς τους πλησιέστερους συγγενείς του ανηλίκου. Ο γονέας μπορεί, επομένως, σύμφωνα με τον αριθ. 2 του άρθρου 1592 του Α.Κ. να υποδείξει τον σύντροφό του ως επίτροπο, εξασφαλίζοντας -ως ένα βαθμό- ότι ακόμη και μετά την έκλειψή του το παιδί δεν θα βρεθεί σε ένα άγνωστο περιβάλλον. Ωστόσο, το δικαστήριο μπορεί να παρακάμψει τη σειρά των υποψήφιων προσώπων, αν υπάρχει λόγος αποκλεισμού (Α.Κ. 1595), αν ο υποδεικνυόμενος αποποιηθεί της ευθύνης (Α.Κ. 1599) ή αν αυτό επιβάλλεται από το συμφέρον του τέκνου.

Μια σημαντική εξέλιξη σε όλα τα παραπάνω έρχεται πρόσφατα με την ψήφιση του Ν. 5089/2024 σχετικά με τον γάμο ομόφυλων συντρόφων στην Ελλάδα. Συγκεκριμένα η νέα νομοθεσία ενισχύει σε μεγάλο βαθμό τα οικογενειακά δικαιώματα που απολαμβάνουν τα ομόφυλα ζευγάρια, επιτρέποντας τους να παντρεύονται και να γίνονται από κοινού νόμιμοι γονείς ενός παιδιού μέσω της υιοθεσίας. Απαιτεί επίσης από τις ελληνικές αρχές να αναγνωρίζουν τους γάμους ομόφυλων που έχουν συναφθεί έγκυρα στο εξωτερικό, ενώ αναγνωρίζουν επίσης τη μητρότητα των παιδιών ομόφυλων γονέων, καθώς αυτή είχε δημιουργηθεί νόμιμα στο εξωτερικό. Αυτά είναι, πράγματι, σημαντικά βήματα προόδου. Μέχρι την έναρξη ισχύος του Ν. 5089/2024, τα ομόφυλα ζευγάρια μπορούσαν να συνάψουν μόνο σύμφωνο συμβίωσης και δεν μπορούσαν να νομιμοποιηθούν ως οι από κοινού νόμιμοι γονείς ενός παιδιού. Ως εκ τούτου, ακόμη και αν ένα ομόφυλο ζευγάρι του ίδιου φύλου

περνούσε από τη διαδικασία να γίνουν γονείς από κοινού και ενεργούσαν και οι δύο ως κοινωνικοί γονείς ενός παιδιού, μόνο ένας από αυτούς θα καθιερωνόταν νομικά ως γονέας αυτού του παιδιού. Οι γάμοι ομόφυλων που συνάφθησαν στο εξωτερικό δεν είχαν νομική ισχύ στην Ελλάδα και τα ομόφυλα ζευγάρια έπρεπε να συνάψουν σύμφωνο συμβίωσης στην Ελλάδα, εάν επιθυμούσαν να αναγνωριστούν νομικά ως ζευγάρι στη χώρα. Επιπλέον, δεδομένου ότι σε καμία περίπτωση δύο άτομα του ίδιου φύλου δεν μπορούσαν να είναι από κοινού νόμιμοι γονείς ενός παιδιού, για τα παιδιά ομόφυλων ζευγαριών που προέρχονταν από το εξωτερικό, η έννομη σχέση τους διακόπτονταν με τον ένα γονέα, παρά το γεγονός ότι αυτή η σχέση ήταν νομικά έγκυρη σε άλλη χώρα.

Πιο αναλυτικά, το άρθρο 3 της νέας νομοθεσίας τροποποιεί το άρθρο 1350 παρ. 1 του Α.Κ., προκειμένου να επεκταθεί το δικαίωμα γάμου σε δύο άτομα του ίδιου φύλου. Το τροποποιημένο άρθρο 1350 προβλέπει πλέον, μεταξύ άλλων, ότι *«Γάμος μπορεί να συναφθεί από δύο άτομα διαφορετικού ή του ίδιου φύλου»*. Όταν γίνεται αναφορά στον «γάμο» σε αυτό το πλαίσιο, είναι σαφές ότι πρόκειται μόνο για πολιτικό γάμο και δεν περιλαμβάνει τον θρησκευτικό γάμο. Το άρθρο 10 του Ν. 5089/2024 προβλέπει επίσης πως οι γάμοι ομοφύλων Ελλήνων πολιτών που είχαν συναφθεί στο εξωτερικό πριν από την έναρξη ισχύος της εν λόγω νομοθεσίας, αναγνωρίζονται αναδρομικά από την ημέρα σύναψής τους. Η ίδια διάταξη διευκρινίζει ότι σε περιπτώσεις όπου ομόφυλα ζευγάρια που παντρεύτηκαν στο εξωτερικό σύναψαν στη συνέχεια σύμφωνο συμβίωσης στην Ελλάδα (δεδομένου ότι ο γάμος τους θεωρήθηκε ανύπαρκτος κατά την ελληνική έννομη τάξη), πρέπει πλέον να κάνουν επιλογή ως προς το καθεστώς που επιθυμούν να διατηρήσουν. Συνεπώς, εάν επιθυμούν να διατηρήσουν το σύμφωνο συμβίωσης, πρέπει να λάβουν διαζύγιο και – εντός ενός έτους από την έναρξη ισχύος του Νόμου (2024) – να υποβάλουν σχετική δήλωση στο ληξιαρχείο όπου κατέγραψαν τη σύμβασή τους. Εναλλακτικά, και αν δεν προβούν σε καμία ενέργεια, το σύμφωνο συμβίωσης τους θα θεωρείται ανύπαρκτο και η ιδιότητά τους ως έγγαμου ζευγαριού θα υπερισχύει ως μοναδική τους ιδιότητα. Το άρθρο 13 προβλέπει διατάξεις για τα ομόφυλα ζευγάρια που είχαν συνάψει σύμφωνο συμβίωσης στην Ελλάδα, αλλά τώρα επιθυμούν να συνάψουν γάμο. Στην περίπτωση αυτή, μπορούν να παντρευτούν εντός ενός έτους από την έναρξη ισχύος του 2024, και στη συνέχεια μπορούν να υποβάλουν δήλωση στο ληξιαρχείο όπου καταχωρήθηκε το σύμφωνο συμβίωσης ότι επιθυμούν να ισχύει ο γάμος τους από την ημερομηνία σύναψης του συμφώνου.

Σημαντικότερο δε, για τους σκοπούς της παρούσας εργασίας είναι πως ο Ν. 5089/2024 επιτρέπει επίσης για πρώτη φορά στην ελληνική έννομη τάξη, δύο άτομα του ίδιου φύλου να είναι από κοινού νόμιμοι γονείς ενός παιδιού. Αυτό δε γίνεται μέσω διάταξης που αναγνωρίζει ρητά το δικαίωμα ενός ομόφυλου ζευγαριού να καταστήσουν γονείς. Αντίθετα, γίνεται σιωπηρά: εφόσον, σύμφωνα με το άρθρο 1545 Α.Κ., το έγγαμο ζευγάρι μπορεί να υιοθετήσει από κοινού ένα παιδί, με την επέκταση του δικαιώματος γάμου σε ομόφυλα ζευγάρια, το δικαίωμα της από κοινού υιοθεσίας τέκνου έχει τώρα (σιωπηρά) επεκταθεί και σε παντρεμένα ομόφυλα ζευγάρια. Οι όροι που χρησιμοποιούνται σε αυτή τη διάταξη όταν αναφέρονται σε συζύγους είναι ουδέτεροι ως προς το φύλο και, επομένως, μπορούν να διαβαστούν με τρόπο που να περιλαμβάνει τόσο τους συζύγους διαφορετικού φύλου, όσο και τους ομόφυλους. Επιπλέον, δεδομένου ότι η ίδια διάταξη του Α.Κ. επιτρέπει την υιοθεσία από δεύτερο γονέα σε καταστάσεις που αφορούν παντρεμένα ζευγάρια, το δικαίωμα αυτό έχουν πλέον και τα παντρεμένα ζευγάρια του ίδιου φύλου (Tryfonidou, 2024).

Ο Ν. 5089/2024 επίσης ρυθμίζει ρητά τις πτυχές του ιδιωτικού διεθνούς δικαίου της γονεϊκότητας. Ειδικότερα, το άρθρο 11 ορίζει ότι η γονεϊκότητα παιδιού που αποδεικνύεται ή διαπιστώνεται με δημόσια έγγραφα ή δικαστική απόφαση άλλης χώρας, πρέπει να αναγνωρίζεται στην Ελλάδα, ανεξάρτητα από το φύλο του ενός ή και των δύο γονέων και ανεξάρτητα από το αν η έννομη σχέση μεταξύ του παιδιού και του γονέα ή των γονέων θα μπορούσε να έχει θεμελιωθεί σύμφωνα με το ελληνικό δίκαιο. Αντίστοιχα, το άρθρο αυτό προβλέπει τη συνέχιση στην Ελλάδα της σχέσης γονέα-παιδιού σε καταστάσεις όπου η γονεϊκότητα έχει εδραιωθεί σε άλλη χώρα και αυτό, προφανώς, ισχύει και σε περιπτώσεις όπου οι νόμιμοι γονείς του παιδιού είναι άτομα του ίδιου φύλου. Επεκτείνει δε στα ομόφυλα ζευγάρια, δικαιώματα που μέχρι σήμερα είχαν μόνο σύζυγοι διαφορετικού φύλου, όπως σε θέματα εργασίας και κοινωνικής ασφάλισης (Tryfonidou, 2024).

Τελευταίο – αλλά εξίσου σημαντικό στοιχείο είναι πως ο νέος νόμος επέφερε μια σημαντική τροποποίηση στο νομικό καθεστώς κατά των διακρίσεων. Το άρθρο 9 τροποποίησε ορισμένες διατάξεις του Ν. 4443/2016, που είναι η νομοθεσία που έχει εφαρμόσει στην Ελλάδα τις δύο κύριες Οδηγίες κατά των διακρίσεων της ΕΕ που απαγορεύουν τις διακρίσεις για λόγους διαφορετικούς από το φύλο. Με αυτές τις τροπολογίες, η έκφραση του φύλου προστέθηκε ως απαγορευμένος λόγος διάκρισης και έχει εξισωθεί με άλλους απαγορευμένους λόγους διάκρισης, συμπεριλαμβανομένου του σεξουαλικού προσανατολισμού, της ταυτότητας φύλου και των χαρακτηριστικών του φύλου. Η διάταξη επέκτεινε επίσης την απαγόρευση των διακρίσεων λόγω, μεταξύ άλλων, σεξουαλικού προσανατολισμού, ταυτότητας φύλου, χαρακτηριστικών φύλου και έκφρασης φύλου πέρα από τον τομέα της απασχόλησης και στους τομείς της κοινωνικής προστασίας (συμπεριλαμβανομένης της κοινωνικής ασφάλισης και της υγειονομικής περίθαλψης), των κοινωνικών δικαιωμάτων, των φορολογικών πλεονεκτημάτων, της εκπαίδευσης και της πρόσβασης σε αγαθά και υπηρεσίες για το κοινό, συμπεριλαμβανομένης της στέγασης.

Συνοψίζοντας για πολλά χρόνια στην Ελλάδα υπήρξε απαγόρευση της ίδρυσης νομικής σχέσης ομόφυλων συντρόφων με ανήλικα παιδιά. Μέσω της παροχής δυνατότητας σύναψης συμφώνου συμβίωσης η έννομη τάξη είχε αναγνωρίσει μεν την ομόφυλη συντροφικότητα, δεν παρείχε, όμως, στους ομόφυλους συντρόφους τη δυνατότητα να είναι γονείς μαζί. Πρόσφατα ο Ν. 5089/2024, άλλαξε ριζικά το τοπίο, έχοντας ως στόχο να προσφέρει δικαιώματα και προστασία στις οικογενειακές σχέσεις των ομόφυλων ζευγαριών, καθώς και να ενισχύσει την ισότητα και την προστασία των δικαιωμάτων τους. Ο νέος νόμος περιλαμβάνει ρυθμίσεις για την υιοθεσία και την γονική μέριμνα των παιδιών που ανατρέφονται από ομόφυλα ζευγάρια, παρέχοντας την δυνατότητα υιοθεσίας και γονικής μέριμνας με βάση τις ίδιες προϋποθέσεις που ισχύουν και για τα ετεροφυλόφιλα ζευγάρια.

1.2.3. Το περιεχόμενο της γονικής μέριμνας

Η γονική μέριμνα συνίσταται στη φυσική φροντίδα του τέκνου, τη διαχείριση της περιουσίας του και τη νομική εκπροσώπησή του σε κάθε υπόθεση, συναλλαγή ή δικαστική διαμάχη που αφορά το παιδί ή την περιουσία του (άρθρο 1510). Η γονική μέριμνα είναι υψίστης σημασίας καθώς στοχεύει στην καλλιέργεια και διαμόρφωση της προσωπικότητάς του με τον βέλτιστο τρόπο, ωφελώντας έτσι τόσο το τέκνο, όσο και την κοινωνία στην οποία

θα είναι μέρος. Το περιεχόμενο της γονικής μέριμνας ανταποκρίνεται στις ανάγκες του παιδιού, επομένως δεν εξαρτάται από το ποιος είναι ο κάτοχος αυτών των ευθυνών. Έτσι το περιεχόμενο της γονικής μέριμνας (όταν οι γονείς είναι έγγαμοι, φυσικοί ή θετοί) συμπίπτει με αυτό της επιτροπείας. Ωστόσο, πολλές νομικές διατάξεις οι οποίες συζητούνται αναλυτικότερα παρακάτω, περιορίζουν τον κηδεμόνα όσον αφορά την άσκηση των αρμοδιοτήτων του, καθώς αυτός θεωρείται τρίτο πρόσωπο. Όταν οι κάτοχοι γονικής μέριμνας είναι τουλάχιστον δύο άτομα, τα διαφορετικά στοιχεία του περιεχομένου της, μπορούν να κατανεμηθούν μεταξύ τους βάσει κοινής απόφασης, σύμφωνα με το άρθρο 1511 (παρ. 1), ώστε ο καθένας να είναι υπεύθυνος για ένα ξεχωριστό μέρος αυτών των αρμοδιοτήτων (π.χ. ο ένας κάτοχος είναι υπεύθυνος για τη φροντίδα του παιδιού και ο άλλος για τη διαχείριση της περιουσίας του). Όσον αφορά τις ανάδοχες οικογένειες, αυτές είναι συνήθως υπεύθυνες για την πραγματική φροντίδα του παιδιού και σε καμία περίπτωση δεν μπορούν να έχουν περισσότερες ευθύνες.

Πρώτον, η φυσική φροντίδα του τέκνου ή εναλλακτικά η επιμέλεια του ρυθμίζεται στο άρθρο 1518 και αφορά την ανατροφή του, την επίβλεψη του, την εκπαίδευση του και τον καθορισμό της κατοικίας του (Κατράς, 2022). Ωστόσο η απαρίθμηση αυτών των επιμέρους ζητημάτων επιμέλειας είναι ενδεικτική. Κατά τον Koutsouradi, (2021) αυτή η λίστα δεν είναι εξαντλητική και συνεπώς λοιπές ευθύνες, όπως ο καθορισμός του ονόματος του παιδιού, η θρησκευτική του ανατροφή, η φροντίδα για την τροφή και την ένδυση, ο καθορισμός του τόπου διαμονής και η ιατρική του περίθαλψη, εμπίπτουν αναμφισβήτητα στην έννοια της φυσικής φροντίδας του τέκνου. Έτσι, η έννοια της επιμέλειας για το ανήλικό τέκνο περιλαμβάνει κάθε μέριμνα ή μέτρο που σχετίζεται με την ανάπτυξη της προσωπικότητάς του από κάθε άποψη, συμπεριλαμβανομένων, ενδεικτικά, των σωματικών, πνευματικών, ψυχικών και κοινωνικών πτυχών. Στόχος της επιμέλειας του παιδιού είναι να διασφαλίσει τις υλικές του ανάγκες, να το προστατεύσει και να εξασφαλίσει τη γενική σωματική και ψυχική του ανάπτυξη (Κατράς, 2022). Επιπρόσθετα, σύμφωνα με το άρθρο 1518 (παρ. 2), οι γονείς ενθαρρύνουν το παιδί να αναπτύξει την προσωπικότητά του υπεύθυνα και με συλλογική συνείδηση, απέχοντας από κάθε διάκριση ανάλογα με το φύλο του παιδιού. Το ίδιο ισχύει κατ' αναλογία και στην περίπτωση της επιτροπείας (άρθρο 1606).

Επιμέρους ζητήματα της πτυχής της επιμέλειας του ανήλικού τέκνου ρυθμίζονται αναλυτικότερα στο άρθρο 1518, καθώς και σε άλλα σημεία του Α.Κ. Συγκεκριμένα (Koutsouradis, 2021):

- Όσον αφορά την εκπαίδευση και την επαγγελματική κατάρτιση του παιδιού, οι ασκούντες τη γονική μέριμνα θα πρέπει να λαμβάνουν υπόψη τις ιδιαίτερες ικανότητες και κλίσεις του παιδιού (άρθρο 1518, παρ. 3). Για το σκοπό αυτό οφείλουν να συνεργάζονται με τις σχολικές αρχές και, αν χρειαστεί, να ζητούν τη συνδρομή των αρμόδιων δημόσιων υπηρεσιών. Θα πρέπει επίσης να λαμβάνουν υπόψη τις απόψεις του ίδιου του παιδιού, λαμβάνοντας δεόντως υπόψη την ωριμότητά του (άρθρο 1511). Συνολικά, αυτό σημαίνει ότι οι γονείς ή κηδεμόνες δεν πρέπει μόνο να επιλέγουν το εκπαιδευτικό και επαγγελματικό μονοπάτι που θεωρούν καλύτερο για το παιδί, αλλά και να συνυπολογίζουν τις προσωπικές του προτιμήσεις και δυνατότητες.
- Αναφορικά με τη θρησκευτική ανατροφή, αυτή καθορίζεται από τους ασκούντες τη γονική μέριμνα, οι οποίοι έχουν την ευθύνη να αποφασίσουν για τη θρησκευτική κατεύθυνση και εκπαίδευση του παιδιού. Ωστόσο, η νομοθεσία αναγνωρίζει ότι

καθώς το παιδί αναπτύσσεται και αποκτά μεγαλύτερη ωριμότητα, έχει τη δυνατότητα να σχηματίσει τις δικές του θρησκευτικές πεποιθήσεις και να εξετάσει διαφορετικές θρησκευτικές ή φιλοσοφικές αντιλήψεις. (άρθρο 1511, παρ. 3). Πάρα ταύτα, δεν υπάρχει γενική συναίνεση ως προς το πότε το παιδί γίνεται επαρκώς ώριμο από αυτή την άποψη.

- Η ιατρική περίθαλψη αποτελεί επίσης μέρος του καθήκοντος επιμέλειας και φροντίδας. Ως εκ τούτου, οι κάτοχοι της γονικής μέριμνας δικαιούνται να λαμβάνουν τις σχετικές αποφάσεις για λογαριασμό του παιδιού. Ωστόσο, εάν το παιδί είναι επαρκώς ώριμο για να κατανοήσει τη σημασία μιας συγκεκριμένης θεραπείας, μπορεί να αποφασίσει με δική του βούληση. Εάν οι γονείς αρνηθούν την ιατρική παρέμβαση, αν αυτή είναι επείγουσα και απαραίτητη προκειμένου να αποφευχθεί μια απειλή για τη ζωή του παιδιού, το άρθρο 1534 ορίζει ότι ο εισαγγελέας του Πρωτοδικείου μπορεί, κατόπιν αιτήματος του αρμόδιου ιατρού ή του διευθυντή του νοσοκομείου όπου νοσηλεύεται το παιδί ή οποιασδήποτε αρμόδιας υγειονομικής αρχής, να χορηγήσει την απαιτούμενη άδεια.

Η διαχείριση των περιουσιακών στοιχείων του παιδιού αποτελεί το επόμενο εγγενές στοιχείο της γονικής μέριμνας (άρθρο 1510, παρ. 1) μετά την επιμέλεια. Έτσι, ο κάτοχος της γονικής μέριμνας έχει το δικαίωμα να διαχειρίζεται την περιουσία του παιδιού με σεβασμό προς το συμφέρον του παιδιού (άρθρο 1511, παρ. 1). Συγκεκριμένα, ο κάτοχος της γονικής μέριμνας έχει το δικαίωμα να διαχειρίζεται την περιουσία του παιδιού και να συνάπτει οποιαδήποτε συναλλαγή με σκοπό τη διατήρηση, ενίσχυση ή και ανάπτυξη της περιουσίας του. Σε παιδιά που τελούν υπό επιτροπεία, οι ασκούντες τη γονική μέριμνα υπόκεινται σε περισσότερους περιορισμούς και ελέγχονται από ένα εποπτικό συμβούλιο. Ωστόσο, οι κάτοχοι της γονικής μέριμνας δεν μπορούν να χορηγούν δωρεές εκτός της περιουσίας του παιδιού, εκτός εάν αυτές είναι για ειδικό ηθικό καθήκον ή για λόγους αξιοπρέπειας (άρθρα 1524 και 1617). Πρέπει επίσης να χρησιμοποιούν τα χρήματα του τέκνου παραγωγικά ή να τα επενδύουν χωρίς καθυστέρηση (άρθρα 1525 και 1613). Τόσο οι γονείς, όσο και οι κηδεμόνες (για παιδιά που τελούν υπό επιτροπεία) χρειάζονται δικαστική άδεια πριν προβούν σε ορισμένες συναλλαγές που μπορεί να είναι επιζήμιες για την περιουσία του παιδιού, όπως η διάθεση περιουσίας, η πώληση ή η αγορά ακινήτων και ο δανεισμός ενεργώντας ως εγγύηση για τα χρέη τρίτου κ.λπ. (άρθρα 1526 και 1624). Ένας κηδεμόνας χρειάζεται την άδεια του εποπτικού συμβουλίου πριν προβεί σε οποιαδήποτε ενέργεια πέραν της συνήθους διαχείρισης του ακινήτου (άρθρο 1619) και επιπλέον, δεν μπορεί να χρησιμοποιήσει την περιουσία του τέκνου για δικό του όφελος (άρθρο 1618). Αυτός ο τελευταίος περιορισμός ισχύει και για τους γονείς. Ωστόσο, μπορούν, κατ' αρχήν, να χρησιμοποιήσουν το εισόδημα από την περιουσία του παιδιού σε εύλογο βαθμό για την κάλυψη των αναγκών της οικογένειας (άρθρο 1529).

Ορισμένες συναλλαγές τις οποίες δικαιούται να συνάψει ο ανήλικος σε μια ορισμένη ηλικία (π.χ. σύμφωνα με το άρθρο 135, όταν συμπληρώσει το 15^ο έτος της ηλικίας του, ελεύθερη διάθεση χρημάτων που κερδίζει από εργασία ή δώρα) ή που ανατίθενται σε τρίτους (π.χ. διαχείριση δώρου που απέκτησε το παιδί υπό την προϋπόθεση ότι τρίτο πρόσωπο θα διαχειρίζεται αυτό το δώρο, άρθρο 1521) εξαιρούνται από το άρθρο 1510. Σύμφωνα λοιπόν με το άρθρο 135, ο ανήλικος ηλικίας από 15 ετών και άνω μπορεί να διαθέτει ελεύθερα τα

εισοδήματά του που αποκτά από εργασία και ως εκ τούτου, ο μισθός του τέκνου αποκλείεται από τη διαχείριση από τον κάτοχο της γονικής μέριμνας. Επιπρόσθετα, σύμφωνα με το άρθρο 1521 η γονική διαχείριση δεν επεκτείνεται σε περιουσιακά στοιχεία που αποκτά το παιδί από διαθήκη ή δώρο υπό την προϋπόθεση ότι οι γονείς δεν θα τα διαχειρίζονται. Εάν ο διαθέτης ή ο δωρητής δεν έχει αναθέσει τη διαχείριση αυτών των περιουσιακών στοιχείων σε συγκεκριμένο πρόσωπο, το δικαστήριο θα ορίσει ειδικό κηδεμόνα. Αυτές οι ρυθμίσεις επεκτείνονται και στην περίπτωση παιδιών που τελούν υπό επιτροπεία βάσει του άρθρου 1616 (παρ. 2), ορίζοντας επιπλέον στην παρ. 1 ότι ο κηδεμόνας πρέπει να συμμορφώνεται με οποιονδήποτε όρους θέτει ο αποθανών ή ο δότης.

Η μη συμμόρφωση με τους περισσότερους από τους παραπάνω περιορισμούς και υποχρεώσεις οδηγεί στην ακυρότητα των σχετικών ενεργειών. Την ακυρότητα μπορεί να επικαλεστεί ο πατέρας, η μητέρα, το ίδιο το παιδί και οι διάδοχοί του, σε περίπτωση γονικής μέριμνας, και στην περίπτωση της επιτροπείας, ο κηδεμόνας, το εποπτικό συμβούλιο, το ίδιο το παιδί και οι διάδοχοί του. Επιπλέον, τόσο οι γονείς όσο και ο κηδεμόνας ευθύνονται έναντι του παιδιού για όλες τις πράξεις τους (άρθρα 1531 και 1632). Στο πλαίσιο της διαχείρισης της περιουσίας, το δικαστήριο μπορεί να ορίσει ειδικό κηδεμόνα για την εκπροσώπηση του παιδιού (άρθρα 1517 και 1627) (Koutsouradis, 2021; Αυγουστιανάκης, 2021).

Τέλος, η νομική εκπροσώπηση του ανήλικου τέκνου είναι το τελευταίο στοιχείο της γονικής μέριμνας. Οι κάτοχοι γονικής μέριμνας εκπροσωπούν το τέκνο σε κάθε θέμα που αφορά το πρόσωπο ή την περιουσία του (άρθρο 1510, παρ. 1). Συνεπώς, η εκπροσώπηση του παιδιού μπορεί να περιλαμβάνει είτε το πρόσωπο, είτε την περιουσία του. Το ζήτημα της εκπροσώπησης τίθεται συνήθως σε σχέση με τη διαχείριση της περιουσίας του, καθώς και κατά την άσκηση δικαστικών ενεργειών για λογαριασμό του ανηλίκου ή τη συμμετοχή του σε σχετικές δικαστικές διαδικασίες. Επιπλέον, η εκπροσώπηση μπορεί επίσης να επεκταθεί σε θέματα επιμέλειας, όπως η κίνηση νομικών διαδικασιών σε θέματα που αφορούν τη διαδικασία διατροφής κατά του υπεύθυνου γονέα. Η προαναφερθείσα αρμοδιότητα εκπροσώπησης του παιδιού ανήκει κατά κύριο λόγο και στους δύο γονείς, οι οποίοι αναγνωρίζονται ως οι νόμιμοι εκπρόσωποι του παιδιού. Αυτή η εξουσία μπορεί να προέλθει είτε από τη νομοθεσία, είτε από δικαστική απόφαση. Επιπλέον, είναι επίσης δυνατό ο ένας γονέας να χορηγήσει εξουσιοδότηση στον άλλο ή και οι δύο γονείς να ορίσουν πληρεξούσιο.

Η εκπροσώπηση κατηγοριοποιείται περαιτέρω σε εξώδικη και δικαστική εκπροσώπηση. Η εξώδικη εκπροσώπηση αφορά τη διαδικασία κατά την οποία οι γονείς εκτελούν όλες τις νομικές πράξεις για λογαριασμό του ανηλίκου, εκτός από εκείνες που ο ανήλικος μπορεί να διευθετήσει ανεξάρτητα ή όταν οι γονείς δεν επιτρέπεται να ενεργούν ή έχουν ορίσει άλλους να ενεργούν για λογαριασμό τους. Συγκεκριμένα, ο ανήλικος καταρτίζει μόνος του τις αυστηρά προσωποπαγείς δικαιοπραξίες, όπως για παράδειγμα είναι η συναίνεση για γάμο (άρθρο 1350), η δήλωση αναγνώρισης τέκνου που γεννήθηκε εκτός γάμου των γονέων του (άρθρο 1475), η συναίνεση για υιοθεσία, οι δικαιοπραξίες όπου αποκτά όφελος (άρθρο 134), και οι νομικές πράξεις όπου διαθέτει περιουσιακά στοιχεία που αποκτήθηκαν με προσωπική εργασία ή δώρα (άρθρο 135). Ως προς τη νομική εκπροσώπηση, ο ανήλικος κάτω των δέκα ετών έχει την ιδιότητα διαδίκου, αλλά στερείται της ικανότητας να παραστεί στο δικαστήριο. Επομένως, ο ανήλικος εκπροσωπείται από τους γονείς του που ενεργούν ως νόμιμοι εκπρόσωποί του. Ωστόσο, σε εξαιρετικές περιπτώσεις, ο ανήλικος έχει το δικαίωμα να παρίσταται αυτοπροσώπως ενώπιον δικαστηρίου για δικαστικές διαδικασίες

στις οποίες μπορεί να ενεργήσει ανεξάρτητα (άρθρα 134 και 135) ή όταν ο νόμος επιτρέπει την εμφάνισή του.

1.2.4. Το συμφέρον του τέκνου ως γνώμονας άσκησης της γονικής μέριμνας

Η μέριμνα για το συμφέρον του παιδιού αποτελεί θεμελιώδη αρχή που διέπει τους σχετικούς οικογενειακούς κανονισμούς καθώς και την ερμηνεία τους. Υπό αυτή την έννοια, το οικογενειακό δίκαιο θεωρείται παιδοκεντρικό στον ιδεολογικό του προσανατολισμό, και περιέχει διατάξεις όπως αυτές που υποχρεώνουν τόσο τους γονείς, όσο και το δικαστήριο να λαμβάνουν αποφάσεις προς το συμφέρον του ανηλίκου τέκνου (Papazissi, 2005). Ωστόσο, στο ελληνικό οικογενειακό δίκαιο δεν υπάρχει καθορισμένος νομικός ορισμός των συμφερόντων του παιδιού. Αυτή η έννοια είναι κάπως ασαφής και ως εκ τούτου ευέλικτη, επομένως μπορεί να προσαρμοστεί στις ιδιαίτερες συνθήκες κάθε περίπτωσης. Όσον αφορά το περιεχόμενο αυτής της έννοιας γενικά γίνεται μια διάκριση μεταξύ των ηθικών και των υλικών συμφερόντων του παιδιού. Τα πρώτα περιλαμβάνουν τη διασφάλιση της ψυχολογικής και σωματικής υγείας του, την ανάπτυξη της προσωπικότητάς του, καθώς και την προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων και ελευθεριών του. Τα υλικά συμφέροντα αναφέρονται στην περιουσία του παιδιού (Βουλή των Ελλήνων, 2021; Κιτσάκης, 2021). Σημαντικά κριτήρια για τον καθορισμό των συμφερόντων του παιδιού μπορούν να προκύψουν από το διεθνές δίκαιο (για παράδειγμα, την Ευρωπαϊκή Σύμβαση για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα ή τη Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού), τις διατάξεις του εθνικού δικαίου, καθώς και από τα πορίσματα της σύγχρονης ψυχολογίας και παιδοψυχιατρικής (Βουλή των Ελλήνων, 2021; Κιτσάκης, 2021).

Η νομοθεσία δεν προβλέπει τα κριτήρια με τα οποία θα αξιολογείται το συμφέρον του παιδιού, αλλά θέτει όρια, ως προς τον καθορισμό αυτών. Συγκεκριμένα δεν επιτρέπεται καμία προτίμηση ή διάκριση λόγω φύλου, φυλής, θρησκείας, εθνικότητας, πολιτικών ή άλλων πεποιθήσεων και εθνικής ή κοινωνικής καταγωγής. Οποιαδήποτε απόφαση λαμβάνεται ή εκδίδεται εκτός αυτών των καθορισμένων ορίων είναι ευθέως αντίθετη με το συμφέρον του ανηλίκου τέκνου (Papazissi, 2005).

Η αξιολόγηση του συμφέροντος του παιδιού είναι σημαντική όταν λαμβάνονται δικαστικές αποφάσεις σχετικά με την απόδοση της γονικής μέριμνας. Το άρθρο 1511 κάνει ρητή αναφορά στην παρ. 2 για την αποφυγή αδικαιολόγητων διακρίσεων εξαιτίας των προαναφερόμενων παραγόντων ή χαρακτηριστικών. Από τη διατύπωση του Α.Κ., που μνημονεύει ρητά το σεβασμό στην ισότητα και την αποφυγή διακρίσεων, φαίνεται ότι το συμφέρον του τέκνου είναι το πρωταρχικό κριτήριο, αλλά αυτό πρέπει να εξειδικευθεί κατά τρόπο που δεν θα προσβάλλει την ισότητα. Ο συνδυασμός αυτός σημαίνει πως τυχόν διακρίσεις πρέπει να είναι απολύτως δικαιολογημένες. Άλλωστε απόλυτη ισότητα ιδίως σε κατανομή και ανάθεση της επιμέλειας στον ένα γονέα δεν μπορεί να επιτευχθεί. Η ανάθεση στον ένα σημαίνει προβάδισμα απέναντι στον άλλο, το οποίο όμως πρέπει να δικαιολογείται από το συμφέρον του παιδιού. Καμία από τις απαγορεύσεις διακρίσεων δεν μπορεί να ιδωθεί μεμονωμένα και αυτοτελώς. Για, το δικαστήριο δεν πρέπει να κάνει διάκριση ανάλογα με την ιθαγένεια, την εθνική παράδειγμα προέλευση, τη φυλή και τη γλώσσα. Η ανάθεση όμως της

επιμέλειας σε ένα γονέα που είναι εγκατεστημένος ή πρόκειται να εγκατασταθεί λόγω καταγωγής σε ασιατική χώρα, ενδέχεται να αποκόψει τον ανήλικο με το έως τώρα περιβάλλον, το σχολείο και τους φίλους του ή με τους μεγαλύτερους ενήλικες (π.χ. αδέρφια), δηλαδή να έρχεται σε σύγκρουση με το κριτήριο το οποίο πρέπει να λάβει υπόψη το δικαστήριο. Ότι αποτελεί διάκριση αποκλειστικά σε σχέση με ένα ορισμένο πρόσωπο, δεν αποτελεί πάντοτε διάκριση όταν προσδιορίζει τη σχέση αυτού του προσώπου με ένα άλλο πρόσωπο ή για να καθορισθεί το συμφέρον του ανηλίκου. Εξάλλου όλες οι απαγορεύσεις διακρίσεως είναι στοιχεία εξατομικεύσεως του προσώπου που δεν μπορούν να αγνοηθούν, προκειμένου να διαπιστώσει το δικαστήριο την καταλληλότητά του (Παντελίδου, 2021).

Σε γενικές γραμμές, σύμφωνα με το άρθρο 681 (παρ. 3) το δικαστήριο, πριν αποφασίσει για θέματα που αφορούν τις γονικές υποχρεώσεις ή την επαφή, θα εξετάσει τη γνώμη του παιδιού, δίνοντας τη δέουσα προσοχή στην ωριμότητα του παιδιού. Αυτό είναι σύμφωνο με το άρθρο 1511 (παρ. 3) όπως προαναφέρθηκε, το οποίο προβλέπει ότι η γνώμη του παιδιού πρέπει να ζητείται και να λαμβάνεται υπόψη πριν ληφθεί οποιαδήποτε απόφαση σχετικά με τη γονική μέριμνα, διευρύνοντας ταυτόχρονα το πεδίο εφαρμογής του, ώστε να μην καλύπτει μόνο θέματα γονικής μέριμνας, αλλά και κάθε θέμα που έχει αντίκτυπο στο παιδί. Η ακρόαση του παιδιού είναι υποχρεωτική όσον αφορά το δικαστήριο, ακόμη και σε περιπτώσεις που αφορούν συντηρητικά μέτρα, εφόσον το παιδί έχει επαρκή ωριμότητα. Ο δικαστής πρέπει να ακούσει το παιδί ο ίδιος κατά τη διάρκεια της (κύριας) διαδικασίας (άρθρο 681). Ωστόσο, το Ανώτατο Δικαστήριο θεωρεί ότι η ωριμότητα του παιδιού είναι πραγματικό ζήτημα, ώστε οι τελεσίδικες αποφάσεις να μην μπορούν να υπόκεινται σε αναίρεση (Koutsouradis, 2021).

Εξετάζοντας το συμφέρον του τέκνου το δικαστήριο οφείλει να λαμβάνει υπόψη όλα τα επωφελή και πρόσφορα για τον ανήλικο στοιχεία, μεταξύ των οποίων συγκαταλέγονται οι δεσμοί με τους γονείς και τα αδέρφια, η ηλικία, το φύλο, οι προσωπικές ιδιότητες των γονέων (επάγγελμα, πνευματική ανάπτυξη, ικανότητα προσαρμογής), ο χρόνος που διαθέτει ο κάθε γονέας σε συνδυασμό με την ποιότητα της επαφής, ενώ ιδιαιτέρως αξιολογείται η μη διατάραξη και η μη μεταβολή του περιβάλλοντος του ανηλίκου. Εξάλλου αναζητείται ανάλογα με την ωριμότητα η γνώμη του ανηλίκου, που καταδεικνύει την ύπαρξη ιδιαίτερου δεσμού με τον ένα γονέα (Κιτσάκης, 2021).

Ωστόσο ορισμένα ζητήματα επικρίνονται. Για παράδειγμα σε άλλες περιπτώσεις, το δικαστήριο μπορεί να δώσει μεγαλύτερη βαρύτητα στην προτίμηση των παιδιών μέχρις του σημείου, όπου η ανάθεση της επιμέλειας να γίνεται χωριστά για τα αδέρφια. Ο χωρισμός των αδελφών είναι συνήθως αποτέλεσμα έντονης αρνητικής στάσης του ενός παιδιού προς τον ένα γονέα και δεν είναι ασυνήθης περίπτωση. Πρέπει όμως να αποφεύγεται ακόμη και μεταξύ αδελφών με αρκετή απόσταση ηλικίας, διότι η στήριξη μεταξύ αδελφών είναι στο διαζύγιο εντονότερη και η ανάγκη ενισχύσεως αυτής της στηρίξεως μεγαλύτερη. Σύμφωνα με την Παντελίδου (2021) αυτό δεν είναι μια ιδιαίτερα θετική εξέλιξη, καθώς σε μη ομαλές περιόδους ζωής για τα παιδιά, όπως το διαζύγιο, τα αδέρφια αλληλο-στηρίζονται και πρέπει να μεγαλώσουν μαζί, ακόμη και όταν έχουν αρκετή διαφορά ηλικίας. Επίσης, το Ανώτατο Δικαστήριο αποδέχεται ότι τα δικαστήρια δεν χρειάζεται να αιτιολογήσουν ρητά γιατί το παιδί δεν εισακούστηκε. Όταν η γνώμη του παιδιού δεν ακούγεται, θεωρείται ότι το δικαστήριο έκρινε ότι το παιδί δεν ήταν επαρκώς ώριμο για να σχηματίσει γνώμη για το επίμαχο θέμα. Με αυτόν τον τρόπο μετριάζεται η σημασία της ακρόασης του παιδιού.

Σε ότι αφορά την ωριμότητα του τέκνου, είναι συχνά αμφισβητούμενο το πότε ακριβώς οι ανήλικοι διαθέτουν στην πράξη την ωριμότητα για να αποφασίσουν για ζητήματα που τους αφορούν. Συνεπώς αυτή δεν μπορεί παρά να εξετάζεται για κάθε επί μέρους ζήτημα, αλλά και για κάθε παιδί χωριστά. Από νομικής πλευράς, θα πρέπει να γίνει κατ' αρχήν δεκτό ότι ο κοινός νομοθέτης μπορεί να θέτει σχετικά ηλικιακά όρια, χωρίς πάντως, να παραγνωρίζει την πραγματικότητα. Η Ζερβογιάννη (2021) συζητά σχετικά ζητήματα με την ωριμότητα του ανήλικου τέκνου για θέματα που αφορούν το θρήσκευμα, τις διατροφικές επιλογές και την υγειονομική περίθαλψη. Για παράδειγμα σε θέματα διαμόρφωσης από τον ανήλικο θρησκευτικής συνείδησης υποστηρίζεται στη χώρα μας ότι το κρίσιμο ηλικιακό όριο είναι το 14^ο έτος, ωστόσο αυτό δεν μπορεί να θεμελιωθεί πειστικά σε συγκεκριμένη νομική βάση. Σε θέματα υγείας, ο Έλληνας νομοθέτης έχει συνδέσει την ικανότητα για συναίνεση σε ιατρικές πράξεις με τη δικαιοπρακτική ικανότητα, με αποτέλεσμα, σύμφωνα με την επικρατούσα άποψη, για κάθε ιατρική πράξη σε ανήλικο να απαιτείται, και να αρκεί, η συναίνεση εκείνων που ασκούν την επιμέλειά του. Η ρύθμιση αυτή δημιουργεί προβληματισμό, αφού στερεί εκ των πραγμάτων από το ανήλικο παιδί τη δυνατότητα να αποφασίζει το ίδιο για θέματα που αφορούν την υγεία του. Ως προς τις διατροφικές επιλογές, ειδική ρύθμιση ή αναφορά στη θεωρία δεν υπάρχει, αλλά θα πρέπει να γίνει δεκτό ότι στην πράξη η ωριμότητα αυτή επέρχεται σαφώς πριν την ενηλικίωση.

1.3. Η γονική μέριμνα – Λοιπές νομοθετικές ρυθμίσεις

Ενώ ο Α.Κ. αποτελεί το βασικό νομοθετικό πλαίσιο για την ρύθμιση σχετικών ζητημάτων με τη γονική μέριμνα, πρόσφατα ο Ν. 4800/2021 εισήγαγε αρκετά νέα στοιχεία στη νομοθεσία για την επιμέλεια των τέκνων, αλλάζοντας σε μεγάλο βαθμό το προηγούμενο καθεστώς. Συγκεκριμένα για πολλά χρόνια, τα ελληνικά δικαστήρια έτειναν σχεδόν αποκλειστικά στην ανάθεση της φυσικής επιμέλειας σε μητέρες. Σε μια διαθέσιμη εμπειρική μελέτη από τον Παραβάντη (2007) αναλύθηκαν δεδομένα από αποφάσεις διαζυγίου/επιμέλειας του Πρωτοδικείου Αθηνών από το 1998 μέχρι το 2007. Διαπιστώθηκε ότι στο 92% των αποφάσεων που εκδόθηκαν το 2007 η επιμέλεια των τέκνων ανατέθηκε στη μητέρα, ενώ για τα υπόλοιπα έτη πριν το 2007 το ποσοστό αυτό ήταν 94%. Ο κύριος λόγος για αυτήν την άκριτη στάση, κατά τη γνώμη των συγγραφέων είναι μια σειρά από αποφάσεις του Αρείου Πάγου, το οποίο φυσικά λειτουργεί ως προηγούμενο στα κατώτερα δικαστήρια, σύμφωνα με το οποίο οι μητέρες απολαμβάνουν ένα αναμφισβήτητο βιο-κοινωνικό πλεονέκτημα έναντι των πατέρων, σε σχέση με βρέφη και μικρά παιδιά. Το ανώτατο ακυρωτικό δικαστήριο δεν ανέπτυξε ποτέ ούτε αφιέρωσε ούτε μια πρόταση σχετικά με την πηγή ή το νόημα αυτών των βιοκοινωνικών λόγων (Παραβάντης, 2007).

Ως αποτέλεσμα του προηγούμενου που προκλήθηκε από τον ανωτέρω ισχυρισμό, η νομολογία σύμφωνα με την οποία η φυσική επιμέλεια έχει ανατεθεί σε πατέρες ήταν τόσο αραιή κυρίως μέχρι το 2010 που δεν κατηγοριοποιείται θεματικά, αλλά είναι γνωστή με το πραγματικό όνομα της υπόθεσης. Μια σύντομη αναφορά σε μερικές από αυτές τις εξαιρετικές περιπτώσεις όπου η επιμέλεια έχει ανατεθεί στον πατέρα είναι ενδεικτική: η μητέρα βρισκόταν σε σχέση μοιχείας και χορηγούσε υπνωτικά δισκία στο παιδί και αργότερα

συκοφάντησε τον πατέρα στο παιδί, η μητέρα χρησιμοποίησε τα παιδιά για τους σκοπούς της θρησκείας της και αρνήθηκε τη μετάγγιση αίματος σε αυτά, η απόφαση εκφράζει την επιθυμία των παιδιών, ηλικίας 12 και 14 ετών, να ζήσουν με τον πατέρα τους, σε συνδυασμό με τη συνολική καταλληλότητα του πατέρα, η μητέρα μετακόμισε αμέσως μετά τον χωρισμό, με σύντροφο τοξικομανή και εκτεθειμένο βρέφος σε αυτόν ως νέος πατέρας, η μητέρα συζούσε με τον ξάδερφο του πατέρα που ήταν και νονός ενός από τα παιδιά, ο πατέρας βρέθηκε σε θέση να περνά πολύ περισσότερο χρόνο με το παιδί από τον η μητέρα, εκτός από το ότι παρείχε ένα ποιοτικό περιβάλλον διαβίωσης, ο ψυχολογικός δεσμός μεταξύ πατέρα και παιδιού ήταν ιδιαίτερα ισχυρός, το θηλυκό παιδί έκανε απόπειρα αυτοκτονίας λόγω κακής μητρικής ανατροφής, η μητέρα είχε νυχτερινό κέντρο διασκέδασης και απουσίαζε κάθε βράδυ, ενώ ο πατέρας ήταν συνταξιούχος και ήταν διαθέσιμος για τα παιδιά όλη την ημέρα, η προσήλωση της μητέρας σε νέο ερωτικό σύντροφο και η εγκατάλειψη των γονικών καθηκόντων έναντι των παιδιών, η μητέρα κακοποίησε σωματικά τα παιδιά που στη συνέχεια αρνήθηκαν να ζήσουν μαζί τους (Bantekas, 2016).

Στο παραπάνω πλαίσιο αφορμή για τη ψήφιση ενός νέου νόμου αυτού ήταν κυρίως μια σειρά καταγγελιών από γονείς, κυρίως πατέρων, καθώς μέχρι τότε τα ελληνικά δικαστήρια αποφάνθηκαν γενικά υπέρ των μητέρων σε δίκες για την επιμέλεια των παιδιών. Οι καταγγελίες εικάζουν ότι η επιμέλεια που ανατίθεται σε έναν γονέα περιλαμβάνει ένα ευρύ πεδίο καταχρηστικής πρακτικής και τη δυνατότητα αποκλεισμού του άλλου γονέα από την ανατροφή του παιδιού. Αυτή η παραδοσιακή κατάσταση πραγμάτων παραβίαζε τη συνταγματική απαγόρευση των διακρίσεων και το πνεύμα του σχετικού μέρους του Αστικού Κώδικα. Μπορεί επίσης να αφήσει ανεξίτηλα σημάδια στην ψυχοσύνθεση του παιδιού και να μην επιτυγχάνεται τελικά το βέλτιστο συμφέρον του. Το νέο νομοσχέδιο επιδιώκει στο παραπάνω πλαίσιο την εφαρμογή της αρχής της γονικής ισότητας, δίνοντας τη δυνατότητα και στους δύο γονείς να συμμετέχουν ισότιμα στην ανατροφή του παιδιού. Η αναμόρφωση των σχέσεων γονέα-παιδιού μετά τη λήξη της συμβίωσης και το διαζύγιο αποτελεί επίσης βασικό στόχο (Κουρτζίδη, 2021).

Η κύρια καινοτομία της νέας νομοθεσίας είναι η εισαγωγή του θεσμού της υποχρεωτικής επιμέλειας και από τους δύο γονείς στην ελληνική έννομη τάξη. Το άρθρο 1510 ορίζει ότι η γονική μέριμνα ασκείται *«από κοινού και ισότιμα»*, που σημαίνει ισότιμη άσκηση της, για την αποκατάσταση της μέχρι τότε διαταραγμένης ισορροπίας μεταξύ των πρώην συζύγων. Πλέον και οι δύο γονείς μπορούν να συμμετέχουν στις αποφάσεις για την ανατροφή του παιδιού μαζί, αλλά και βάσει της συμφωνίας που έχουν κάνει μεταξύ τους (με έγγραφο συγκεκριμένης ημερομηνίας). Σημειώνεται πως η γονική μέριμνα θα μπορούσε να ανατεθεί από το δικαστήριο και στους δύο γονείς από κοινού και σύμφωνα με τις προηγούμενες διατάξεις του οικογενειακού δικαίου, υπό την προϋπόθεση ότι οι γονείς συμφωνούσαν (Παντελίδου, 2022).

Αντίθετα, ο νέος νόμος καθιερώνει την κοινή και ισότιμη επιμέλεια, δίνοντας μεγαλύτερα δικαιώματα επίσκεψης στον γονέα που δεν έχει την επιμέλεια, διαθέτοντας του το ένα τρίτο του συνόλου του διαθέσιμου χρόνου στη ζωή του παιδιού (που μπορεί να αυξηθεί εάν και οι δύο γονείς συμφωνούν σε αυτό). Οι γονείς προσπαθούν να βρουν κοινά αποδεκτές λύσεις εάν υπάρχει διαφωνία για σημαντικά θέματα, όπως η εκπαίδευση του παιδιού, τα θέματα υγείας, η θρησκεία και το όνομα, σύμφωνα με τη νέα διάταξη του άρθρου 1512. Προστέθηκε επίσης νέα παράγραφος στο άρθρο 1518, που προβλέπει ότι κάθε γονέας

υποχρεούνται να διατηρεί και να ενισχύει τη σχέση του τέκνου με τον άλλο γονέα, τα αδέρφια του, καθώς και με την οικογένεια του άλλου γονέα, ιδίως όταν οι γονείς δεν ζουν μαζί ή όταν ο άλλος γονέας έχει πεθάνει. Περαιτέρω, για τα σοβαρότερα θέματα επιμέλειας του τέκνου ο γονέας που έχει την αποκλειστική επιμέλεια υποχρεούται να γνωμοδοτεί από τον άλλο γονέα, σύμφωνα με τη νέα διάταξη του άρθρου 1519 (Μπραζιώτης, 2023).

Ο νέος νόμος θέτει επίσης, ως βασική παράμετρο στην από κοινού άσκηση της επιμέλειας το συμφέρον του παιδιού (άρθρο 1511), όπως αυτό αποκρυσταλλώνεται ιδίως από τη Διεθνή Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού, που κυρώθηκε με το Ν. 2101/1992 (Α' 192) και την Σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης για την πρόληψη και την καταπολέμηση της βίας κατά των γυναικών και της ενδοοικογενειακής βίας (Σύμβαση της Κωνσταντινούπολης). Κάθε απόφαση των γονέων σχετικά με την άσκηση της γονικής μέριμνας πρέπει να είναι προς το συμφέρον του παιδιού. Με τη ρητή νομοθετική εξειδίκευση, αυτό εξυπηρετείται ιδιαίτερα από την ουσιαστική συμμετοχή και των δύο γονέων στην ανατροφή και φροντίδα του ανήλικου τέκνου, καθώς και από την αποτροπή της διακοπής των σχέσεων του με τον καθένα από τους δύο γονείς (Μπραζιώτης, 2023; Ψαρά, 2023).

Επιπρόσθετα, το δικαστήριο αξιολογεί πλέον παραμέτρους όπως: η ικανότητα και η πρόθεση κάθε γονέα να σεβαστεί τα δικαιώματα του άλλου, η συμπεριφορά κάθε γονέα στο παρελθόν και η συμμόρφωση τους με τις νομικές τους υποχρεώσεις. Η δικαστική απόφαση πρέπει επίσης να σέβεται την ισότητα μεταξύ γονέων και τη μη εισαγωγή διακρίσεων. Λαμβάνει επίσης υπόψη την ωριμότητα του παιδιού και τη δική του γνώμη. Σύμφωνα με το άρθρο 1514 του Α.Κ., για παρεκκλίσεις από τη συμφωνία των γονέων για γονική μέριμνα, οι γονείς μπορούν να προσφύγουν στη διαμεσολάβηση (εκτός από περιπτώσεις ενδοοικογενειακής βίας) ή στη δικαστική επίλυση (Παντελίδου, 2022).

Σύμφωνα με την έννοια της από κοινού και ίσης γονικής μέριμνας, ο νέος νόμος προβλέπει τη δυνατότητα του γονέα που δεν έχει την επιμέλεια να προσβάλλει τις αποφάσεις του άλλου γονέα ενώπιον των δικαστηρίων, με βάση το γεγονός ότι η γονική μέριμνα δεν ασκείται προς το συμφέρον του παιδιού. Επιπλέον, ο γονέας-κηδεμόνας πρέπει, βάσει του νέου νόμου, να λάβει τη συγκατάθεση του άλλου γονέα για «σημαντικά» θέματα που αφορούν την εκπαίδευση και την υγεία του παιδιού και σε περίπτωση διαφωνίας η υπόθεση θα κριθεί από το δικαστήριο. Πάρα ταύτα οι ανωτέρω αλλαγές έχουν δεχθεί έντονη κριτική. Σύμφωνα με την Farmakidis-Markou (2021) οι παραπάνω διατάξεις αναμένεται να αυξήσουν τη συχνότητα των προσφυγών στα δικαστήρια, μια κατάσταση που θα βλάψει οικονομικά τον γονέα που έχει την επιμέλεια. Η συνεπιμέλεια ενδείκνυται για γονείς που διατηρούν καλές σχέσεις μετά το χωρισμό ή το διαζύγιο και η επιβολή της από το νόμο πιστεύεται ότι θα προκαλέσει τελικά περαιτέρω διαμάχες.

Επιπλέον, για πρώτη φορά, το βέλτιστο συμφέρον του παιδιού (μια έννοια που κρίνεται κατά περίπτωση) θεωρείται ότι εξυπηρετείται πάντα με την ενεργή παρουσία και των δύο γονέων στην ανατροφή του. Ωστόσο, εξισώνοντας το βέλτιστο συμφέρον του παιδιού με την ισότιμη συμμετοχή των γονέων στην ανατροφή του παιδιού, αντί να απαιτείται προσδιορισμούς κατά περίπτωση, ο νέος νόμος αναφέρεται ότι παραβιάζει το άρθρο 3 της σύμβασης για τα Δικαιώματα του Παιδιού, καθώς και το άρθρο 31 της Σύμβασης της Κωνσταντινούπολης, που κυρώθηκε στην Ελλάδα με το Ν. 4531/2018, δυνάμει του οποίου «τα μέρη λαμβάνουν όλα τα απαραίτητα μέτρα για να εξασφαλίσουν ότι, κατά τον καθορισμό των δικαιωμάτων επιμέλειας και επίσκεψης των παιδιών, τα περιστατικά βίας

καλύπτονται από το πεδίο εφαρμογής της παρούσας Σύμβασης» και ότι «η άσκηση οποιωνδήποτε δικαιωμάτων επαφής ή κηδεμονίας δεν θέτει σε κίνδυνο τα δικαιώματα και την ασφάλεια του θύματος ή των παιδιών» (Βουλή των Ελλήνων, 2021).

Εκφράζονται επίσης ανησυχίες για θέματα ενδοοικογενειακής βίας. Ενώ ο νέος νόμος προβλέπει την άρση της γονικής μέριμνας ή της επιμέλειας σε περιπτώσεις αμφίβολης «διατάραξης της συναισθηματικής σχέσης του τέκνου με τον άλλο γονέα και την οικογένειά του», δεν προβλέπει περιορισμό ή ανάκληση δικαιωμάτων επίσκεψης σε περιπτώσεις ενδοοικογενειακής βίας ή παράνομων πράξεων κατά της σεξουαλικής ελευθερίας από τον γονέα που έχει τα δικαιώματα επίσκεψης, που απαιτούν την προηγούμενη έκδοση αντίστοιχης τελεσίδικης καταδίκης, παρά το γεγονός ότι μια τέτοια απόφαση μπορεί να εκδοθεί με μεγάλη καθυστέρηση, εκθέτοντας στο μεταξύ, το παιδί και τον γονέα που έχει την επιμέλεια σε κίνδυνο. Τέτοιες παραλείψεις του νόμου μπορούν να αναγκάσουν τους γονείς (ιδιαίτερα τις γυναίκες που έχουν πολύ περισσότερες πιθανότητες να βιώσουν ενδοοικογενειακή βία) και τα παιδιά τους σε συνεχή επαφή με δράστες ενδοοικογενειακής βίας και να δημιουργήσουν ευκαιρίες για περαιτέρω βλάβες. Το δικαστήριο μπορεί να περιορίσει το δικαίωμα της επιμέλειας εάν ένας γονέας παραβιάζει το καθήκον του να φροντίζει ένα παιδί ή αν ασκεί κακοποίηση ή δεν μπορεί να συμμορφωθεί με τις ευθύνες επιμέλειας. Ωστόσο, η νομική διαδικασία για να διαπιστωθεί εάν ένας γονέας έχει ασκήσει κακοποίηση μπορεί να διαρκέσει χρόνια, κατά τη διάρκεια των οποίων ο γονέας θα μπορούσε να διατηρήσει τη συνεπιμέλεια και την επικοινωνία με το παιδί και τον άλλο γονέα. Έτσι, ο νόμος φαίνεται να προστατεύει λιγότερο τον γονέα-κηδεμόνα από τον γονέα που ασκεί το δικαίωμα επίσκεψης, σύμφωνα με τα όσα αναφέρονται από το Παρατηρητήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων (HRW, 2021), καθώς και από άλλα ευρωπαϊκά και διεθνή δίκτυα ΜΚΟ για τα δικαιώματα των γυναικών και τα ανθρώπινα δικαιώματα (AFEM, 2022).

Το ίδιο τονίζεται και σε πιο πρόσφατη έκθεση του Συμβουλίου της Ευρώπης, όπου μεταξύ άλλων αναφέρεται πως ο νέος νόμος είναι αντίθετος με τη Σύμβαση της Κωνσταντινούπολης και τις Διεθνείς Συμβάσεις για τα Δικαιώματα του Παιδιού, αλλάζοντας τον παιδοκεντρικό χαρακτήρα του οικογενειακού δικαίου και δημιουργώντας σοβαρά κοινωνικά προβλήματα, οξύνοντας τις ενδοοικογενειακές αντιπαραθέσεις και συγκρούσεις. Ανησυχίες εκφράζονται και για τη διάταξη που περιορίζει τη μετακίνηση γονέα που έχει την επιμέλεια των ανηλίκων τέκνων. Συγκεκριμένα, η νέα ρύθμιση προβλέπει ότι για να μπορέσει ο γονέας που έχει την επιμέλεια ανηλίκων, να αλλάξει κατοικία, ανεξάρτητα από τον λόγο, θα πρέπει να έχει εκδοθεί δικαστική απόφαση ότι δεν θίγεται το δικαίωμα επικοινωνίας του άλλου γονέα. Η διάταξη έχει δημιουργήσει πολλά προβλήματα στις μητέρες που έχουν εγκλωβιστεί στην περιοχή που ήταν το σπίτι της οικογένειάς τους (Committee on Family Law and Consensual Joint Custody, 2023).

Ένα άλλο ζήτημα που έχει προκαλέσει προβληματισμούς είναι η κατανομή του 1/3 του διαθέσιμου χρόνου του παιδιού στον γονέα που δεν έχει την επιμέλεια. Αυτό φαίνεται ότι δημιουργεί πολλά ζητήματα εφαρμογής από τα δικαστήρια, όπως το ποια θα είναι η βάση στην οποία θα υπολογιστεί αυτός ο χρόνος, το πώς θα καλυφθεί το ζήτημα των μεγάλων αποστάσεων μεταξύ των σπιτιών των γονέων και το πώς θα διασφαλιστεί η επιστημονικά αναγνωρισμένη ανάγκη του παιδιού για σταθερότητα κ.λπ. Διευκρίνιση στο σημείο αυτό δίνει η πρόσφατη - αρ. 1016 / 2019- απόφαση του Αρείου Πάγου, με την οποία κρίθηκε ότι, σύμφωνα με τα ευρήματα της επιστήμης, η εξυπηρέτηση του συμφέροντος του ανηλίκου

τέκνου απαιτεί σταθερότητα και όχι μοίρασμα μεταξύ των ενήλικων γονέων του (Βουλή των Ελλήνων, 2021; Παντελίδου, 2022).

Ο νέος νόμος προβλέπει επίσης και περιπτώσεις κακής άσκησης (άρθρο 1532), που δικαιολογούν την ολική ή μερική απομάκρυνση του υπαίτιου γονέα από το δικαστήριο. Τέτοιες περιπτώσεις συνιστούν: α) την υπαίτια μη συμμόρφωση με αποφάσεις δικαστικών αρχών ή γραπτές συμφωνίες μεταξύ των γονέων που αφορούν το παιδί, καθώς και το δικαίωμα του παιδιού να επικοινωνεί με τον άλλο γονέα, β) τη διατάραξη της συναισθηματικής σχέσης του παιδιού με τον άλλο γονέα και την οικογένειά του, γ) την κακή άσκηση και την υπαίτια παράλειψη άσκησης του δικαιώματος επικοινωνίας από τον άλλο γονέα, δ) την αδικαιολόγητη άρνηση του γονέα να καταβάλει διατροφή που του επιβλήθηκε στο τέκνο και ε) την καταδίκη του γονέα από τελεσίδικη δικαστική απόφαση, για ενδοοικογενειακή βία ή για εγκλήματα κατά της σεξουαλικής ελευθερίας ή για εγκλήματα οικονομικής εκμετάλλευσης της σεξουαλικής ζωής (Παντελίδου, 2022).

Αλλαγές εισήχθησαν και στην άσκηση της γονικής μέριμνας για τέκνα που γεννιούνται εκτός γάμου. Η γονική μέριμνα του τέκνου, που γεννήθηκε εκτός γάμου και παραμένει εκτός γάμου, παραμένει στη μητέρα του, εκτός αν αυτό αναγνωρίζεται οικειοθελώς ή δικαστικά με αγωγή του πατέρα. Στην περίπτωση αυτή, τη γονική μέριμνα αποκτά και ο πατέρας την οποία ασκεί μαζί με η μητέρα, σημειώνοντας ότι αν οι γονείς δεν συγκατοικούν εφαρμόζονται αναλόγως τα άρθρα 1513 και 1514 του Α.Κ. Επαναλαμβάνεται η διάταξη ότι σε περίπτωση δικαστικής αναγνώρισης κατά την οποία ο πατέρας αντιτάχθηκε, δεν ασκεί τη γονική μέριμνα ούτε υποκαθιστά τη μητέρα στην άσκησή της, εκτός εάν υπάρχει συμφωνία των γονέων ή το δικαστήριο αποφασίσει διαφορετικά κατόπιν αιτήματός του (Μπραζιώτης, 2023; Ψαρά, 2023).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2ο: ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΣΧΟΛΙΚΗΣ ΦΟΙΤΗΣΗΣ ΚΑΙ ΓΟΝΙΚΗ ΜΕΡΙΜΝΑ

2.1. Κηδεμονία ανήλικων μαθητών

Η γονική μέριμνα διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στην εκπαιδευτική πορεία των ανήλικων παιδιών. Η συνεργασία και η επικοινωνία μεταξύ γονέων και εκπαιδευτικών είναι απαραίτητες για την εξασφάλιση ενός υγιούς και υποστηρικτικού μαθησιακού περιβάλλοντος. Στο πλαίσιο της εκπαίδευσης, η γονική μέριμνα συνεπάγεται την άσκηση των γονικών εξουσιών σε θέματα όπως η επιλογή του σχολείου, η συμμετοχή στη σχολική ζωή και η λήψη αποφάσεων για την εκπαίδευση του τέκνου. Ως εκπαίδευση νοείται ο προσδιορισμός της γενικής και επαγγελματικής μόρφωσης του τέκνου κατά τρόπο ανάλογο προς την κοινωνική θέση του γονέα και τις λοιπές συνθήκες, ήτοι την ικανότητα, ευφυΐα και κλίση του τέκνου (Κατράς, 2022).

Η κηδεμονία του ανήλικου μαθητή ερμηνεύεται ως η νομική σχέση που ανατίθεται σε ένα ή περισσότερα πρόσωπα, με σκοπό την φροντίδα και την προστασία ενός ανήλικου μαθητή. Ο κηδεμόνας, ενεργώντας ως νόμιμος εκπρόσωπος, φέρει την ευθύνη για τα θέματα εκπαίδευσης που αφορούν τον ανήλικο μαθητή, όπως συγκεκριμένα είναι η εγγραφή, η φοίτηση στο σχολείο και η επιλογή εκπαιδευτικής κατεύθυνσης. Η κηδεμονία εντάσσεται στην επιμέλεια του τέκνου και σύμφωνα με το άρθρο 1518 του ΑΚ αυτή αφορά μεταξύ άλλων ζητήματα εκπαίδευσης. Οι ασκούντες την επιμέλεια, λαμβάνουν τις αποφάσεις που αφορούν τη μόρφωση και την εκπαίδευση του ανήλικου και οφείλουν να αναπτύσσουν σχέσεις συνεργασίας με τις δομές εκπαίδευσης όπου αυτό φοιτά, ενώ αν το κρίνουν απαραίτητο μπορούν να ζητήσουν τη συνδρομή των αρμόδιων υπηρεσιών του κράτους (άρθρο 1518 ΑΚ).

Εκτός από τον Α.Κ., μια σειρά νομοθετικών διατάξεων στην Ελλάδα, καθορίζουν ζητήματα που αφορούν την κηδεμονία των ανήλικων μαθητών. Πρωτίστως είναι η απόφαση 79942/ΓΔ4/21-5-2019 (ΦΕΚ 2005/Β/31-5-2019) του Υπουργείου Παιδείας, γνωστή και ως «Υπουργική Απόφαση για τις Εγγραφές, Μετεγγραφές, Φοίτηση και Θέματα Οργάνωσης της Σχολικής Ζωής στα Σχολεία της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης», η οποία ρυθμίζει το πλαίσιο λειτουργίας των Γυμνασίων και Λυκείων στην Ελλάδα. Ειδικότερα η ανωτέρω Υ.Α. ρυθμίζει ζητήματα που αφορούν:

- 1) τις εγγραφές των μαθητών στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση, μετά την επιτυχή φοίτηση στην πρωτοβάθμια βαθμίδα και προβλέπει τις διαδικασίες για την εγγραφή των αλλοδαπών μαθητών, των μαθητών με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες και των μαθητών που αντιμετωπίζουν κοινωνικοοικονομικές δυσκολίες,
- 2) τις μετεγγραφές, όπου οι μαθητές μπορούν να μεταγραφούν σε άλλο σχολείο της ίδιας ή άλλης Διεύθυνσης Εκπαίδευσης, εφόσον πληρούν συγκεκριμένες προϋποθέσεις και η αίτηση μετεγγραφής υποβάλλεται από τον κηδεμόνα του μαθητή στο σχολείο προορισμού,

- 3) τα θέματα φοίτησης, όπως η διάρκεια φοίτησης στα Γυμνάσια και Λύκεια που διαρκεί 3 χρόνια, η διαίρεση του σχολικού έτους σε δύο τετράμηνα, η αξιολόγηση των μαθητών με γραπτές και προφορικές εξετάσεις και η πρόβλεψη διαδικασιών για την αντιμετώπιση μαθησιακών δυσκολιών και την υποστήριξη μαθητών με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες, και
- 4) τα διάφορα θέματα οργάνωσης της σχολικής ζωής, όπως η λειτουργία του μαθητικού συμβουλίου, η διεξαγωγή εκπαιδευτικών εκδρομών και η χορήγηση αδειών στους μαθητές.

Θέματα επί της κηδεμονίας του ανήλικου μαθητή καθορίζονται ειδικότερα στο άρθρο 13 της ανωτέρω Υ.Α. Κατά γενικό κανόνα, την κηδεμονία των ανήλικων μαθητών έχουν οι γονείς τους (πατέρας, μητέρα) (παρ. 1), ενώ αν οι γονείς είναι διαζευγμένοι ως κηδεμόνας ορίζεται το άτομο που έχει την επιμέλεια του. Σε περιπτώσεις κωλύματος των ανωτέρω προσώπων, ως κηδεμόνας ορίζεται το άτομο που έχει την επιμέλεια του, βάσει των διατάξεων του Α.Κ., όπως αναφέρθηκαν στο προηγούμενο κεφάλαιο. Ο κηδεμόνας του μαθητή κατά κανόνα πρέπει να διαμένει στην περιοχή που βρίσκεται το σχολείο, ωστόσο αν αυτό δεν συμβαίνει, ο κηδεμόνας μπορεί να εκπροσωπηθεί από άλλο ενήλικο πρόσωπο (καλούμενος ως αντιπρόσωπος) με νόμιμη και έγγραφη εξουσιοδότηση (άρθρο 12). Στην περίπτωση αυτή, η διεύθυνση κατοικίας του εκπροσώπου δεν λαμβάνεται υπόψη, ώστε να καθοριστεί το σχολείο φοίτησης του ανήλικου μαθητή (άρθρο 12), όπως θα γινόταν διαφορετικά. Τα στοιχεία του μαθητή δεν γνωστοποιούνται σε άλλα άτομα, πέραν αυτών που ασκούν την κηδεμονία του (άρθρο 13, παρ. 5).

Εδώ τίθεται και το θέμα της σχέσης της επιμέλειας με την εκπροσώπηση. Όταν η επιμέλεια ανατίθεται στον ένα γονέα, θα πρέπει να συνοδεύεται από την ανάλογη εκπροσωπευτική εξουσία, διότι αλλιώς τίθενται πολύ μεγάλα προσκόμματα στην άσκηση της επιμέλειας, η οποία δεν μπορεί να λειτουργήσει στην πράξη. Για παράδειγμα, η μητέρα που έχει την επιμέλεια, εγγράφει το τέκνο στο σχολείο, διότι διαθέτει την αντίστοιχη με τον προσδιορισμό της εκπαίδευσως και ανατροφής του τέκνου (περιεχόμενο της επιμέλειας) εξουσία εκπροσώπησης και όχι απλώς επειδή πρόκειται για συνήθη πράξη επιμέλειας, που επιχειρείται και από τον ένα γονέα, όταν όμως αυτοί ασκούν από κοινού τη γονική μέριμνα (άρθρο 1516 του ΑΚ) (Παντελίδου, 2021).

2.2. Δικαιώματα και υποχρεώσεις ασκούντων τη γονική μέριμνα ανήλικων μαθητών

Ο κηδεμόνας του ανήλικου μαθητή έχει ένα σύνολο υποχρεώσεων, οι οποίες προβλέπονται πρωτίστως από τα άρθρα 9, 21 και 29 της Υ.Α. 79942/ΓΔ4/21-5-2019 (ΦΕΚ 2005/Β/31-5-2019) του Υπουργείου Παιδείας. Βάσει του άρθρου 9 το πρώτο σύνολο υποχρεώσεων αφορά την εγγραφή του ανήλικου μαθητή στα σχολεία φοίτησης της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης και συγκεκριμένα:

- 1) την κατάθεση των απαιτούμενων δικαιολογητικών για την εγγραφή του μαθητή, όπως η υπεύθυνη δήλωση μόνιμης κατοικίας στη χρονική προθεσμία που ορίζουν οι σχετικές ανακοινώσεις που εκδίδονται από τους διευθυντές των σχολείων,
- 2) την ηλεκτρονική υποβολή της αίτησης εγγραφής του μαθητή στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση μαζί με τα συνοδευόμενα δικαιολογητικά, τα οποία περιλαμβάνουν το απολυτήριο της προηγούμενης βαθμίδας εκπαίδευσης του ανήλικου μαθητή, μια υπεύθυνη δήλωση του κηδεμόνα ότι αυτός φέρει τη νόμιμη ιδιότητα της κηδεμονίας, αντίγραφο της αστυνομικής ταυτότητας του μαθητή ή αντίστοιχο πιστοποιητικό από Δήμο εφόσον δε διαθέτει ταυτότητα και μια υπεύθυνη δήλωση του κηδεμόνα ότι ο μαθητής δεν φοιτά ή δεν έχει εγγραφεί σε άλλο σχολείο δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης. Τα δικαιολογητικά δύναται να διαφοροποιούνται αναλόγως της δομής δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης στην οποία επρόκειτο να φοιτήσει ο ανήλικος μαθητής (Γυμνάσιο, Λύκειο, Επαγγελματικό Λύκειο, πρότυπα ΕΠΑΛ και άλλα πρότυπα σχολεία, μαθητές που προέρχονται από ιδιωτικά Δημοτικά ή Γυμνάσια, Λύκεια ΕΑΕ, Λύκεια ΕΝΕΕΓΥ-Λ), σύμφωνα πάντα με τα όσα ορίζονται στην παρ. 5 του άρθρου 9. Για μαθητές οικογενειών μετακινούμενων πληθυσμών, απαιτείται πρόσθετα η προσκόμιση του Ατομικού Δελτίου Υγείας του μαθητή.
- 3) την ηλεκτρονική υποβολή της αίτησης μετεγγραφής ή ανανέωσης εγγραφής του ανήλικου μαθητή στις δημόσιες δομές της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, υποβάλλοντας τα αντίστοιχα απαιτούμενα δικαιολογητικά. Ωστόσο οι κηδεμόνες δεν φέρουν κανένα δικαίωμα ή υποχρέωση για τις διαδικασίες μετεγγραφής όταν αυτές επρόκειτο να πραγματοποιηθούν λόγω παύσης λειτουργίας ενός ιδιωτικού σχολείου ή λόγω επιβολής στον μαθητή αλλαγής σχολικού περιβάλλοντος (άρθρο 18, παρ. 2).
- 4) την ηλεκτρονική υποβολή της αίτησης διακοπής φοίτησης (κατά την απόλυση ή μετεγγραφή ή τη διακοπή αν ο μαθητής πρόκειται να μετακομίσει σε χώρα του εξωτερικού) του ανήλικου μαθητή.

Σε όλες τις παραπάνω περιπτώσεις, οι σχολικοί διευθυντές οφείλουν να παρέχουν βοήθεια στους κηδεμόνες, αν αδυνατούν να διεκπεραιώσουν ηλεκτρονικά την αίτηση εγγραφής ή μετεγγραφής του ανήλικου μαθητή. Επίσης για μαθητές που εισάγονται σε επαγγελματικά λύκεια ή άλλα πρότυπα σχολεία και οι οποίοι είναι ισοβαθμίσαντες, οι κηδεμόνες έχουν το δικαίωμα να είναι παρόντες κατά την κλήρωση που διεξάγει ο διευθυντής της σχολικής μονάδας για την επιλογή τους (άρθρο 9, παρ. 12). Οι προτιμήσεις των κηδεμόνων πρέπει επίσης να λαμβάνονται υπόψη, σε περίπτωση υποχρεωτικής μετεγγραφής ανήλικου μαθητή σε άλλο σχολείο λόγω υπεραριθμίας μαθητών (άρθρο 12, εδάφιο 3). Σημειώνεται πως οι κηδεμόνες είναι υπεύθυνοι για την κατάθεση αίτησης διόρθωσης των προσωπικών στοιχείων του μαθητή εφόσον αυτά έχουν καταχωρηθεί εσφαλμένα κατά την αρχική διαδικασία εγγραφής (άρθρο 11, εδάφιο 4).

Σε συνεργασία με τους κηδεμόνες καθορίζεται επιπρόσθετα, η τάξη στην οποία πρέπει να φοιτήσει ένας μαθητής που προέρχεται από σχολείο του εξωτερικού, ενώ πρέπει να καταθέσουν αντίστοιχη υπεύθυνη δήλωση στην περίπτωση που ο μαθητής εγγραφεί σε

κατώτερη τάξη από αυτή στην οποία είχε φοιτήσει στο ξένο σχολείο (άρθρο 14, εδάφια 1-3). Οι σχολικοί διευθυντές μπορούν κατ' εξαίρεση να αναλάβουν τις διαδικασίες ηλεκτρονικής εγγραφής ανήλικων μαθητών που προέρχονται από ξένα σχολεία στην περίπτωση που οι κηδεμόνες τους δεν έχουν ολοκληρώσει τις διαδικασίες που απαιτούνται για τη ρύθμιση της νόμιμης διαμονής τους στην Ελλάδα. Οι κηδεμόνες συντάσσουν ηλεκτρονική εξουσιοδότηση προς τον σχολικό διευθυντή για το σκοπό αυτό, καταθέτοντας και αντίστοιχη υπεύθυνη δήλωση και είναι υποχρεωμένοι στην αρχή ή κατά τη διάρκεια του σχολικού έτους να καλύψουν τυχόν ελλείψεις σε δικαιολογητικά που αφορούν την εγγραφή του μαθητή (άρθρο 14, εδάφιο 6). Για μαθητές από ξένες χώρες, οι οποίοι εισέρχονται στην Ελλάδα χωρίς επίβλεψη ενηλίκου (ασυνόδευτοι), τις διαδικασίες εγγραφής στις δομές δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης αναλαμβάνει ο σχολικός διευθυντής (άρθρο 14, εδάφιο 14).

Το άρθρο 21 της ίδιας Υ.Α. καθορίζει επιπρόσθετα ζητήματα που αφορούν ανανεώσεις εγγραφών των ανήλικων μαθητών. Οι κηδεμόνες αυτών είναι υπεύθυνοι για την ανανέωση της εγγραφής τους στην αρχή κάθε σχολικού έτους και εντός των ημερομηνιών που ορίζονται από το σχολείο μέσω της υποβολής σχετικής υπεύθυνης δήλωσης. Σύμφωνα με το άρθρο 24 οι κηδεμόνες είναι επίσης υπεύθυνοι για την ενημέρωση της διεύθυνσης του σχολείου, σχετικά με ιδιάζουσες περιπτώσεις προβλημάτων υγείας που αντιμετωπίζουν οι ανήλικοι μαθητές, καθώς και για σοβαρά ή δυνητικά επείγοντα περιστατικά που δύναται να απαιτούν μεγάλο χρόνο ανάρρωσης, απαιτώντας την απουσία των μαθητών. Βάσει του άρθρου 25, ο κηδεμόνας έχει το δικαίωμα να αιτηθεί την απαλλαγή του μαθητή από το μάθημα της φυσικής αγωγής, λόγω προβλήματος υγείας που αντιμετωπίζει, καταθέτοντας τα αντίστοιχα δικαιολογητικά. Οι κηδεμόνες μπορούν επίσης να αιτηθούν απαλλαγή των μαθητών από άλλα μαθήματα, όπως η μουσική (π.χ. λόγω προβλημάτων ακοής) και τα θρησκευτικά (λόγω διαφορετικών πεποιθήσεων).

Στο άρθρο 26 της νομοθεσίας ρυθμίζονται ζητήματα που αφορούν τους κατ' ιδίαν διδαχθέντες μαθητές, δηλαδή μαθητές που λαμβάνουν κατ' οίκον διδασκαλία. Οι κηδεμόνες είναι υπεύθυνοι για την υποβολή της σχετικής αίτησης στο σχολείο, καθώς και για την προσκόμιση των σχετικών δικαιολογητικών στην περίπτωση που μια τέτοια απόφαση απορρέει από ζητήματα υγείας του μαθητή (παρ. 5). Βάσει του άρθρου 27 ορίζεται ότι οι κηδεμόνες έχουν το δικαίωμα να ενημερώνονται για τον αριθμό απουσιών του μαθητή, μέσω του τετραμηνιαίου Ατομικού Δελτίου του μαθητή (παρ. 4), ενώ βάσει του άρθρου 28 το σχολείο είναι υπεύθυνο για την άμεση ενημέρωση του γονέα με κάθε πρόσφορο τρόπο όταν οι απουσίες του μαθητή είναι τόσες, ώστε να θεωρηθεί η φοίτηση του ανεπαρκής και οι γονείς έχουν την υποχρέωση ενημέρωσης του σχολείου για τους λόγους απουσίας του μαθητή (παρ. 2).

Στο άρθρο 29 ορίζονται ζητήματα που αφορούν την ενημέρωση των κηδεμόνων, καθώς και τις υποχρεώσεις τους κατά την απουσία των μαθητών. Οι κηδεμόνες των ανήλικων μαθητών είναι εξ ολοκλήρου υπεύθυνοι για την τακτική παρακολούθηση της φοίτησης των ανήλικων μαθητών, καθώς και για την ενημέρωση του σχολείου των λόγων απουσίας τους, ενώ όπου αυτό κρίνεται απαραίτητο θα πρέπει να προσκομίζουν και τα σχετικά δικαιολογητικά (π.χ. απουσία λόγω ασθένειας) (παρ. 1). Με τη σειρά τους οι υπεύθυνοι εκπαιδευτικοί των τμημάτων του σχολείου έχουν την υποχρέωση να ενημερώνουν με κάθε πρόσφορο τρόπο τους κηδεμόνες για τυχόν απουσίες των μαθητών αλλά και να πληροφορούνται για τους λόγους απουσίας τους. Το Συμβούλιο του τμήματος συγκαλείτε

στην περίπτωση που η επικοινωνία με τους κηδεμόνες δεν είναι εφικτή ή όταν οι τελευταίοι το αρνηθούν, ώστε να εξεταστεί η αναγκαιότητα λήψης μέτρων παιδαγωγικού χαρακτήρα (π.χ. η προσφυγή σε υποστηρικτικές εκπαιδευτικές δομές ή κοινωνικές υπηρεσίες) (παρ. 2). Η άμεση ενημέρωση των κηδεμόνων είναι απαραίτητη βάσει της παρ. 3 στην περίπτωση που ο μαθητής είναι απών για 3 συνεχείς ημέρες ή στην περίπτωση που ολοκληρώσει 30 απουσίες σε συνεχόμενες ή μη μέρες ή όταν οι απουσίες επαναλαμβάνονται σε συγκεκριμένες ώρες του προγράμματος του σχολείου (π.χ. πρώτη ή τελευταία ώρα) (παρ.4). Τέλος, σε ότι αφορά τη λήψη μέτρων παιδαγωγικού χαρακτήρα, όπως προαναφέρθηκαν, το άρθρο 31 καθορίζει σχετικά ζητήματα, καθιστώντας αναγκαία την ενημέρωση του κηδεμόνα όταν πρόκειται να ληφθούν σχετικά μέτρα (π.χ. πρόκληση φθορών στη σχολική περιουσία από τον μαθητή, παρακώλυση διεξαγωγής μαθήματος).

2.3. Συναίνεση γονέων σε θέματα σχολικής φοίτησης

Η συναίνεση των γονέων σε θέματα σχολικής φοίτησης είναι ένα σημαντικό θέμα που λαμβάνει προσοχή, ειδικά σε περιπτώσεις διαζευγμένων γονέων. Αναμφίβολα τα ζητήματα εκπαίδευσης εμπίπτουν στο περιεχόμενο της επιμέλειάς του ανήλικου τέκνου. Το άρθρο 1519 του Α.Κ. όπως τροποποιήθηκε με τον Νόμο 4714/2020 (άρθρο 139), θεσπίζει ρυθμίσεις για την άσκηση της επιμέλειας του τέκνου σε περιπτώσεις όπου οι γονείς έχουν χωρίσει ή ζουν χωριστά. Όπως έχει ήδη αναφερθεί, στην περίπτωση που η επιμέλεια ασκείται από τον ένα γονέα ή στην περίπτωση που έχει γίνει κατανομή της μεταξύ των γονέων, οι αποφάσεις για τα σημαντικά ζητήματα που αφορούν το τέκνο λαμβάνονται από κοινού από τους δύο γονείς. Μεταξύ αυτών των σημαντικών ζητημάτων συμπεριλαμβάνεται και η εκπαίδευση του τέκνου, σε ότι αφορά αποφάσεις που καθορίζουν αποφασιστικά το μέλλον του (άρθρο 1519 ΑΚ). Διαφωνίες μπορεί να προκύψουν σε διάφορες διαστάσεις θεμάτων εκπαίδευσης, όπως η επιλογή δημόσιου ή ιδιωτικού σχολείου, αποφάσεις κατ' οίκον εκπαίδευσης, διαφωνίες σχετικά με την είσοδο ενός παιδιού στο Λύκειο που συχνά συνδέονται με τις διαδικασίες εξέτασης, διαφωνίες αξιολόγησης σε παιδιά με Ειδικές Εκπαιδευτικές Ανάγκες (Ε.Ε.Α.) και πολλά άλλα.

Ο Ν. 4800/2021 και συγκεκριμένα το άρθρο 21 τονίζει πως όταν ο ένας γονέας δεν ασκεί την επιμέλεια, έχει το δικαίωμα να ζητά και να λαμβάνει πληροφορίες από τον έτερο γονέα που ασκεί την επιμέλεια. Η εφαρμογή του νέου νόμου έγινε από τις 16 Σεπτεμβρίου του 2021 και αφορούσε επίσης υποθέσεις που μέχρι εκείνη τη στιγμή ήταν εκκρεμείς όσο αφορά την έκδοση σχετικής δικαστικής απόφασης. Σημειώνεται πως βάσει του εγγράφου 88147/ΓΔ4/30-5-2018 του Υπουργείου Παιδείας, δόθηκε διευκρίνιση στο άρθρο 13 της Υ.Α. 79942/ΓΔ4/21-5-2019 πως ο διαζευγμένος γονέας -κηδεμόνας που ασκεί από κοινού τη γονική μέριμνα με τον άλλο γονέα, αλλά δεν ασκεί την επιμέλεια του ανήλικου τέκνου, έχει το δικαίωμα στην πρόσβαση σε πληροφορίες ή οποιοδήποτε άλλο στοιχείο που αφορά τη σχολική κατάσταση του παιδιού του.

Από τα προαναφερθέντα γίνεται κατανοητό πως από την ημερομηνία έναρξης ισχύος του Ν. 4800/2021, για ζητήματα που αφορούν τις εγγραφές και μετεγγραφές ανήλικων μαθητών στην πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια βαθμίδα εκπαίδευσης απαιτείται η συναίνεση και των δύο γονέων. Τυχόν διαφωνία των γονέων για την άσκηση της γονικής μέριμνας

αίρεται από το δικαστήριο. Επιπρόσθετα βάσει της Εγκυκλίου Φ1/117262/ΓΔ4/20-09-2021 του Υπουργείου Παιδείας προκειμένου να γίνει η εγγραφή/μετεγγραφή των ανήλικων μαθητών σε σχολεία, είναι απαιτούμενη η συναίνεση των κηδεμόνων τους. Ωστόσο, σε περιπτώσεις όπου αυτή δεν υφίσταται, εφαρμόζεται το άρθρο 1512 του Α.Κ., δηλαδή οι γονείς/κηδεμόνες θα πρέπει να καταβάλλουν κάθε δυνατή προσπάθεια για την εύρεση μιας κοινά αποδεκτής λύσης, εναλλακτικά αποφασίζει το δικαστήριο. Στα ζητήματα εγγραφών και μετεγγραφών συχνά μπορεί να τίθεται το θέμα της αλλαγής του τόπου κατοικίας του ανήλικου τέκνου, ένας παράγοντας που δύναται να επηρεάσει το δικαίωμα επικοινωνίας του γονέα ο οποίος δεν κατοικεί μαζί του. Στη περίπτωση αυτή είναι απαιτούμενο να υφίσταται έγγραφη συμφωνία μεταξύ των γονέων του ή δικαστική απόφαση που προηγείται της αίτησης του γονέα του οποίου θίγεται το δικαίωμα επικοινωνίας με το τέκνο. Η δικαστική απόφαση δύναται να αποτελεί προσωρινή διαταγή, απόφαση ασφαλιστικών μέτρων ή οριστική δικαστική απόφαση.

Σημειώνεται ότι δικαστικές αποφάσεις σχετικά με τη ρύθμιση θεμάτων επιμέλειας τέκνων και επικοινωνίας μεταξύ διαζευγμένου γονέα και τέκνου, οι οποίες εκδόθηκαν προς τις 16/09/2021 όπου και ξεκίνησε να βρίσκεται σε ισχύ ο Ν. 4800/2021 δεν εμπίπτουν στην ισχύ του άρθρου 1519 του Α.Κ. μετά την τροποποίηση του. Για το λόγο αυτό οι διευθυντές των σχολικών μονάδων στις οποίες πρόκειται να εγγραφεί ένα ανήλικό τέκνο οφείλουν να ζητήσουν από τον/τους ασκούντα/ντες τη γονική μέριμνα πιστοποιητικό περί μη άσκησης ενδίκων μέσων, που θα αποτελεί απόδειξη ότι δικαστική απόφαση που προσκομίστηκε είναι αμετάκλητη μέχρι την ανωτέρω ημερομηνία. Επιπρόσθετα, δεν θεωρούνται δικαστικές αποφάσεις αυτές που έχουν εκδοθεί μέσω της διαδικασίας ασφαλιστικών μέτρων και είναι υποχρεωτική η προσκόμιση οριστικής δικαστικής αποφάσεως, η οποία κατά την ανωτέρω ημερομηνία έχει καταστεί αμετάκλητη.

Εκτός των ανωτέρω, στην Υ.Α. 79942/ΓΔ4/21-5-2019 (ΦΕΚ 2005/Β/31-5-2019) του Υπουργείου Παιδείας, όπως αναφέρθηκε νωρίτερα, ορίζονται σε ενδεδειγμένα σημεία, διατάξεις που αφορούν περιπτώσεις διαδικασιών εγγραφής ή μετεγγραφής των ανήλικων μαθητών, αν οι γονείς είναι διαζευγμένοι και διαθέτουν από κοινού την κηδεμονία του μαθητή. Στο άρθρο 9, παρ. 5 αναφέρεται πως σε τέτοια περίπτωση και οι δύο κηδεμόνες του μαθητή (εφόσον και οι δύο φέρουν αυτή την ιδιότητα) πρέπει να υποβάλλουν υπεύθυνες δηλώσεις με τα προσωπικά τους στοιχεία για την ιδιότητα της κηδεμονίας τους. Καθώς οι διαδικασίες εγγραφών και μετεγγραφών πραγματοποιούνται ηλεκτρονικά, απαιτείται συναίνεση του ετέρου κηδεμόνα πριν την υποβολή της ηλεκτρονικής αίτησης από τον άλλο κηδεμόνα. Εναλλακτικά ο έτερος κηδεμόνας μπορεί να υποβάλλει την συναίνεση του εγγράφως στον διευθυντή του σχολείου, όπου πρόκειται να εγγραφεί ο ανήλικος μαθητής, σύμφωνα με τα όσα ορίζονται στην παρ. 4 του άρθρου 9. Συναίνεση του ετέρου κηδεμόνα (εφόσον και αυτός ασκεί τη γονική μέριμνα) απαιτείται και κατά την απαλλαγή του μαθητή από την παρακολούθηση του μαθήματος των Θρησκευτικών (άρθρο 25, παρ. 3).

Επιπρόσθετα, η εγκύκλιος Φ.7/517/127893/Γ1/13-10-2010 (ΑΔΑ:4ΙΚΖ9-ΕΚ) του Υπουργείου Παιδείας διασαφηνίζει τα δικαιώματα των ανήλικων μαθητών των οποίων οι γονείς τελούν υπό διάσταση ή είναι διαζευγμένοι και όπου ο ένας μόνο από αυτούς έχει την επιμέλεια τους. Σκοπός της Εγκυκλίου είναι η διασφάλιση της ισότιμης πρόσβασης και συμμετοχής στην εκπαίδευση όλων των παιδιών, ανεξάρτητα από την οικογενειακή τους κατάσταση. Ειδικότερα αναφέρει τα ακόλουθα:

- 1) Οι μαθητές αυτοί έχουν το δικαίωμα επικοινωνίας με τον γονέα τους που δεν ασκεί την επιμέλεια τους, καθώς και το δικαίωμα επαφής με τον γονέα εντός του χώρου του σχολείου, αν και δύναται να απαγορευθεί υπό ιδιαίτερες περιστάσεις (π.χ. παρακώλυση λειτουργίας σχολείου, πρόκληση ταραχών). Ωστόσο, αυτή η επικοινωνία λαμβάνει χώρα υπό την προϋπόθεση ότι το σχολείο δεν μετατρέπεται σε αποκλειστικό χώρο για την επικοινωνία των δύο μερών και υπό την προϋπόθεση ότι δεν παρεμποδίζει την εκπαιδευτική διαδικασία.
- 2) Μόνο εφόσον η επικοινωνία μεταξύ γονέα - τέκνου απαγορεύεται ρητώς μέσω δικαστικής απόφασης, τότε αυτή δε μπορεί να λάβει χώρα στο χώρο του σχολείου. Από την άλλη, δεν αποκλείεται η επικοινωνία μεταξύ των δύο μερών, ακόμα και αν η ώρα/μέρα που θα λάβει χώρα δεν εμπίπτει εντός του καθορισμένου χρονικού διαστήματος που ορίζεται από τη σχετική δικαστική απόφαση.
- 3) Δεν δύναται να απαγορευθεί από τη σχολική μονάδα η συμμετοχή του γονέα που δεν ασκεί την επιμέλεια σε σχολικές εκδηλώσεις (π.χ. θεατρικές παραστάσεις, σχολικές εορτές, αθλητικές εκδηλώσεις, απονομές βραβείων, κ.α.) του τέκνου του, παρά μόνο υπό ιδιαίτερες περιπτώσεις (π.χ. πρόκληση αναστάτωσης), εντός των οποίων δεν λογίζεται η διαφωνία του ασκούντος την επιμέλεια γονέα. Για την επικοινωνία γονέα – τέκνου, οι εκπαιδευτικοί και η διεύθυνση του σχολείου οφείλουν να εξετάζουν ιδιαίτερες περιπτώσεις όπου η δικαστική απόφαση περί επικοινωνίας γονέα – τέκνου μπορεί να περιλαμβάνει δεσμεύσεις ή προϋποθέσεις (π.χ. η επικοινωνία πρέπει να λαμβάνει χώρα παρουσία του άλλου γονέα ή κοινωνικού λειτουργού).
- 4) Ο γονέας που δεν ασκεί την επιμέλεια έχει το δικαίωμα να λαμβάνει ενημέρωση από το σχολείο φοίτησης για το τέκνο του (π.χ. ενημέρωση για την απόδοση του για τη συμπεριφορά του, για τη συμμετοχή του σε δραστηριότητες, γενικότερα για την πρόοδο του), εκτός αν του αφαιρεθεί συνολικά η γονική μέριμνα. Έχει επίσης το δικαίωμα να συμμετέχει σε συλλογικά όργανα της κοινότητας του σχολείου (π.χ. γενικές γονικές συναντήσεις, συναντήσεις συλλόγου γονέων και κηδεμόνων).
- 5) Ο γονέας που ασκεί την επιμέλεια είναι υπεύθυνος για την παραλαβή του ανήλικου μαθητή από το σχολείο. Αν υπάρξουν διαφωνίες μεταξύ διαζευγμένων γονέων που ασκούν από κοινού την επιμέλεια, τότε τον μαθητή παραλάβει ένα τρίτο πρόσωπο, μέχρις ότου προσκομιστεί στη σχολική μονάδα σχετική δικαστική απόφαση που επιλύει τη διαφωνία.
- 6) Σε κάθε περίπτωση η ανωτέρω εγκύκλιος τονίζει πως οι εκπαιδευτικοί των σχολικών μονάδων θα πρέπει να μεριμνούν για την προστασία των δικαιωμάτων των ανήλικων μαθητών λαμβάνοντας υπόψη το συμφέρον τους.

Τέλος, η γνωμοδότηση 203/2011 του Νομικού Συμβουλίου του Κράτους αφορά τις υποχρεώσεις των σχολικών μονάδων απέναντι στους γονείς των μαθητών που έχουν γεννηθεί εκτός γάμου, καθώς και ζητήματα αναφορικά με την επικοινωνία του πατέρα γονέα με τον μαθητή. Διασαφηνίζει θέματα που ρυθμίζονται μέσω του Α.Κ. όπως ότι ο πατέρας μαθητή

που είναι γεννημένος εκτός γάμου μπορεί να ασκήσει τη γονική μέριμνα στις περιπτώσεις όπου έχει γίνει παύση της γονικής μέριμνας της μητέρας, υπάρχει αδυναμία από πλευράς της ως προς την άσκηση της και όπου υφίσταται δικαστική απόφαση ανάθεσης της στον πατέρα. Οι υποχρεώσεις του σχολείου απέναντι στον πατέρα, ρυθμίζονται και σε αυτή την περίπτωση μέσω της εγκυκλίου Φ.7/517/127893/Γ1/13-10-2010.

Σημειώνεται τέλος, πως εφόσον τα θέματα εκπαίδευσης εμπίπτουν στο περιεχόμενο της επιμέλειας, οι γονείς είναι εκείνοι που καλούνται κατά κανόνα να λάβουν αποφάσεις. Ωστόσο, δεν πρέπει να αγνοείται το γεγονός ότι και οι ανήλικοι είναι φορείς ατομικών δικαιωμάτων, όπως ιδίως το δικαίωμα στην ελεύθερη ανάπτυξη της προσωπικότητας. Εφόσον γίνει δεκτό ότι διαθέτουν την απαιτούμενη ωριμότητα ώστε να ασκήσουν τα εν λόγω δικαιώματα αυτοπροσώπως, θα πρέπει συνακόλουθα να γίνει κατ' αρχήν δεκτό ότι οι ίδιοι θα αποφασίζουν για τα ανωτέρω ζητήματα. Το πότε ακριβώς οι ανήλικοι διαθέτουν στην πράξη την ωριμότητα για καθένα από τα διαφορετικά ζητήματα είναι εξόχως αμφισβητούμενο και δεν μπορεί παρά να εξετάζεται για κάθε επί μέρους ζήτημα, αλλά και για κάθε παιδί χωριστά (Ζερβογιάννη, 2021).

2.4. Γονική μέριμνα και διαχείριση θεμάτων υγείας

Παρόμοια με τα ζητήματα εκπαίδευσης, έτσι και τα ζητήματα υγείας των ανήλικων τέκνων εμπίπτουν στο περιεχόμενο της επιμέλειάς του, βάσει του άρθρου 1518 του Α.Κ. Αυτά τα ζητήματα είναι σημαντικά και αναδύονται καθημερινά στην επικαιρότητα, λόγω των σύγχρονων τεχνολογικών εξελίξεων που έχουν οδηγήσει στον λεγόμενο εκδημοκρατισμό των πληροφοριών, με αποτέλεσμα όλο και περισσότερες πληροφορίες να είναι διαθέσιμες, αλλά και να συμβάλλουν σε μια όλο και πιο συμμετοχική κοινωνία σε θέματα π.χ. διατροφής και υγείας, εμβολιασμού των ανήλικων τέκνων και πολλά άλλα (Ρουμελιώτου, 2009).

Πολλές και ποικίλες διαφωνίες μπορεί να προκύψουν μεταξύ των γονέων σε θέματα που αφορούν την υγεία του ανήλικου τέκνου. Πρώτον είναι το ζήτημα της διατροφής και των διατροφικών επιλογών, οι οποίες συνδέονται άμεσα με την υγεία. Ως προς τις διατροφικές επιλογές για παράδειγμα, τα ζητήματα στα οποία συνήθως ανακύπτουν διχογνωμίες αναφέρονται στη χορτοφαγική διατροφή, και πολύ περισσότερο στη λεγόμενη αυστηρή χορτοφαγία, όρος που αποδίδει στα ελληνικά τον αγγλικό όρο *veganism*, στο πλαίσιο της οποίας δεν καταναλώνεται ούτε κρέας αλλά ούτε και άλλα ζωικά προϊόντα, όπως γαλακτοκομικά, αυγά και μέλι. Δεν αποκλείεται, βέβαια, οι διατροφικές επιλογές να αναφέρονται σε άλλα ζητήματα, όπως σε δίαιτα γενικά ή σε διατροφή χωρίς γλουτένη ή χωρίς γαλακτοκομικά ή χωρίς επεξεργασμένα προϊόντα ή μόνο με βιολογικά προϊόντα, χωρίς ζάχαρη κ.ο.κ. (Ζερβογιάννη, 2021).

Δεύτερον είναι οι διαφωνίες που αφορούν ζητήματα υγειονομικής περίθαλψης του τέκνου και αφορούν άμεσα το θέμα της υγείας του. Ενώ αυτά τα ζητήματα έχουν μεγάλο εύρος, ενδεικτικά εδώ αναφέρονται θέματα όπως όταν ο ένας γονέας προάγει την εναλλακτική, έναντι της συμβατικής ιατρικής ή είναι κατά των εμβολίων ή της λήψης φαρμάκων, όταν οι γονείς δεν συμφωνούν στην επιλογή γιατρού, νοσηλευτικού ιδρύματος ή ενός από τους περισσότερους τρόπους αντιμετώπισης μιας ασθένειας του τέκνου, όταν υπάρχει διαφωνία ως προς την υποβολή του παιδιού σε ορισμένη επέμβαση, ιδίως όταν δεν

είναι ιατρικά αναγκαία (π.χ. περιτομή). Από την τελευταία αυτή περίπτωση, μάλιστα, φαίνεται ότι ζητήματα της ιατρικής περίθαλψης μπορεί να αλληλο-εμπλέκονται με ζητήματα θρησκευτικών επιλογών. Ζητήματα θρησκευτικών επιλογών μπορούν να εμπλέκονται επίσης με θέματα διατροφικών επιλογών, π.χ. την μη κατανάλωση χοιρινού κρέατος, ενώ και οι διατροφικές επιλογές μπορούν να επιδρούν στην υγεία, όπως λ.χ. στην περίπτωση χορτοφαγικής δίαιτας, οπότε και για τη σωστή ανάπτυξη του παιδιού απαιτείται κατά κανόνα η λήψη συμπληρωμάτων διατροφής. Τέλος, δεν αποκλείεται οι διαφωνίες για ορισμένο θέμα να άπτονται επιλογών θρησκευτικών, διατροφικών και υγείας, όπως στην περίπτωση νηστείας νηπίου για ολόκληρη τη σαρακοστή (Ζερβογιάννη, 2021; Haugli&Sigurdson, 2024).

Στην περίπτωση της από κοινού άσκησης της επιμέλειας, ζήτημα διαφωνιών των γονέων κατ' αρχήν δεν τίθεται όταν, αφού κάθε γονέας μπορεί να δρα μόνος του. Σύμφωνα με το άρθρο 1516 του Α.Κ., αυτό ισχύει όσον αφορά τις συνήθεις πράξεις της επιμέλειας του ανηλίκου, αλλά και πράξεις που έχουν επείγοντα χαρακτήρα. Στις συνήθεις πράξεις επιμέλειας του ανηλίκου εντάσσονται, μεταξύ άλλων, οι τακτικές επισκέψεις σε γιατρούς και η χορήγηση διαδεδομένων φαρμάκων για την αντιμετώπιση συνηθισμένων σε παιδιά ασθενειών (Ζερβογιάννη, 2021).

Ωστόσο συνεχίζει να παραμένει αμφισβητούμενο αν στις συνήθεις πράξεις επιμέλειας περιλαμβάνεται και ο εμβολιασμός. Σύμφωνα με την Κοτζάμπαση (2016) η απάντηση σε αυτό το ερώτημα τείνει να είναι καταφατική. Επιχείρημα υπέρ αυτής μπορεί να αντληθεί και από το γεγονός ότι κατά το ελληνικό δίκαιο ο εμβολιασμός των παιδιών σύμφωνα με το εθνικό πρόγραμμα εμβολιασμών παιδιών και εφήβων είναι υποχρεωτικός, εφόσον δεν αντενδείκνυται για συγκεκριμένους ιατρικούς λόγους, αν και έχουν διατυπωθεί επιφυλάξεις για τη συνταγματικότητα της ρύθμισης. Από την άλλη πλευρά, ωστόσο, δεν μπορεί να παραλειφθεί ότι το άρθρο 1516 του Α.Κ. μόνο κατ' εξαίρεση προβλέπει τη δυνατότητα κάθε γονέα να δρα μόνος του, και συνεπώς φαίνεται συνεπέστερο να κριθεί ότι οι αποφάσεις των γονέων θα πρέπει να λαμβάνονται από κοινού. Αν και δεν προβλέπονται κυρώσεις για τους γονείς που δεν προβαίνουν σε εμβολιασμό των παιδιών τους, η υποχρεωτικότητα του εμβολιασμού συνάγεται από τα άρθρ. 6 (παρ. 4) του Π.Δ. 79/2017 όπου ο εμβολιασμός είναι προϋπόθεση για την έγγραφη παιδιών στο νηπιαγωγείο και στο δημοτικό αντίστοιχα. Ως προς τις πράξεις επιμέλειας με επείγοντα χαρακτήρα, γίνεται δεκτό ότι, όσο ευκολότερη είναι η επικοινωνία με τον άλλο γονέα, ακόμα και σε επείγουσες περιπτώσεις, τόσο δυσχερέστερα θα γίνεται δεκτό ότι ορθά ενήργησε ο άλλος γονέας μόνος του. Γονέας που αποφασίζει μόνος του πέραν των ορίων του άρθρου 1516 του Α.Κ. θεωρείται πως προβαίνει σε κακή άσκηση της γονικής μέριμνας (άρθρο 1532 Α.Κ.) (Κοτζάμπαση, 2016).

Η διαχείριση θεμάτων υγείας στο πλαίσιο της γονικής μέριμνας μπορεί να περιλαμβάνει και περισσότερο πολύπλοκα ζητήματα. Όπως τονίστηκε και νωρίτερα, θεωρείται πως οι ανήλικοι διαθέτουν την απαιτούμενη ωριμότητα ώστε να ασκήσουν τα ατομικά τους δικαιώματα και να έχουν λόγο σε αποφάσεις των γονέων τους που επηρεάζουν καθοριστικά τη ζωή τους και το μέλλον τους. Σε θέματα υγείας, ο Έλληνας νομοθέτης έχει συνδέσει την ικανότητα για συναίνεση σε ιατρικές πράξεις με τη δικαιοπρακτική ικανότητα, με αποτέλεσμα, σύμφωνα με την κρατούσα άποψη, για κάθε ιατρική πράξη σε ανήλικο να απαιτείται, και να αρκεί, η συναίνεση εκείνων που ασκούν την επιμέλειά του. Η ρύθμιση αυτή, βέβαια, στη γενικότητά της, δημιουργεί προβληματισμό, αφού στερεί εκ προοιμίου

στον ανήλικο τη δυνατότητα να αποφασίζει ο ίδιος για κάθε ζήτημα σχετικό με την υγεία του (Ζερβογιάννη, 2021).

Υπάρχουν ωστόσο και ορισμένες εξαιρέσεις, αλλά και προβληματικά στοιχεία στην νομοθεσία, όπως για παράδειγμα το άρθρο 9 του Ν. 3984/2011, για την αφαίρεση οργάνων από θανόντα ανήλικο, καθώς και το άρθρο 304 του Ποινικού Κώδικα (Π.Κ.) για την επιχείρηση άμβλωσης σε ανήλικη έγκυο. Ειδικότερα στη δεύτερη περίπτωση, δηλαδή για την άμβλωση ανήλικης απαιτούνταν προηγουμένως ρητά και η συναίνεση της, ενώ το νέο άρθρο 304 του Π.Κ. (παρ. 2) προβλέπει ότι στη περίπτωση που η έγκυος είναι ανίκανη να συναινέσει, απαιτείται η συναίνεση των προσώπων που έχουν τη γονική μέριμνα ή την επιμέλεια της. Η νέα αυτή διάταξη φαίνεται να υιοθετεί τη σχετική ρύθμιση του Κώδικα Ιατρικής Δεοντολογίας (Κ.Ι.Δ.), ωστόσο παραμένει ασαφής, καθώς σύμφωνα με τις Βασιλείου και Σαρδέλη (2015) η γονική μέριμνα και η επιμέλεια αναφέρονται διαζευκτικά, ενώ δεν καθίσταται σαφές αν αναφέρεται στην άσκηση του δικαιώματος της γονικής μέριμνας ή απλώς στην ύπαρξή του (δηλ. στο ότι ορισμένος γονέας είναι φορέας της γονικής μέριμνας, χωρίς να έχει το δικαίωμα να την ασκεί). Περαιτέρω, δεν αποσαφηνίζεται αν η ανικανότητα για συναίνεση στο εν λόγω άρθρο νοείται με την έννοια του Κ.Ι.Δ., που τη συνδέει με την ικανότητα για δικαιοπραξία.

2.5. Άρση διαφωνιών γονέων σε θέματα σχολικής φοίτησης και υγείας του ανήλικου τέκνου

Η από κοινού άσκηση της γονικής μέριμνας αποτελεί σύμφωνα με το άρθρο 1510 του Α.Κ. τον κανόνα στις περιπτώσεις παιδιών γεννημένων εντός γάμου (ή συμφώνου συμβίωσης). Αυτό ισχύει και κατά τη διάσταση ή και μετά το διαζύγιο των γονέων, εφόσον δεν υπάρχει διαφορετική ρύθμιση της άσκησης της γονικής μέριμνας από το δικαστήριο. Ακόμα και αν υπάρξει σχετική ρύθμιση, δεν αποκλείεται αυτή να συνίσταται στην συνεπιμέλεια, δηλαδή στην από κοινού άσκηση της επιμέλειας. Ωστόσο, από κοινού άσκηση της επιμέλειας δεν αποκλείεται σε περιπτώσεις παιδιών γεννημένων εκτός γάμου, εφόσον έχουν αναγνωριστεί από τον πατέρα τους και υπάρχει σχετική συμφωνία των γονέων ή δικαστική απόφαση (Γεωργιάδης, 2021).

Όπως ήδη αναφέρθηκε, εφόσον δεν υφίσταται μονομερής ενέργεια από τον έναν μόνο γονέα, οι γονείς υποχρεούνται να συνεννοηθούν και να λάβουν μια απόφαση από κοινού για το ζήτημα εκπαίδευσης ή υγείας, όταν αυτό τίθεται. Η αδικαιολόγητη άρνηση από πλευράς του ενός ή και των δύο, γίνεται δεκτό ότι συνιστά κακή άσκηση της γονικής μέριμνας. Στην περίπτωση που οι γονείς δεν καταλήγουν σε συμφωνία και εφόσον το συμφέρον του τέκνου επιβάλλει τη λήψη απόφασης, μπορεί να επιληφθεί της υπόθεσης το δικαστήριο και έτσι να λάβει την απόφαση ο δικαστής. Το ζήτημα στο οποίο υφίσταται η διαφωνία μεταξύ των γονέων θα πρέπει να είναι αρκούντως σημαντικό προκειμένου να δικαιολογείται η επέμβαση του δικαστή, ενώ στην αντίθετη περίπτωση θα πρέπει ο δικαστής να απορρίψει την αγωγή ως νόμω αβάσιμη. Ωστόσο σύμφωνα με μια άλλη προσέγγιση, από το γεγονός και μόνο ότι οι γονείς προσφεύγουν στο δικαστήριο για την επίλυση ενός ζητήματος συνάγεται ότι αυτό είναι σημαντικό και ότι, προκειμένου να αποφευχθούν περαιτέρω προστριβές των γονέων, είναι προς το συμφέρον του παιδιού να επιλυθεί το ζήτημα από το δικαστήριο. Ωστόσο, ο δικαστής

δεν μπορεί να υποκαταστήσει τους γονείς στο έργο τους, ούτε είναι σε θέση να λάβει καλύτερη απόφαση για το παιδί τους, που δεν το γνωρίζει. Συνεπώς, η προσφυγή σε αυτόν δεν μπορεί παρά να είναι η έσχατη λύση. Εξάλλου, κατά κανόνα δεν είναι οι διαφωνίες των γονέων σε θέμα ήσσονος σημασίας που οδηγούν σε προστριβές, αλλά αντιστρόφως οι προστριβές συνήθως προϋπάρχουν και αποτελούν την αιτία της αδυναμίας λήψης κοινής απόφασης, ενώ, παράλληλα η ίδια η προσφυγή στο δικαστήριο αναμενόμενο θα ήταν να εντείνει την αντιπαράθεση, και όχι να διευκολύνει την εξομάλυνση της (Γεωργιάδης, 2021).

Σε ορισμένες περιπτώσεις, ο δικαστής δύναται να προκρίνει μια λύση, η οποία μπορεί να ταυτίζεται με την άποψη του ενός από τους γονείς, αλλά δεν είναι αναγκαίο να συμβαδίζει με αυτήν. Κριτήριο σε κάθε περίπτωση είναι το συμφέρον του παιδιού και έτσι ο δικαστής μπορεί να προκρίνει μια άλλη, τρίτη λύση ως καταλληλότερη, η οποία μπορεί να διαφέρει από τις προτάσεις των γονέων και να θεωρείται καταλληλότερη για την ευημερία του παιδιού. Σε τέτοιες περιπτώσεις, η δικαστική απόφαση δεν αποκλείει, αλλά συχνά ενισχύει το ενδεχόμενο οι γονείς να καταλήξουν σε μια νέα συμφωνία μεταξύ τους, η οποία μπορεί να είναι συμβατή με την απόφαση του δικαστηρίου και να ενσωματώνει στοιχεία που εξυπηρετούν το συμφέρον του παιδιού. Αυτή η δυναμική μπορεί να θεωρηθεί ως θετική εξέλιξη, αφού η επαναδιαπραγμάτευση της συμφωνίας από τους γονείς μπορεί να προκύψει ως αποτέλεσμα της δικαστικής επέμβασης και να καταλήξει σε μια λύση που ενδεχομένως είναι ακόμα πιο ευνοϊκή για το παιδί. Αυτό υποδηλώνει ότι η δικαστική παρέμβαση μπορεί να επιφέρει ουσιαστικές θετικές αλλαγές, υπό την προϋπόθεση ότι η τελική συμφωνία που επιτυγχάνεται μεταξύ των γονέων εξυπηρετεί πραγματικά το συμφέρον του παιδιού, σύμφωνα με τη μελέτη της Ζερβογιάννη (2021).

Σε κάθε περίπτωση, είτε η επίλυση της διαφωνίας γίνει από τον δικαστή, είτε από τους γονείς το μοναδικό κριτήριο για την άρση της θα πρέπει αναμφίβολα να είναι το συμφέρον του παιδιού. Αυτό προκύπτει όχι μόνο από την εθνική νομοθεσία, αλλά και από διεθνή νομικά κείμενα, όπως η Διεθνής Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για τα δικαιώματα του παιδιού (N. 2101/1992). Το συμφέρον του παιδιού συνιστά αόριστη νομική έννοια που εξειδικεύεται πάντα αφού ληφθούν υπόψη οι ιδιαιτερότητες κάθε μεμονωμένης περίπτωσης. Όπως γίνεται γενικότερα δεκτό, ως συμφέρον του παιδιού νοείται κάθε είδους συμφέρον που αποσκοπεί στην ανάπτυξη του σε μια ανεξάρτητη και υπεύθυνη προσωπικότητα και μπορεί να αναλυθεί σε υλικό, σωματικό, πνευματικό, ψυχικό και ηθικό. Η εκτίμηση της γνώμης του παιδιού συνιστά κριτήριο για την εξειδίκευση του συμφέροντος του. Τόσο οι γονείς, όταν λαμβάνουν σχετικές αποφάσεις, όσο και ο δικαστής, υποχρεούνται να ζητούν τη γνώμη του παιδιού και να τη συνεκτιμούν, ανάλογα με την ωριμότητά του, η οποία εξαρτάται από την ικανότητά του να αντιληφθεί το συμφέρον του. Αυτό κατοχυρώνεται βέβαια υπερνομοθετικά, καθώς προβλέπεται ρητά στο άρθρο 12 της Σύμβασης των Ηνωμένων Εθνών για τα δικαιώματα του παιδιού (Βουλή των Ελλήνων, 2021; Κιτσάκης, 2021).

Ένα δεύτερο συναφές ζήτημα με το συμφέρον του τέκνου ανάγεται στη δεσμευτικότητα τυχόν προηγούμενων συμφωνιών των γονέων σχετικά με την άσκηση της γονικής μέριμνας. Σε θέματα εκπαίδευσης και υγειονομικής περίθαλψης, εφόσον κριτήριο γιατί αποφάσεις των γονέων είναι το συμφέρον του παιδιού, περιθώριο για συναφείς συμφωνίες υπάρχει στο μέτρο που το εξειδικεύουν αυτές. Με δεδομένο, βέβαια, ότι το συμφέρον του παιδιού εξειδικεύεται σε κάθε συγκεκριμένη περίπτωση, η δεσμευτικότητα συναφών συμφωνιών, εκ των υστέρων, μπορεί να τεθεί υπό αμφισβήτηση. Ωστόσο, εάν οι εν

λόγω συμφωνίες είχαν ληφθεί με αναφορά στο συγκεκριμένο παιδί και στη βάση περιστάσεων που δεν έχουν μεταβληθεί, απόκλιση από αυτές δυσχερώς μπορεί να δικαιολογηθεί εφόσον δεν συντρέχει συγκεκριμένος λόγος. Στη βάση αυτή, θα πρέπει να γίνει δεκτό ότι αν το δικαστήριο διαπιστώσει την ύπαρξη συμφωνίας των γονέων που συγκεντρώνει τα ανωτέρω χαρακτηριστικά, θα πρέπει να απορρίψει την αγωγή λόγω μη πλήρωσης της προϋπόθεσης της ύπαρξης διαφωνίας των γονέων, ενώ η άρνηση του γονέα να συμπράξει στη βάση της κοινής απόφασης που είχε ήδη ληφθεί θα μπορούσε να αξιολογηθεί ως κακή άσκηση της γονικής μέριμνας. Τέλος, αν οι ανωτέρω προϋποθέσεις δεν συντρέχουν και το δικαστήριο τελικά επιληφθεί της υπόθεσης κατά το άρθρο 1512 του Α.Κ. δεν δεσμεύεται από προηγούμενες συμφωνίες των γονέων (Ζερβογιάννη, 2021).

Ορισμένες αποφάσεις σχετικά με θέματα υγείας και εκπαίδευσης μπορούν να αξιολογηθούν ως σωστές ή λανθασμένες από το δικαστήριο με βάση επιστημονικά κριτήρια, εξειδικεύοντας περισσότερο την έννοια του συμφέροντος του τέκνου. Στο ανωτέρω πλαίσιο κρίνεται πως είναι ευχερής η εξειδίκευση της έννοιας του συμφέροντος του παιδιού και συνακόλουθα η επίλυση της διαφωνίας των γονέων σε περιπτώσεις για παράδειγμα στις οποίες ο ένας γονέας αρνείται την θεραπεία του παιδιού που πάσχει από λευχαιμία με τα μέσα της σύγχρονης ιατρικής και προάγει τη λήψη βιταμινών και κορτιζόνης. Στην ίδια βάση μπορεί να επιλυθεί και η διαφωνία των γονέων σχετικά με τον εμβολιασμό ή μη του τέκνου τους, αν ο εμβολιασμός δεν αντενδείκνυται για συγκεκριμένους ιατρικούς λόγους, και εφόσον δεν κριθεί ότι πρόκειται για ζήτημα που εντάσσεται στις συνήθεις πράξεις για την επιμέλεια του ανηλίκου, οπότε και μπορεί να αποφασίζει σχετικά ο ένας γονέας μόνος κατά το άρθρο 1516 του Α.Κ.

Ωστόσο σε ορισμένες περιπτώσεις δικαστικής επίλυσης, λαμβάνονται και αποφάσεις που δεν εντάσσονται αποκλειστικά στο δίπολο σωστό/λάθος. Σε αυτή την περίπτωση, η εξειδίκευση της έννοιας του συμφέροντος του τέκνου καθίσταται δυσχερής. Ενώ τα επιστημονικά κριτήρια είναι συχνά χρήσιμα στο παραπάνω πλαίσιο, δεν μπορούν από μόνα τους να είναι καθοριστικά πάντα ως προς την επίλυση διαφωνιών των γονέων, όταν η μια λύση προάγεται απλώς ως καλύτερη σε σχέση με άλλη, η οποία πάντως δεν μπορεί να χαρακτηριστεί αφ' εαυτής εσφαλμένη. Στην περίπτωση αυτή είναι σημαντικό να λαμβάνονται υπόψη περαιτέρω παράγοντες οι οποίοι δύναται να επιδρούν στην εν λόγω απόφαση, π.χ. για θέματα υγείας, οι παράμετροι της ανάπτυξης του παιδιού, ενώ παράλληλα συνεκτιμάται και η άποψη του τέκνου, ανάλογα με την ωριμότητά του. Σε θέματα εκπαίδευσης τέτοιοι παράγοντες θα μπορούσαν να είναι οι συναναστροφές και αλληλεπιδράσεις του τέκνου με τους συνομηλίκους του και εν γένει η ένταξή του στο κοινωνικό του περιβάλλον, ενώ κρίσιμη είναι και η γνώμη του ίδιου του παιδιού, ακόμα και σε νεαρή ηλικία.

Σε θέματα υγείας, η συναίνεση και των δύο γονέων που ασκούν από κοινού την επιμέλεια προβλέπεται ρητά από το άρθρ. 12 του Κ.Ι.Δ., εφόσον βέβαια δεν πρόκειται για περιπτώσεις που εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 1516 του Α.Κ. Η διαφωνία των γονέων θα πρέπει να επιλυθεί από το δικαστήριο σύμφωνα με το άρθρο 1512 του Α.Κ. Συνεπώς, ο ιατρός δεν μπορεί πρώτον να υποκαταστήσει τους γονείς στην περίπτωση που αυτοί διαφωνούν, παρά μόνο αν υπάρχει ανάγκη άμεσης παρέμβασης ώστε να αποτραπεί ο κίνδυνος για τη ζωή ή την υγεία του παιδιού. Αν ο ανήλικος έχει, κατά την κρίση του ιατρού, την ωριμότητα να αντιληφθεί το συμφέρον του, και ειδικότερα να κατανοήσει τη φύση του

προβλήματος που αντιμετωπίζει, τις συνέπειές του και τις εναλλακτικές δυνατότητες θεραπείας, έχει υποστηριχθεί ότι θα πρέπει να συναινεί ο ίδιος.

Ένα άλλο ζήτημα που έχει σημασία κατά την επίλυση διαφωνιών των γονέων σε θέματα υγείας και εκπαίδευσης, είναι εάν μια απόφαση θα έχει ή όχι αναστρέψιμα αποτελέσματα. Εφόσον το ανήλικο παιδί δεν διαθέτει την απαιτούμενη ωριμότητα προκειμένου να διαμορφώσει το ίδιο άποψη για συγκεκριμένο θέμα, θα πρέπει να γίνει δεκτό ότι καθοριστικό ως προς την αντιμετώπιση της διαφωνίας των γονέων στα υπό εξέταση ζητήματα είναι το κατά πόσον τα αποτελέσματα της απόφασης είναι δυνατόν να ανατραπούν εκ των υστέρων ή μη. Αυτό δεν ενδιαφέρει εν προκειμένω ως προς τη δυνατότητα του γονέα να αλλάξει γνώμη, αλλά ως προς τη δυνατότητα του ανηλίκου, όταν εκείνος καταστεί πια ώριμος και διαμορφώσει τη δική του άποψη, να ανατρέψει, αν το επιθυμεί, την απόφαση που είχε ληφθεί για εκείνον. Στη βάση αυτή θα πρέπει να γίνει δεκτό ότι, κατά κανόνα τουλάχιστον, το συμφέρον του παιδιού θα επιτάσσει τη μη υιοθέτηση αποφάσεων με μη αναστρέψιμα αποτελέσματα, ειδικότερα ως προς τα ζητήματα που εμπίπτουν στο αντικείμενο της παρούσας εργασίας. Για παράδειγμα, ορισμένες ιατρικές επεμβάσεις έχουν μόνιμα αποτελέσματα και είναι μη αναστρέψιμες. Σύμφωνα με όσα αναφέρθηκαν ανωτέρω, αυτές θα πρέπει να αποφεύγονται, εκτός βέβαια αν επιτάσσονται από σοβαρούς και άμεσους λόγους ιατρικής αναγκαιότητας (Ζερβογιάννη, 2021; Κατράς, 2022).

Συνοψίζοντας τα ζητήματα εκπαίδευσης και υγείας έχουν πλέον έρθει στην επικαιρότητα, αν και η σχετική νομολογία είναι ακόμα περιορισμένη. Πρόκειται για ζητήματα θεμελιώδη που επιδρούν αποφασιστικά στη ζωή του ανηλίκου και τα οποία στην πλειοψηφία τους εμπίπτουν στον πυρήνα της γονικής μέριμνας, με αποτέλεσμα να απαιτείται κοινή απόφαση των γονέων, είτε εκείνοι ασκούν από κοινού την επιμέλεια είτε όχι. Συνολικά, εφόσον το ανήλικο παιδί διαθέτει την απαιτούμενη ωριμότητα θα πρέπει να αποφασίζει μόνο του. Στη βάση αυτή, ακόμα και αν προβλέπεται από τον νόμο ότι ορισμένη απόφαση θα πρέπει να ληφθεί από τους γονείς του, η άποψή του θα πρέπει να κριθεί ότι αναπτύσσει δεσμευτικότητα, με την έννοια ότι αδικαιολόγητη απόκλιση από αυτήν δεν είναι θεμιτή. Όταν οι γονείς που καλούνται να αποφασίσουν επί ορισμένου θέματος διαφωνούν, πριν από την προσφυγή στον δικαστή σκόπιμο είναι να εξαντληθεί κάθε περιθώριο επίλυσης της διαφοράς από τους ίδιους τους γονείς, αφού κατά τεκμήριο οι γονείς είναι σε καλύτερη θέση να λάβουν απόφαση για το παιδί τους από τον τρίτο, ακόμα και αν αυτός είναι δικαστής. Η εξειδίκευση του συμφέροντος του ανηλίκου είναι ευχερής στις περιπτώσεις στις οποίες μια απόφαση μπορεί με επιστημονικά κριτήρια να χαρακτηριστεί ορθή ή εσφαλμένη. Στις λοιπές περιπτώσεις κρίνεται πως είναι σημαντικό να μην λαμβάνεται καμία απόφαση από τον δικαστή, αν η λήψη της μπορεί να αναβληθεί και σε κάθε περίπτωση μη αναστρέψιμες αποφάσεις να αποφεύγονται, εκτός αν είναι ιατρικά απαραίτητες για τη θεραπεία ασθένειας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3ο: ΣΧΟΛΙΚΗ ΦΟΙΤΗΣΗ ΚΑΙ ΓΟΝΙΚΗ ΜΕΡΙΜΝΑ – ΔΙΚΑΣΤΙΚΕΣ ΑΠΟΦΑΣΕΙΣ

3.1. Δικαστική Απόφαση ΜπρΑθ 1717/2022

Στην ενότητα αυτή παρουσιάζεται η Δικαστική Απόφαση ΜπρΑθ 1717/2022, η οποία αφορά την επίλυση διαφωνίας διαζευγμένων γονέων σχετικά με την επιλογή του σχολείου φοίτησης του τέκνου τους. Οι γονείς τέλεσαν γάμο το 2009, μετά του οποίου απέκτησαν το ανήλικο τέκνο, το οποίο τη στιγμή της εκδίκασης της υπόθεσης ήταν εννέα ετών. Ο γάμος λύθηκε το 2017 και η επιμέλεια του τέκνου ανατέθηκε στη μητέρα. Ο ανήλικος εγγράφηκε το σχολικό έτος 2018-2019 σε νηπιαγωγείο του Ν. Αττικής, ενώ το 2019-2020 εγγράφηκε στην πρώτη τάξη δημοτικού σε δημόσιο σχολείο της ίδιας περιοχής. Η μητέρα του ανήλικου, στη μέση του σχολικού έτους, επικαλούμενη επείγοντες λόγους, προχώρησε στη μετεγγραφή του σε ιδιωτικό σχολείο, ενώ την αμέσως επόμενη σχολική χρονιά αποφάσισε εκ νέου τη μετεγγραφή του σε αλλοδαπό σχολείο -ξανά εν μέσω της σχολικής χρονιάς – το οποίο παρέχει ξένη παιδεία και όχι ελληνική. Ο πατέρας του ανήλικου ενώ συναίνεσε στην αλλαγή του σχολικού περιβάλλοντος, διαφώνησε με την πραγματοποίηση αυτής στη μέση του σχολικού έτους, ενώ μέσω της αγωγής του ζήτησε να σταματήσει να φοιτά στο ιδιωτικό δημοτικό σχολείο, είτε άμεσα, είτε από το επόμενο σχολικό έτος, καθώς και να του ανατεθεί η επιμέλεια του ανήλικου τέκνου για ζητήματα σχολικής εκπαίδευσης, από κοινού με τη μητέρα. Πρόκειται ξεκάθαρα για μια διαφωνία που αφορά το θέμα επιλογής σχολείου για το ανήλικο τέκνο (Κατράς, 2022).

Ο πατέρας του ανήλικου θεώρησε πως η αλλαγή του σχολικού περιβάλλοντος έγινε χωρίς ουσιώδη λόγο στη μέση του σχολικού έτους και πως η επίσπευση της θα είχε αρνητικό αντίκτυπο στη διαμόρφωση σχέσεων με τα παιδιά της ηλικίας του. Πράγματι, η αλλαγή του σχολείου εν μέσω της σχολικής χρονιάς δύναται να επηρεάσει αρνητικά την πρόοδο και την ψυχολογία των μαθητών και συχνά συνίσταται πως τέτοιες αλλαγές πρέπει να γίνονται μόνο σε εξαιρετικές περιπτώσεις και αφού έχουν εξαντληθεί οι λύσεις και τα μέσα σε πιθανά ζητήματα που οδηγούν σε αυτή (π.χ. οικονομικοί λόγοι, αλλαγή τόπου διαμονής, κ.α.). Η σχολική φοίτηση σχετίζεται αναπόφευκτα με την οικοδόμηση φιλικών σχέσεων μεταξύ συνομηλίκων, αλλά και με τη δημιουργία σχέσεων συνεργασίας με τους εκπαιδευτικούς, οι οποίες αμφότερες συμβάλλουν στην ανάπτυξη κοινωνικών και επικοινωνιακών δεξιοτήτων των μαθητών και στην ενίσχυση του αισθήματος του «ανήκειν» και του αισθήματος οικειότητας και ασφάλειας. Με τη σειρά τους, αυτές οι θετικές επιδράσεις, συμβάλλουν ευνοϊκά στην ανάπτυξη και ενίσχυση του ενδιαφέροντος των μαθητών για τη μάθηση, καθώς και σε καλές ακαδημαϊκές επιδόσεις.

Από την άλλη, οι συχνές αλλαγές στο σχολικό περιβάλλον, δίχως να υφίστανται σημαντικοί και επείγοντες λόγοι, έχει αρνητικές επιπτώσεις στους μαθητές σε διάφορες πτυχές της ανάπτυξής τους, μέσω της διακοπής της ροής της μαθησιακής διαδικασίας, των κενών γνώσεων, της απώλειας μαθησιακού χρόνου, της δυσκολίας δημιουργίας κοινωνικών σχέσεων με συνομήλικους και της συναισθηματικής αστάθειας. Δύναται μάλιστα οι αρνητικές αυτές επιδράσεις να θεωρηθούν από τον ίδιο τον ανήλικο ότι είναι συνέπεια της δικής του ανεπάρκειας ή της διαφωνίας και των συγκρούσεων των κηδεμόνων του, κάτι που

ενδέχεται να ενισχύσει ακόμα περισσότερο τη συναισθηματική αστάθεια και τη χαμηλή αυτοπεποίθηση. Θεωρείται λοιπόν φρόνιμο η αλλαγή σχολείου να γίνεται μετά το τέλος του σχολικού έτους, προκειμένου οι ανωτέρω δυσμενείς επιδράσεις να περιοριστούν στο ελάχιστο, αλλά και για να δοθεί χρόνος στο ανήλικο παιδί να κατανοήσει την κατάσταση και να προσαρμοστεί στη συνέχεια καλύτερα (Κατράς, 2022).

Το ζήτημα της εκπαίδευσης του ανήλικου τέκνου είναι ένα θέμα που εντάσσεται στην επιμέλεια του, βάσει του άρθρου 1518 του Α.Κ. Ενώ στην προκειμένη περίπτωση η επιμέλεια του ανήλικου τέκνου έχει ανατεθεί στη μητέρα, το άρθρο 1519 του Α.Κ. ορίζει πως οι αποφάσεις για θέματα που επιδρούν αποφασιστικά στο μέλλον του, όπως είναι και η εκπαίδευση, λαμβάνονται και από τους δύο γονείς από κοινού, ακόμα και αν μόνο η μητέρα έχει την επιμέλεια. Η δις αλλαγή του σχολικού περιβάλλοντος στην περίπτωση αυτή κρίνεται ως αποφασιστική στη ζωή του τέκνου, ειδικότερα, η δεύτερη αλλαγή, όπου το τέκνο εγγράφηκε σε αλλοδαπό σχολείο. Επιπρόσθετα ο ανήλικος στη συγκεκριμένη περίπτωση φαίνεται να αποστερείται της δυνατότητας του για ανάπτυξη σταθερών και οικείων σχέσεων με τους συνομήλικους τους και τους δασκάλους του, καθώς υποβάλλεται σε συχνές αλλαγές σχολείων.

Αδυνατεί δε, να κατανοήσει τη σκοπιμότητα των συχνών αλλαγών σχολικού περιβάλλοντος, καθώς λόγω της ηλικίας του κρίνει αυτές τις αλλαγές και αποφάσεις με διαφορετικά κριτήρια, συγκριτικά με την ενήλικη μητέρα του. Ειδικότερα, ενώ ανέφερε πως είναι ικανοποιημένος από τη μετεγγραφή του στο ιδιωτικό σχολείο, δεδομένου ότι στο δημόσιο δημοτικό υπέστη επιθετικές συμπεριφορές από συμμαθητή του, αδυνατεί να κατανοήσει πως η μετεγγραφή του στο ιδιωτικό σχολείο - ως επιλογή της μητέρας του - θα έχει συνέπειες για το μέλλον του, ότι δηλαδή το σχολείο αυτό δεν θα τον προετοιμάσει για την επιτυχή συμμετοχή του στις εισαγωγικές εξετάσεις στην τριτοβάθμια εκπαίδευση, αλλά απλώς θα του δώσει τη δυνατότητα να εγγραφεί απευθείας σε συναφές ίδρυμα του εξωτερικού.

Αδυνατεί επίσης να κατανοήσει πως θα στερηθεί της δυνατότητας ανάπτυξης των γνωστικών του δεξιοτήτων και αρετών ενόψει μιας αναμενόμενης δοκιμασίας, η οποία όχι μόνο θα ενισχύσει τη βεβαιότητά του για τη γνωστική κατεύθυνση της επιλογής του, αλλά θα τον διδάξει και προετοιμάσει και για την υπέρβαση των πάσης φύσεως αναφυομένων εμποδίων και προκλήσεων του μέλλοντος βίου του. Η στέρηση αυτής της δυνατότητας – καθώς ο ανήλικος στο μέλλον διαπιστώσει τις κλίσεις και ικανότητες του από μόνος του – δεν μπορεί όπως έκρινε το δικαστήριο να δικαιολογηθεί από αποφάσεις που λαμβάνονται βεβιασμένα και βασίζονται στις φιλοδοξίες της μητέρας, οι οποίες ωστόσο είναι θεμιτές. Η απόφαση της μητέρας επηρεάστηκε δε, από τρίτους, όπως οι δάσκαλοι του ιδιωτικού σχολείου οι οποίοι πραγματοποίησαν - κατά το δικαστήριο - άκαιρες προγνώσεις, διαπίστωσαν ότι ο ανήλικος έχει ορισμένες κλίσεις χωρίς όμως ο ίδιος να τις επιβεβαιώνει, συνιστώντας την ένταξη της ρομποτικής στο πρόγραμμα φοίτησης του και αποκλείοντας προηγουμένως άλλα μαθήματα που θα παρείχαν όφελος όπως τα αρχαία ελληνικά. Υποστηρίχθηκε επίσης, πως η παρακολούθηση του ελληνικού προγράμματος επεκτείνει το εύρος των επιλογών κατεύθυνσης σπουδών στο μέλλον, καθώς και πως η παροχή ελληνικής παιδείας ενισχύει την επικοινωνία και τις σχέσεις με τους ελληνόφωνους γονείς του και επιτρέπει στον ανήλικο να ενταχθεί περισσότερο αρμονικά σε μελλοντικά περιβάλλοντα σε κάθε πτυχή της ζωής του (κοινωνική, επαγγελματική, κλπ.) (Κατράς, 2022).

Το δικαστήριο έκρινε πως ναι μεν, η επιθετική συμπεριφορά που υπέστη ο ανήλικος στο δημόσιο σχολείο ήταν ένας σημαντικός λόγος για τη μετεγγραφή του στο ιδιωτικό σχολείο, αλλά όχι αρκετός για να αποστερηθεί τη δυνατότητα του να λάβει ελληνική παιδεία και να αναπτύξει φιλικές σχέσεις με τους ελληνόφωνες συνομήλικους τους. Αλλά ούτε και αρκετός που θα του στερήσει στο μέλλον τη δυνατότητα να επιλέξει ο ίδιος την επιστημονική κατεύθυνση που θέλει να ακολουθήσει. Αυτές οι συνέπειες των ενεργειών της μητέρας του είναι κάτι που ο ίδιος ο ανήλικος στην ηλικία που βρίσκεται δε μπορεί να κατανοήσει και να κρίνει.

Το δικαστήριο αποφάσισε πως η διαφωνία των δύο γονέων πρέπει να επιλυθεί υπερ του πατέρα και παράλληλα να του επιτραπεί να αποφασίσει αν θα εγγράψει τον ανήλικο σε δημόσιο δημοτικό σχολείο, είτε σε ιδιωτικό σχολείο (σε κάθε περίπτωση εγγύς κοντά στον τόπο κατοικίας του), το οποίο θα εφαρμόζει το εκπαιδευτικό πρόγραμμα του Υπουργείου Παιδείας, δηλαδή αυτό που κρίνεται περισσότερο επωφελές για τον ίδιο και θα του δώσει την ευκαιρία να εισαχθεί στην ελληνική τριτοβάθμια εκπαίδευση. Ωστόσο η εγγραφή του κρίθηκε ότι θα πρέπει να γίνει στο επόμενο σχολικό έτος, για να αποφευχθούν πιθανές αρνητικές συνέπειες από την αλλαγή σχολικού περιβάλλοντος.

Καθίσταται σαφές πως η απόφαση του δικαστηρίου είναι ελληνοκεντρική, καθώς πρόκειται για τέκνο οικογένειας Ελλήνων υπηκόων, που ζει στην Ελλάδα και στο οποίο κρίθηκε αναγκαίο να παρασχεθεί ελληνική παιδεία και όχι αλλοδαπή. Αυτός ο παράγοντας ήταν καίριος για τη δικαστική απόφαση και ορθά μάλιστα, δεδομένου του άρθρου 16 του Συντάγματος (παρ. 2), σύμφωνα με το οποίο «*Η παιδεία αποτελεί βασική αποστολή του Κράτους και έχει σκοπό την ηθική, πνευματική, επαγγελματική και φυσική αγωγή των Ελλήνων, την ανάπτυξη της εθνικής και θρησκευτικής συνείδησης [...]*». Συνεπώς η ανάπτυξη και ενίσχυση της ελληνικής συνείδησης είναι βασική υποχρέωση του ελληνικού κράτους και των λειτουργιών της κρατικής διοίκησης, συμπεριλαμβανομένης της δικαστικής εξουσίας. Η ελληνική παιδεία προσφέρεται μόνο σε ελληνικά σχολεία τα οποία προσφέρουν το ελληνικό πρόγραμμα σπουδών. Η δικαστική απόφαση ενισχύεται δε από το γεγονός, πως ο ίδιος ο πατέρας, ενώ έχει ελβετική υπηκοότητα, επιθυμεί το τέκνο του να λάβει ελληνική παιδεία (Κατράς, 2022).

3.2. Δικαστική Απόφαση ΜπρΑθ 4711/2016

Συναφής καθίσταται και η δικαστική απόφαση 4711/2016, η οποία αφορά διαφωνία διαζευγμένων γονέων ως προς την εκπαίδευση που πρέπει να λάβει το παιδί τους. Ο αιτών πατέρας επιθυμεί το παιδί να εγγραφεί σε ιδιωτικό σχολείο που θα ακολουθεί το ελληνικό πρόγραμμα του Υπουργείου Παιδείας και θα επιτρέπει τη συμμετοχή στις πανελλήνιες εξετάσεις, αντί του αγγλόφωνου εκπαιδευτηρίου που είχε επιλέξει η μητέρα. Ο πατέρας του τέκνου επικαλούμενος επείγουσα περίπτωση και διαφωνία μεταξύ αυτού και της συζύγου του στο εν λόγω ζήτημα εκπαίδευσης, ως επιμέρους θέμα της γονικής μέριμνας που, κατά τη συμφωνία των μερών ασκούσαν από κοινού ιδίως για ζητήματα υγείας και εκπαίδευσης, της ανήλικης κόρης τους, με την οποία διαμένει η καθ' ης λόγω της διακοπής της έγγαμης συμβίωσής τους από το Μάρτιο του 2013, ζήτησε τη λήψη κατάλληλων ασφαλιστικών μέτρων, επικαλούμενος την άσκηση τακτικής αγωγής. Με αυτή ζήτησε την ανάθεση στον

ίδιο της επιμέλειας της ανήλικης κόρης, επικουρικά την από κοινού άσκηση της επιμέλειάς της και την επίλυση της διαφωνίας που ανέκυψε ως προς το ζήτημα της επιλογής του εκπαιδευτηρίου. Επικαλούμενος παραβίαση των συμφωνηθέντων σε σχέση με το ζήτημα της εκπαίδευσης της ανήλικης εκ μέρους της καθ' ης και διαφωνία των μερών ειδικότερα, ως προς την εγγραφή της σε ιδιωτικό εκπαιδευτήριο στο οποίο με πρωτοβουλία της καθ' ης παρακολούθησε την Α τάξη του Γυμνασίου για το σχολικό έτος 2015-2016, αντί της αλλαγής σχολείου με εγγραφή της σε Γυμνάσιο ή εκπαιδευτήριο που ακολουθεί το πρόγραμμα του Υπουργείου Παιδείας που χορηγεί απολυτήριο λυκείου, με δυνατότητες συμμετοχής στις πανελλήνιες εξετάσεις, όπως επιθυμεί ο ίδιος, ζήτησε ως ασφαλιστικό μέτρο: α) να επιτραπεί η επικοινωνία του με την ανήλικη στον αναφερόμενο στην αίτηση χρόνο ώστε να ολοκληρώσει την προετοιμασία της για να συμμετέχει η ανήλικη στις εισαγωγικές εξετάσεις στη Β τάξη του Γυμνασίου, β) να ληφθούν ασφαλιστικά μέτρα για να διασφαλιστεί το δικαίωμα του έως την εκδίκαση της κύριας αγωγής που έχει ασκήσει για την άρση της διαφωνίας σχετικά με την αλλαγή εκπαιδευτικού ιδρύματος και την εγγραφή του ανήλικου τέκνου σε σχολείο στο οποίο ακολουθείται το πρόγραμμα διδασκαλίας που προβλέπει το ελληνικό Υπουργείο Παιδείας, προκειμένου να πάρει ελληνικό - απολυτήριο λυκείου με δυνατότητα πρόσβασης σε ελληνικά ανώτατα εκπαιδευτικά ιδρύματα, αντί του αγγλόφωνου εκπαιδευτηρίου που έχει επιλέξει η μητέρα, γ) να απαγορευθεί στη μητέρα να εγγράψει το τέκνο στο αγγλόφωνο σχολείο, αλλιώς να διευρυνθεί το δικαίωμα επικοινωνίας του με την ανήλικη, κατά 6 ώρες/ εβδομάδα, και να υποχρεωθεί η μητέρα να ανέχεται την παρακολούθηση μαθημάτων ελληνικών και ενισχυτικής διδασκαλίας του τέκνου κατά τις ώρες αυτές.

Από την εκτίμηση των καταθέσεων των μαρτύρων, των εγγράφων και των προφορικών ισχυρισμών των διαδίκων και των πληρεξούσιων δικηγόρων τους, προκύπτει ότι οι διάδικοι, που έχουν τελέσει θρησκευτικό γάμο το 1998, απέκτησαν μια κόρη το 2003. Παρά την αρχική αρμονία στη σχέση τους, εμφάνισαν προβλήματα από το 2010, με αποτέλεσμα ο αιτών να αποχωρήσει από τη συζυγική κατοικία το 2013. Οι διάδικοι βρίσκονται πλέον σε διάσταση, με τον αιτούντα να έχει ελβετική υπηκοότητα και την μητέρα αμερικανική. Ο πατέρας προέρχεται από εύπορη οικογένεια με ακαδημαϊκή παράδοση σε υψηλού κύρους πανεπιστημιακά ιδρύματα, έχοντας λάβει αντίστοιχη εκπαίδευση στο εξωτερικό με πτυχίο ηλεκτρολόγου μηχανικού. Είναι ιδρυτής και διευθύνων σύμβουλος εταιρείας πληροφορικής και έχει υπηρετήσει σε υψηλές διευθυντικές θέσεις σε πολυεθνικές εταιρίες σε μεγάλες ευρωπαϊκές πρωτεύουσες. Από την πλευρά της, η μητέρα διαθέτει σπουδές στην Αγγλική γλώσσα και υψηλό μορφωτικό επίπεδο, με πλούσιες πολιτισμικές εμπειρίες, αλλά κατά τη διάρκεια του γάμου της δεν εργάστηκε, επικεντρώνοντας την προσοχή της στην ανατροφή της ανήλικης κόρης τους.

Κατά τη διάρκεια της έγγαμης συμβίωσης, οι γονείς απολάμβαναν υψηλό βιοτικό επίπεδο, με πολυτελή διαβίωση και ενεργή συμμετοχή σε κοινωνικές εκδηλώσεις και ταξίδια, υποστηριζόμενοι από τα εισοδήματα του αιτούντος και την οικονομική στήριξη της οικογένειάς του. Από το τέλος του 2010, η συρρίκνωση της επαγγελματικής δραστηριότητας του αιτούντος επηρέασε τη διατήρηση αυτού του τρόπου ζωής. Παρά την αλλαγή, η ανήλικη κόρη τους συνέχισε να απολαμβάνει πλούσιο εκπαιδευτικό και δραστηριότητες πρόγραμμα, διδασκόμενη πολλές γλώσσες και συμμετέχοντας σε διάφορα αθλητικά και πολιτιστικά ενδιαφέροντα. Το ανήλικό τέκνο φοίτησε σε ιδιωτικό νηπιαγωγείο και δημοτικό σχολείο, ενώ

αργότερα ολοκλήρωσε την πρώτη τάξη του Γυμνασίου σε ιδιωτικό Γυμνάσιο, όπου και εγγράφηκε με απόφαση της μητέρας της για το σχολικό έτος 2015-2016, γεγονός που προκάλεσε έντονη διαφωνία μεταξύ των γονέων. Ο πατέρας αντέτεινε με εξώδικο, θεωρώντας ότι αυτή η απόφαση παραβίαζε την κοινή συμφωνία των γονέων για άσκηση επιμέλειας, ιδιαίτερα σε θέματα εκπαίδευσης και υγείας. Η διαφωνία μεταξύ των γονέων αφορά την επιλογή του σχολείου για την κόρη τους, με τον πατέρα να επιθυμεί την εγγραφή της σε εκπαιδευτικό ίδρυμα που ακολουθεί το ελληνικό πρόγραμμα του υπουργείου Παιδείας και τη μητέρα να προτιμά ιδιωτικό εκπαιδευτήριο που προσφέρει προγράμματα με βασική την αγγλική γλώσσα. Η μητέρα αμφισβητεί επίσης, την ύπαρξη κοινής συμφωνίας για την επιμέλεια της εκπαίδευσης μετά τη διάσπαση της έγγαμης σχέσης, επικαλούμενη μια επιστολή του αιτούντος που θεωρεί ότι δεν συνιστά κατάλληλη συμφωνία λόγω του συναισθηματικού φορτίου. Ωστόσο, η επιστολή δεν κρίνεται επαρκής για την απόδειξη της διαφωνίας.

Ως προς το γ μέρος των ασφαλιστικών μέτρων σχετικά με τη διεύρυνση της επικοινωνίας και της ανοχής της μητέρας για την παρακολούθηση μαθημάτων της ανήλικης, σημειώθηκε από την εξέταση του δικαστηρίου πως ο πατέρας έχει ίδιο και αυτοτελές δικαίωμα προσωπικής επικοινωνίας με την κόρη του (βάσει του άρθρου 1520 του Α.Κ.), στην άσκηση του οποίου πιθανολογείται ότι συναινεί η μητέρα, χωρίς περιορισμούς, μετά τη διάσταση, με αποκλίσεις κατά διαστήματα λόγω της έντασης των σχέσεων πατέρα – μητέρας. Ο αιτών κατανοεί πλήρως και ενισχύει τη σημασία της αγάπης και της ασφάλειας που προσφέρει η σχέση του με την κόρη του. Υπάρχει πιθανότητα το Δικαστήριο να επεκτείνει την επικοινωνία τους, ώστε να υποστηριχθεί η διδασκαλία νέων και αρχαίων ελληνικών, καθώς αυτό εξυπηρετεί το συμφέρον της ανήλικης. Η ενίσχυση της ελληνικής παιδείας θα διευρύνει τις εκπαιδευτικές επιλογές της και θα ενδυναμώσει τη σχέση της με τον πατέρα της, ενώ η κατανόηση της ελληνικής γλώσσας και πολιτισμού θα συμβάλει στην καλύτερη ένταξή της στο περιβάλλον όπου ζει. Υπάρχει επείγουσα ανάγκη για ρύθμιση του δικαιώματος του αιτούντος πέρα από τις υπάρχουσες συμφωνίες, ώστε να ανταποκριθεί στο πραγματικό συμφέρον του παιδιού, σύμφωνα με το άρθρο 692 § 1 ΚΠολΔ. Αυτό είναι αναγκαίο για να αποφευχθούν περαιτέρω διαφωνίες μεταξύ των διαδίκων και να μην αποδυναμωθεί το δικαίωμα του αιτούντος έως την έκδοση οριστικής απόφασης από το δικαστήριο. Οι ώρες ενισχυτικής διδασκαλίας θα πραγματοποιούνται μία ώρα την ημέρα, μετά το σχολείο, αφού η ανήλικη παραληφθεί από τον πατέρα της και ξεκουραστεί για εύλογο διάστημα, προτού συνοδευτεί στην οικία της από τον πατέρα της.

3.3. Δικαστική Απόφαση ΜπρΠειρ 1979/2022

Ακολούθως παρουσιάζεται το περιεχόμενο της Δικαστικής Απόφασης ΜπρΠειρ 1979/2022, η οποία αφορά επίλυση διαφωνίας γονέων σχετικά με την επιλογή του σχολείου φοίτησης του τέκνου τους. Ο πατέρας και η μητέρα τέλεσαν γάμο το 2012 και απέκτησαν ένα τέκνο, που γεννήθηκε τον Μάρτιο του 2014. Ο γάμος τους διαλύθηκε το 2018 και το 2021 εκδόθηκε αμετάκλητη απόφαση του Μονομελούς Πρωτοδικείου Αθηνών. Με απόφαση του

2021, ο αιτών υποχρεώθηκε να καταβάλλει 600 ευρώ μηνιαίως για τη διατροφή του τέκνου, ποσό που περιλαμβάνει και τα δίδακτρα του σχολείου. Από το 2019, το τέκνο φοιτά σε ιδιωτικό σχολείο. Με την αλλαγή κατοικίας της μητέρας το 2022, προτάθηκε η εγγραφή του τέκνου σε άλλο ιδιωτικό σχολείο πλησιέστερα στη νέα κατοικία της με χαμηλότερα δίδακτρα, αλλά η μητέρα αποφάσισε μονομερώς να το εγγράψει σε δημόσιο σχολείο με χαμηλότερο επίπεδο. Ο πατέρας ζητάει να απαγορευθεί η αλλαγή του σχολείου του τέκνου, να επιβληθούν ποινές στη μητέρα για κάθε παράβαση της απόφασης, και να καλυφθούν οι δικαστικές δαπάνες του. Η αίτηση εισήχθη για συνεκδίκαση ενώπιον του Μονομελούς Πρωτοδικείου Πειραιώς κατά τη διαδικασία των ασφαλιστικών μέτρων.

Στην αίτηση της η μητέρα αναφέρει ότι αυτή και ο πατέρας του τέκνου τους, που γεννήθηκε το 2014, παντρεύτηκαν το 2012 και ο γάμος τους διαλύθηκε οριστικά τον Σεπτέμβριο του 2021. Από το 2018, ο πατέρας εγκατέλειψε την οικογενειακή κατοικία και μετακόμισε με τη νέα του σύντροφο. Με απόφαση του Αυγούστου 2021, η αιτούσα ανέλαβε προσωρινά την επιμέλεια του τέκνου και ο πατέρας υποχρεώθηκε να καταβάλει 600 ευρώ μηνιαίως για τη διατροφή του παιδιού. Το παιδί φοιτούσε σε ιδιωτικό σχολείο με δίδακτρα 8.000 ευρώ ετησίως. Λόγω οικονομικών δυσκολιών, η αιτούσα μετακόμισε τον Αύγουστο του 2022 και ζήτησε να αλλάξει το σχολείο του παιδιού σε δημόσιο σχολείο με δίδακτρα 3.000 ευρώ. Ο πατέρας διαφωνεί και προτείνει ακριβότερα ιδιωτικά σχολεία. Η αιτούσα υπέβαλε αίτηση για να ανατεθεί προσωρινά η εξουσία επιλογής του σχολείου στο δικαστήριο, ζητώντας επίσης ποινές για τον πατέρα σε περίπτωση μη συμμόρφωσης. Το δικαστήριο αποφάσισε ότι η αίτηση είναι νομικά αβάσιμη, καθώς οι αποφάσεις για τη διαπαιδαγώγηση του παιδιού πρέπει να λαμβάνονται από κοινού από τους γονείς, και όχι μόνο από τον γονέα που ασκεί την επιμέλεια, εκτός από επείγουσες περιπτώσεις, κάτι που δεν ισχύει στην προκειμένη περίπτωση.

Εν όψει της διαφωνίας των διαδίκων ως προς το θέμα της επιλογής σχολείου φοίτησης του ανήλικου τέκνου τους εκδόθηκε προσωρινή διαταγή από την Πρόεδρο Υπηρεσίας του Μονομελούς Πρωτοδικείου Πειραιώς στις 13 Σεπτεμβρίου 2022, σύμφωνα με την οποία απαγορεύθηκε προσωρινά η αλλαγή του σχολικού περιβάλλοντος του ανήλικου τέκνου, από το ιδιωτικό σχολείο όπου ήδη φοιτούσε, μέχρι να συζητηθεί η σχετική αίτηση. Η απαγόρευση επιβλήθηκε με την προειδοποίηση ότι αν η απόφαση παραβιαστεί, η αιτούσα (η οποία είναι τώρα η κατ' ης η αίτηση) θα μπορούσε να αντιμετωπίσει προσωπική κράτηση για ένα μήνα και χρηματική ποινή 300 ευρώ για κάθε παράβαση της απόφασης.

Εξετάζοντας συνολικά την υπόθεση η απόφαση του δικαστηρίου εστιάζει στην προστασία του συμφέροντος του ανήλικου τέκνου, προκειμένου να εξασφαλιστεί η συνέχιση της φοίτησής του στο υπάρχον σχολικό περιβάλλον, και επιβάλλει ποινές σε περίπτωση παράβασης της απόφασης. Στοιχείο που στηρίζει αυτή την απόφαση είναι η ανάγκη εξασφάλισης ενός σταθερού εκπαιδευτικού περιβάλλοντος του ανήλικου τέκνου των διαδίκων-και χωρίς να έχει επέλθει οποιαδήποτε ουσιαστική μεταβολή των συνθηκών-μετά την έκδοση της ως άνω από 13ης Σεπτεμβρίου 2022 προσωρινής διαταγής, που να επιβάλλουν την μεταβολή του σχολικού περιβάλλοντος του. Το δικαστήριο απέρριψε την αίτηση της μητέρας και τους ισχυρισμούς της και αντιθέτως έκανε δεκτή την αίτηση του πατέρα που αφορά τη διατήρηση της φοίτησης του παιδιού στο ίδιο σχολείο. Το δικαστήριο αποφάσισε να μην επιτραπεί η αλλαγή του σχολικού περιβάλλοντος του τέκνου για το σχολικό έτος 2022-2023, το οποίο θα συνεχίσει να φοιτά στο ίδιο ιδιωτικό σχολείο, το οποίο απαιτεί την

καταβολή ετήσιων διδάκτρων 7.522,50 ευρώ. Εάν η απόφαση παραβιαστεί, η καθ' ης η αίτηση μπορεί να αντιμετωπίσει προσωπική κράτηση για έναν μήνα και χρηματική ποινή 300 ευρώ για κάθε παράβαση, ως μέσο αναγκαστικής εκτέλεσης της απόφασης.

3.4. Απόφαση 78/2023

Η απόφαση 78/2023 αφορά ένδικη διαφορά μεταξύ συζύγων και συγκεκριμένα αναίρεση απόφασης του Μονομελούς Εφετείου Πειραιώς. Πριν την παρουσίαση της υπόθεσης, είναι σκόπιμο να αναφερθεί πως βάσει του άρθρου 559 αριθ. 1 του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας (Κ.Πολ.Δ.), η αναίρεση μια δικαστικής αποφάσεως καθίσταται επιτρεπτή, στην περίπτωση που έχει παραβιαστεί κάποιος κανόνας ουσιαστικού δικαίου, συμπεριλαμβανομένων και των ερμηνευτικών κανόνων των δικαιοπραξιών. Κατά την εξέταση της αναίρεσης, διερευνάται αν το δικαστήριο έκανε σφάλματα στην εκτίμηση της νομικής βάσης της αγωγής ή των ισχυρισμών των διαδίκων, καθώς και αν υπήρξαν νομικά λάθη κατά την έρευνα της ουσίας της διαφοράς. Ειδικότερα, ελέγχεται αν μια αγωγή ή ένσταση απορρίφθηκε ή έγινε δεκτή λανθασμένα λόγω παράβασης ουσιαστικού δικαίου, είτε ως μη νόμιμη, είτε ως νόμιμη. Στην περίπτωση που το δικαστήριο έχει ήδη εξετάσει την ουσία της υπόθεσης, η αναίρεση διερευνά εάν τα πραγματικά περιστατικά που δέχθηκε το δικαστήριο ήταν επαρκή για την εφαρμογή του νόμου ή αν το δικαστήριο εφάρμοσε το νόμο σε περιστάσεις που δεν τον δικαιολογούσαν, ή αντίθετα, δεν εφάρμοσε το νόμο όταν τα περιστατικά απαιτούσαν την εφαρμογή του. Κατά το ίδιο άρθρο του Κ.Πολ.Δ. προβλέπεται πως πιθανή αναίρεση εξετάζεται επίσης στην περίπτωση που απόφαση του δικαστηρίου δεν έχει νόμιμη βάση, ειδικά στις περιπτώσεις που δεν περιλαμβάνει καθόλου αιτιολογίες ή αν οι αιτιολογίες είναι αντιφατικές ή ανεπαρκείς σε σημεία που έχουν ουσιώδη επίδραση στην έκβαση της δίκης. Ανεπάρκεια αιτιολογιών υφίσταται όταν η απόφαση δεν εξηγεί σαφώς και επαρκώς τα γεγονότα που είναι αναγκαία για την εφαρμογή της συγκεκριμένης διάταξης του ουσιαστικού δικαίου, ή όταν υπάρχουν ελλείψεις στη νομική ανάλυση των κρίσιμων γεγονότων, ενώ η αντιφατικότητα των αιτιολογιών σημαίνει ότι δεν είναι σαφές ποια πραγματικά περιστατικά δέχθηκε το δικαστήριο για να στηρίξει την απόφαση, καθιστώντας δύσκολη την αξιολόγηση του εάν ο νόμος εφαρμόστηκε σωστά.

Στην προκειμένη περίπτωση, η υπόθεση αφορά διαδίκους, οι οποίοι είχαν τελέσει νόμιμο θρησκευτικό γάμο, από τον οποίο απέκτησαν δύο ανήλικα τέκνα. Η διάσπαση της έγγαμης συμβίωσης των πρώην συζύγων οφείλεται, από τη μία πλευρά, στις συνεχείς και έντονες διαφωνίες τους σχετικά με τη διαχείριση των καθημερινών οικογενειακών υποχρεώσεων και, από την άλλη πλευρά, στις κατηγορίες που υπέβαλε η ενάγουσα-αντεναγομένη κατά του εναγόμενου-αντενάγοντα σχετικά με ανάρμοστη σεξουαλική συμπεριφορά του δεύτερου έναντι του μεγαλύτερου ανήλικου τέκνου τους. Σύμφωνα με τους ισχυρισμούς της πρώτης, αυτή δέχθηκε παράπονα από το ανήλικο τέκνο της, το οποίο παρουσίαζε ερυθρότητα στην περιοχή των γεννητικών της οργάνων, το οποίο ισχυρίστηκε ότι προήλθε από τον πατέρα. Για την επαλήθευση των ισχυρισμών, το ανήλικο τέκνο νοσηλεύθηκε σε κλινική νοσοκομείου όπου και υποβλήθηκε σε ένα σύνολο εξετάσεων. Από το ιατρικό πόρισμα (παιδογυναικολόγου και παιδιάτρου) δεν διαπιστώθηκαν παθολογικά

ευρήματα στην περιοχή των γεννητικών της οργάνων του τέκνου. Περαιτέρω οι καταγγελίες της μητέρας κρίθηκαν αβάσιμες, βάσει παιδοψυχιατρικής εκτίμησης του παιδιού από τον διευθυντή δομής ψυχικής υγείας. Ο πραγματογνώμονας παιδοψυχίατρος κατέληξε στα ανωτέρω πορίσματα και συμπεράσματα, αφού προηγουμένως είχε τονίσει στην έκθεσή του ότι η μαρτυρία της μητέρας του παιδιού δεν είναι απαραίτητα συνειδητά ψευδής. Αντίθετα, πρέπει να εξεταστεί υπό το πλαίσιο του ενδεχόμενου ότι μπορεί να έχει επηρεαστεί από τα μέσα μαζικής ενημέρωσης ή από την αρνητική στάση της προς τον αντίδικό της, η οποία μπορεί να οφείλεται σε δυσπιστία, εχθρότητα και θυμό προς το πρόσωπό του. Ακόμα, το δικαστικό συμβούλιο του Ναυτοδικείου Πειραιά κατέληξε στο να μην απαγγελθεί κατηγορία σε βάρος του πατέρα για σεξουαλική κακοποίηση, καθώς τελικά δεν απεδείχθη.

Επιπρόσθετα μετά την αποχώρηση του πατέρα από τον οικογενειακό οίκο, η μητέρα εμπόδιζε την επικοινωνία του με τα τέκνα τους. Για το λόγο αυτό, ο πατέρας υπέβαλε αίτηση ασφαλιστικών μέτρων στο Μονομελές Πρωτοδικείο Πειραιά στις 22 Ιουλίου 2017, ζητώντας προσωρινή ρύθμιση της επικοινωνίας του με τα ανήλικα τέκνα. Η αίτηση αυτή συνεκδικάστηκε με την αίτηση της μητέρας, η οποία ζήτησε την προσωρινή ανάθεση της επιμέλειας των τέκνων στην ίδια και επιδίκαση προσωρινής διατροφής. Το Δικαστήριο εξέδωσε την απόφαση 1271/2017, με την οποία ανατέθηκε προσωρινά η επιμέλεια των ανήλικων τέκνων στη μητέρα και ρυθμίστηκε προσωρινά η επικοινωνία του πατέρα με τα παιδιά. Επιπλέον, ο πατέρας δεν επανήλθε σε επικοινωνία με τα παιδιά του, εκτός από το περιστατικό που σημειώθηκε κατά την παράδοση τους από τη μητέρα, όταν εκείνη του ανακοίνωσε ότι τα παιδιά δεν ήθελαν να τον ακολουθήσουν την καθορισμένη ημέρα επικοινωνίας. Αυτό το περιστατικό ήταν μεμονωμένο και προήλθε από τη σφοδρή αντιδικία και τις τεταμένες σχέσεις μεταξύ των πρώην συζύγων σχετικά με την επιμέλεια των παιδιών τους. Δεν αποδείχθηκε ότι το περιστατικό είχε αρνητικές ψυχολογικές συνέπειες για τα παιδιά. Από όλα τα αποδεικτικά στοιχεία δεν προέκυψε κακοποιητική συμπεριφορά του πατέρα προς το ανήλικο τέκνο του ή απότομη στάση απέναντί του.

Αντίθετα, φέρεται πως η συμπεριφορά της μητέρας είχε αρνητικές συνέπειες για το ανήλικο τέκνο της, υποβάλλοντας το σε διαδικασίες απόδειξης της σεξουαλικής κακοποίησης από τον πατέρα της, ενώ παράλληλα παρεμπόδιζε την επικοινωνία των τέκνων της με τον πατέρα τους κατά την ορισθείσα ημερομηνία, οδηγώντας σε απομάκρυνση και αποξένωση του μη έχοντος την άσκηση της επιμέλειας γονέα από τα παιδιά τους. Η εν λόγω συμπεριφορά δεν συνιστά την κατάλληλη άσκηση της επιμέλειας προς όφελος των παιδιών από τον γονέα που την ασκεί, καθώς η παρεμπόδιση της επικοινωνίας με τον άλλον γονέα αποτελεί καταχρηστική χρήση της επιμέλειας. Μετά την αποχώρηση του πατέρα από την οικογενειακή κατοικία, η μητέρα αρχικά ασκούσε την επιμέλεια των ανήλικων τέκνων στην πράξη και αργότερα με βάση την απόφαση ασφαλιστικών μέτρων 1271/2017 του Μονομελούς Πρωτοδικείου Πειραιά. Παρά την αγάπη και φροντίδα που προσφέρει στα παιδιά της, η ίδια δεν καταφέρνει να διαχειριστεί την αρνητική της στάση και τα αρνητικά συναισθήματα προς τον πατέρα των παιδιών της, με αποτέλεσμα να τον έχει απομακρύνει από αυτά. Επιπλέον, δεδομένων των αβάσιμων κατηγοριών της για σεξουαλική κακοποίηση, το ανήλικο τέκνο έχει εκδηλώσει συναισθηματική ανασφάλεια.

Η καταλληλότητα του πατέρα να ασκήσει τη συνεπιμέλεια των τέκνων του απεδείχθη από άλλα στοιχεία, σύμφωνα με τα οποία ο ενάγων ήταν στοργικός πατέρας κατά τη διάρκεια της έγγαμης συμβίωσης. Τις ημέρες που δεν ήταν απασχολημένος με τη δουλειά του,

αναλάμβανε τη φροντίδα των παιδιών και τις οικιακές εργασίες, ενώ ιδιαίτερο ενδιαφέρον έδειξε όταν η ανήλικη κόρη του διαγνώστηκε με καλοήγη όγκο στον εγκέφαλο και υποβλήθηκε σε χειρουργική επέμβαση στο νοσοκομείο 'Μητέρα', όπου ο ίδιος παρέμεινε δίπλα στο παιδί για δώδεκα συνεχείς ημέρες στο νοσοκομείο, χωρίς να απομακρυνθεί, καθώς η σύζυγός του μόλις είχε γεννήσει το δεύτερο παιδί τους και βρισκόταν στην περίοδο της λοχείας. Μετά το διαζύγιο, ο πατέρας στο σπίτι που έμεινε, διαμόρφωσε παιδικό δωμάτιο για τα ανήλικα τέκνα του. Η κατανομή της επιμέλειας έγινε με χρονικά κριτήρια ανάμεσα στους πρώην συζύγους, κατά την οποία, στις πρώτες 11 μέρες κάθε μήνα την επιμέλεια ασκεί ο πατέρας και τον υπόλοιπο μήνα η μητέρα. Η παρουσία της μητέρας στη ζωή των ανήλικων παιδιών είναι κρίσιμη, καθώς είναι το πρόσωπο που τα παιδιά έχουν συνηθίσει να έχουν κοντά τους όλα αυτά τα χρόνια. Συνεπώς, η απομάκρυνση της μητέρας από τη ζωή τους, αν η επιμέλεια ανατεθεί αποκλειστικά στον πατέρα, θα έχει αρνητική ψυχολογική επίδραση.

Σημειώνεται πως κατά τη λήψη οποιασδήποτε απόφασης σχετικής με ζητήματα υγείας, εκπαίδευσης και εξωσχολικών δραστηριοτήτων, θα απαιτείται η συνεννόηση και συμφωνία των γονέων, η οποία, ενόψει της έντονης διαφωνίας τους σε όλα τα ζητήματα που έχουν μέχρι σήμερα προκύψει, θα συντάσσεται γραπτώς. Διαμορφώθηκε πρόγραμμα (συναντήσεων και επικοινωνίας) το οποίο θα ακολουθείται κυκλικά για όλο το μήνα, αλλά και κατά τις διακοπές των Χριστουγέννων και του Πάσχα και του καλοκαιριού, εκτός αν προκύπτει άλλη έγγραφη συμφωνία των διαδίκων που από κοινού θα ρυθμίσουν το πρόγραμμα των παραπάνω εορτών και των θερινών διακοπών διαφορετικά. Η κατανομή της επιμέλειας με εναλλασσόμενο τρόπο κρίνεται ως η καταλληλότερη λύση για την περίπτωση αυτή, καθώς διασφαλίζει τη συμμετοχή και των δύο γονέων στην ανατροφή των παιδιών και ενισχύει τη σχέση τους με καθέναν από τους γονείς. Αυτό περιορίζει τις αρνητικές συνέπειες που προκαλεί το διαζύγιο στην ψυχολογία και την ανάπτυξη των παιδιών. Επιπλέον, η αναμενόμενη επίδειξη υπευθυνότητας, ευαισθητοποίησης και συνεργασίας από τους γονείς αναμένεται να δημιουργήσει ένα περιβάλλον ηρεμίας, σταθερότητας και ασφάλειας, απαραίτητο για την ομαλή ανάπτυξη της προσωπικότητας των παιδιών.

Με βάση αυτά τα δεδομένα, το Εφετείο, αφού αποδέχθηκε την έφεση του εναγομένου, ακύρωσε την προηγούμενη απόφαση και εξέτασε την αγωγή της μητέρας και την ανταγωγή του πατέρα, αποφασίζοντας να κατανείμει χρονικά την επιμέλεια των ανήλικων παιδιών σύμφωνα με τα παραπάνω αναφερόμενα. Το Εφετείο αποφάσισε ότι για την εξυπηρέτηση του καλύτερου συμφέροντος των ανήλικων τέκνων των πρώην συζύγων, πρέπει να συνεχίσουν να απολαμβάνουν την αγάπη και τη φροντίδα και των δύο γονέων, οι οποίοι, αν και μπορούν να εκπληρώσουν τα γονεϊκά τους καθήκοντα, μέχρι στιγμής δεν έχουν καταφέρει να συνεννοηθούν ή να συνεργαστούν, οπότε και απαιτείται η χρονική κατανομή της επιμέλειας. Αυτή η κατανομή είναι δικαιολογημένη, καθώς οι κατοικίες των διαδίκων βρίσκονται στην ίδια περιοχή, αποφεύγοντας έτσι την ταλαιπωρία των παιδιών, τα οποία, ανεξάρτητα με ποιον γονέα διαμένουν, παραμένουν στην ίδια γειτονιά και οι σχολικές, εξωσχολικές και κοινωνικές τους δραστηριότητες δεν επηρεάζονται. Το Εφετείο, με πλήρη και σαφή αιτιολόγηση, χωρίς αντιφάσεις ή αμφιβολίες, ερμήνευσε και εφάρμοσε σωστά τις διατάξεις των άρθρων 1510, 1511, 1512, 1513, 1514 και 1518 του Α.Κ., όπως ισχύουν μετά την τροποποίηση με το Ν. 4800/2021, που εφαρμόζονται και στην παρούσα αναιρετική διαδικασία. Κατόπιν των ανωτέρω κρίθηκε πως συντρέχει λόγος για έρευνα και ότι η υπό κρίση αίτηση αναιρέσεως της πρέπει ν' απορριφθεί.

3.5. Γνωμοδότηση 34/2018 του ΝΣΚ

Η Γνωμοδότηση 34/2017 του Νομικού Συμβουλίου του Κράτους (ΝΣΚ) εξετάζει το ζήτημα αν ένας γονέας ή κηδεμόνας μαθητή νηπιαγωγείου μπορεί να ορίσει ως συνοδό άλλον ανήλικο (μαθητή δημοτικού) για την προσέλευση και αποχώρηση του παιδιού από το νηπιαγωγείο. Ειδικότερα, το ερώτημα τίθεται με αφορμή μια περίπτωση στο νηπιαγωγείο Σκουροχωρίου Ηλείας, όπου ο πατέρας ενός νηπίου επιθυμεί να συνοδεύει το παιδί του, ο ανήλικος γιος του, μαθητής δημοτικού. Παρά την ενημέρωση για τους κινδύνους, ο πατέρας παραμένει ανένδοτος στην απόφασή του.

Η απάντηση στο ερώτημα βασίζεται στη νομοθεσία, κυρίως στο άρθρο 18 του Π.Δ. 79/2017 και τις σχετικές διατάξεις του Α.Κ., οι οποίες ορίζουν ότι η γονική μέριμνα και ευθύνη για την ασφάλεια του παιδιού ανήκουν στους γονείς ή κηδεμόνες. Συγκεκριμένα το Π.Δ. 79/2017 αφορά την οργάνωση και λειτουργία νηπιαγωγείων και δημοτικών σχολείων. Σύμφωνα με το άρθρο 12, οι εκπαιδευτικοί είναι υπεύθυνοι για την επιτήρηση των μαθητών κατά την προσέλευση και αποχώρησή τους από το σχολείο. Η ασφάλεια των μαθητών κατά τη διάρκεια αυτής της διαδικασίας είναι επίσης υπό την ευθύνη των γονέων ή κηδεμόνων, οι οποίοι υπογράφουν υπεύθυνη δήλωση για την ταυτότητα των προσώπων που θα συνοδεύουν τα παιδιά, εφόσον οι ίδιοι δεν μπορούν να το κάνουν. Η ασφαλής προσέλευση και αποχώρηση των νηπίων από το νηπιαγωγείο πρέπει να γίνεται με ευθύνη των γονέων, οι οποίοι και υποχρεούνται να λαμβάνουν τα κατάλληλα μέτρα για την προστασία τους. Περαιτέρω το άρθρο 18 επεκτείνει αυτή την ευθύνη και καθορίζει ότι οι γονείς ή κηδεμόνες μπορούν να δηλώσουν τα πρόσωπα που θα συνοδεύουν το νήπιο, όμως δεν διευκρινίζεται αν αυτό μπορεί να αφορά άλλους ανήλικους. Η νομολογία και η πρακτική δείχνουν ότι η ανάθεση αυτής της ευθύνης σε ανήλικους μαθητές του δημοτικού ενδέχεται να προκαλέσει κινδύνους για το νήπιο. Από τη νομοθεσία και τις σχετικές γνωμοδοτήσεις προκύπτει ότι η απόφαση του γονέα να εξουσιοδοτήσει ανήλικο για την συνοδεία του νηπίου σε καθημερινή βάση παραβιάζει την ανάγκη προστασίας του παιδιού, καθώς οι ανήλικοι δεν διαθέτουν την απαιτούμενη ικανότητα να αναλαμβάνουν τέτοιες ευθύνες.

Επιπρόσθετα, η γονική μέριμνα, όπως καθορίζεται στα άρθρα 1510 και 1511 του Α.Κ. περιλαμβάνει την υποχρέωση των γονέων να μεριμνούν για την επιμέλεια και την ασφάλεια του τέκνου τους. Σε περιπτώσεις παραμέλησης αυτών των υποχρεώσεων, το δικαστήριο μπορεί να παρέμβει και να διατάξει κατάλληλα μέτρα προστασίας, σύμφωνα με το άρθρο 1532. Αυτό σημαίνει ότι, αν οι γονείς αρνούνται να αναλάβουν την ευθύνη της ασφαλούς μετακίνησης του παιδιού, οι αρμόδιες αρχές μπορούν να παρέμβουν για να εξασφαλίσουν την ασφάλεια του νηπίου. Κατά συνέπεια, η απόφαση του γονέα να ορίσει άλλο ανήλικο ως συνοδό δεν είναι νόμιμη. Επιπλέον, η ασφάλεια του παιδιού πρέπει να εξασφαλιστεί με τη συνεργασία των σχολικών αρχών και τη λήψη μέτρων από τις αρμόδιες Αστυνομικές και Εισαγγελικές Αρχές.

Συνοψίζοντας, η νομοθεσία απαιτεί από τους γονείς να αναλάβουν πλήρως την ευθύνη για την ασφάλεια του παιδιού τους κατά τη διάρκεια της προσέλευσης και αποχώρησης από το σχολείο. Εφόσον οι γονείς δεν είναι σε θέση να το κάνουν, μπορούν να εξουσιοδοτήσουν άλλους ενήλικες για να το συνοδεύσουν, αλλά όχι ανήλικους, καθώς αυτό

ενέχει κινδύνους για την ασφάλεια του και είναι αντίθετο με τις βασικές υποχρεώσεις στο πλαίσιο της γονικής μέριμνας. Συνολικά, η απάντηση που δίδεται στο ερώτημα παραπάνω είναι ότι πρώτον δεν επιτρέπεται να οριστεί ως συνοδός του νηπίου άλλος μαθητής δημοτικού (ανήλικος) και δεύτερον αν ο γονέας αρνείται να συνοδεύει το νήπιο και αυτό συνοδεύεται από άλλο ανήλικο, πρέπει να ενημερωθούν οι Αστυνομικές και Εισαγγελικές Αρχές για να ληφθούν τα απαραίτητα μέτρα ασφαλείας.

3.6. Γνωμοδότηση 85/2017 του ΝΣΚ

Σημαντική είναι και η Γνωμοδότηση 85/2017 του Νομικού Συμβουλίου του Κράτους, σε υπόθεση που αφορά το αίτημα ενός διαζευγμένου γονέα να εγγράψει τον υιό του σε δύο δημοτικά σχολεία, ένα στο Χολαργό και ένα στη Θεσσαλονίκη, προκειμένου να διευκολυνθεί η άσκηση του δικαιώματος επικοινωνίας με το παιδί, όπως αυτό ορίζεται σε δικαστική απόφαση. Συγκεκριμένα ερωτήθηκε αν επιτρέπεται μαθητής δημοτικού σχολείου, του οποίου οι γονείς είναι διαζευγμένοι και κατοικούν σε διαφορετικές πόλεις να είναι ταυτόχρονα εγγεγραμμένο σε δύο σχολεία και σε αρνητική περίπτωση, εάν μπορεί να τύχει αναλογία εφαρμογής η ρύθμιση η οποία αφορά τους μετακινούμενους μαθητές Ρομά (Γεωργιάδου, 2021). Το αίτημα εξετάζεται υπό το φως της νομοθεσίας που ρυθμίζει τη φοίτηση των μαθητών στα δημοτικά σχολεία και την άσκηση της γονικής μέριμνας.

Αρχικά, σύμφωνα με τον Ν. 3068/2002, η Διοίκηση έχει υποχρέωση να συμμορφώνεται με τις δικαστικές αποφάσεις, και επομένως η εκπλήρωση της υποχρέωσης αυτής απαιτεί να ληφθούν υπόψη και οι δικαστικές αποφάσεις που αφορούν την επικοινωνία του γονέα με το τέκνο του. Από την άλλη πλευρά, ο Ν. 1566/1985 ρυθμίζει τη δομή και τη λειτουργία των δημοτικών σχολείων, προβλέποντας ότι κάθε σχολείο έχει συγκεκριμένη σχολική περιφέρεια, και οι μαθητές εγγράφονται στο σχολείο του τόπου κατοικίας των γονέων τους ή του γονέα που ασκεί την επιμέλεια. Ειδικότερα, το Π.Δ. 201/1998, που εφαρμόζει τις διατάξεις του Ν. 1566/1985, αναφέρει ότι οι μαθητές μπορούν να εγγραφούν σε ένα μόνο σχολείο, ενώ η μετακίνηση από σχολείο σε σχολείο επιτρέπεται μόνο με τη διαδικασία της μετεγγραφής, και όχι με ταυτόχρονη φοίτηση σε δύο σχολεία. Η διαδικασία αυτή περιλαμβάνει την υποβολή αίτησης μετεγγραφής και την καταχώριση του μαθητή στο νέο σχολείο, αφού προηγηθεί η διαγραφή του από το προηγούμενο.

Στη συνέχεια, το Π.Δ. 201/1998 επιτρέπει τη μετακίνηση μαθητών για έκτακτους λόγους, όπως η αλλαγή κατοικίας ή η αποσυμφόρηση σχολείων. Ωστόσο, για περιπτώσεις που συνδέονται με σοβαρούς οικογενειακούς λόγους ή δικαστικές αποφάσεις, απαιτείται έγκριση από τον αρμόδιο προϊστάμενο ή την εκπαιδευτική αρχή. Ως εκ τούτου, η ταυτόχρονη φοίτηση σε δύο σχολεία δεν επιτρέπεται σύμφωνα με το ισχύον κανονιστικό πλαίσιο, καθώς δεν παρέχεται η δυνατότητα διατήρησης παράλληλων εγγραφών σε διαφορετικές σχολικές μονάδες. Επιπρόσθετα, η Υπουργική Απόφαση Φ4/155/Γ1/1237/11-9-1996 αφορά τη φοίτηση των μαθητών Ρομά, προβλέποντας διαδικασίες που επιτρέπουν τη φοίτηση μαθητών σε διαφορετικά σχολεία λόγω αλλαγής κατοικίας κατά τη διάρκεια του σχολικού έτους, χωρίς να απαιτείται η κανονική διαδικασία μετεγγραφής. Παρά τη δυνατότητα αναλογικής εφαρμογής αυτής της απόφασης για μαθητές που αντιμετωπίζουν αντίστοιχα προβλήματα, η

εφαρμογή της για το συγκεκριμένο αίτημα είναι περιορισμένη, καθώς αφορά αποκλειστικά την περίπτωση των Ρομά μαθητών και όχι μαθητών σε κοινές συνθήκες.

Συνολικά, η νομοθεσία που ρυθμίζει τη φοίτηση στα δημοτικά σχολεία δεν επιτρέπει την ταυτόχρονη εγγραφή ενός μαθητή σε δύο σχολεία. Η μετακίνηση από σχολείο σε σχολείο επιτρέπεται μέσω της διαδικασίας μετεγγραφής, η οποία συνήθως απαιτεί την ύπαρξη λόγου, όπως αλλαγή κατοικίας ή συγχώνευση σχολείων. Αν και οι δικαστικές αποφάσεις πρέπει να εφαρμόζονται από τη Διοίκηση, η ισχύουσα νομοθεσία δεν προβλέπει την παράλληλη φοίτηση σε διαφορετικά σχολεία. Επομένως, η υλοποίηση του αιτήματος του γονέα για ταυτόχρονη φοίτηση του παιδιού σε δύο σχολεία δεν είναι δυνατή, εκτός και αν προκύψει κάποια ειδική εξαιρετική περίπτωση που θα δικαιολογήσει τη χρήση της διαδικασίας μετεγγραφής.

Η απάντηση στο ερώτημα που τέθηκε αρχικώς είναι ότι κάθε μαθητής μπορεί να εγγραφεί σε μόνο ένα δημοτικό σχολείο, το οποίο βρίσκεται στον τόπο κατοικίας του. Αν συντρέχουν οι νόμιμες προϋποθέσεις, τότε μπορεί να μεταγραφεί σε άλλο σχολείο. Ωστόσο, δεν επιτρέπεται η εγγραφή ενός μαθητή σε δύο σχολεία ταυτόχρονα ή η παράλληλη φοίτηση σε αυτά, καθώς αυτό δεν προβλέπεται από τη νομοθεσία. Επίσης ως προς το δεύτερο ερώτημα, το ΝΣΚ έκρινε υποβάλλεται αλυσιτελών καθόσον και αυτή η περίπτωση αφορά αλλαγή σχολείου και μετεγγραφή μετακινούμενων μαθητών Ρομά και όχι ταυτόχρονη εγγραφή σε δύο σχολεία και παράλληλη εναλλακτική φοίτηση σε αυτά (Γεωργιάδου, 2021). Συνολικά, η απάντηση ξεκαθαρίζει ότι η ταυτόχρονη φοίτηση σε δύο σχολεία δεν επιτρέπεται και ότι η απόφαση που αναφέρεται αφορά μόνο τις μετεγγραφές μαθητών Ρομά, όχι τη διαδικασία εγγραφής σε δύο σχολεία ταυτόχρονα.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Η παρούσα εργασία διερεύνησε τη σημασία της γονικής μέριμνας σε ζητήματα σχολικής φοίτησης, εστιάζοντας τόσο στη θεωρητική της διάσταση, όσο και στη νομοθεσία που τη διέπει στην Ελλάδα, ενώ παράλληλα ανέλυσε τον τρόπο εφαρμογής της μέσα από την παρουσίαση σχετικών δικαστικών αποφάσεων. Η γονική μέριμνα στην ελληνική νομοθεσία ρυθμίζεται κυρίως από τον Αστικό Κώδικα, περιλαμβάνοντας το σύνολο των δικαιωμάτων και υποχρεώσεων που έχουν οι γονείς απέναντι στα ανήλικα τέκνα τους, με στόχο την εξασφάλιση της σωματικής, πνευματικής και ηθικής τους ανάπτυξης. Πρόσφατα ο Ν. 4800/2021 αποτέλεσε μια σημαντική μεταρρύθμιση στο ελληνικό δίκαιο σχετικά με την επιμέλεια των ανήλικων τέκνων.

Στο πλαίσιο της εκπαίδευσης, στο οποίο εστίασε η παρούσα διπλωματική εργασία, η γονική μέριμνα περιλαμβάνει την άσκηση των γονικών δικαιωμάτων σε ζητήματα όπως η επιλογή του σχολείου, η συμμετοχή στη σχολική κοινότητα και η λήψη αποφάσεων που αφορούν την εκπαίδευση του παιδιού. Η εκπαίδευση περιλαμβάνει την καθοδήγηση για τη γενική και επαγγελματική μόρφωση του παιδιού, λαμβάνοντας υπόψη την κοινωνική θέση των γονέων, τις ικανότητες, την ευφυΐα και τις κλίσεις του παιδιού. Η γονική μέριμνα ασκείται από κοινού και από τους δύο γονείς και αυτό ισχύει ανεξαρτήτως της οικογενειακής τους κατάστασης (γάμος, διαζύγιο ή διάσταση), εκτός αν υπάρχει διαφορετική δικαστική απόφαση. Μετά από διαζύγιο ή διάσταση των συζύγων, υπογραμμίζεται η ανάγκη να διατηρηθεί σταθερή και συνεχής η ζωή του ανηλίκου, υπό τις ίδιες συνθήκες που ίσχυαν πριν από τον χωρισμό των γονέων του. Αυτό αφορά κυρίως τις μεθόδους και τις αρχές ανατροφής, την εκπαίδευση, τις επιλογές για εξωσχολικές δραστηριότητες, την ψυχαγωγία και τις κοινωνικές του σχέσεις. Ο χωρισμός, το διαζύγιο, η διακοπή της συμβίωσης ή η ακύρωση του γάμου των γονέων δεν πρέπει να αλλάξουν τον τρόπο άσκησης της γονικής μέριμνας. Αυτή πρέπει να γίνεται από κοινού, ώστε να διασφαλιστεί η ψυχική υγεία του παιδιού, η ομαλή ένταξή του στο κοινωνικό περιβάλλον και η ανάπτυξη της προσωπικότητάς του.

Η συναίνεση των γονέων σε θέματα σχολικής φοίτησης του παιδιού τους είναι κρίσιμη, καθώς σχετίζεται άμεσα με την άσκηση της γονικής μέριμνας. Και οι δύο γονείς πρέπει να συμφωνούν σε σημαντικές αποφάσεις που αφορούν την εκπαίδευση, όπως η επιλογή σχολείου, οι εκπαιδευτικές δραστηριότητες και η γενικότερη εκπαιδευτική πορεία του παιδιού. Αυτή η συναίνεση διασφαλίζει την ομαλή εκπαιδευτική εμπειρία του παιδιού και την ψυχοκοινωνική του ανάπτυξη. Σε περιπτώσεις που δεν υπάρχει συμφωνία, τα ζητήματα αυτά μπορούν να επιλυθούν από το δικαστήριο, με βάση το βέλτιστο συμφέρον του παιδιού. Προσφυγή στο δικαστήριο μπορεί βεβαίως να γίνει και για πολλούς άλλους λόγους όπως η αδιαφορία ή μη σύμπραξη στη γονική μέριμνα του ενός γονέα, η μη τήρηση των συμφωνιών που έχουν συναχθεί μεταξύ των διαζευγμένων γονέων, η σύμπραξη συμφωνιών που κρίνεται ότι είναι αντίθετες προς το συμφέρον του τέκνου και σε περιπτώσεις όπου η γονική μέριμνα ασκείται αντίθετα προς το συμφέρον του τέκνου.

Προκειμένου για τη λήψη της απόφασης, το δικαστήριο λαμβάνει υπόψη τους δεσμούς του παιδιού με τους γονείς και τα αδέρφια του, καθώς και τις όποιες συμφωνίες έχουν γίνει μεταξύ των γονέων για τη μέριμνα. Σε κάθε περίπτωση, δε νοείται ανάθεση της αποκλειστικής επιμέλειας στον ένα γονέα, εκτός αν υπάρχει σημαντικός κίνδυνος για το παιδί

ή εκτός αν συντρέχει πραγματική αδυναμία άσκησης της γονικής μέριμνας από τον ένα γονέα (π.χ. λόγω μόνιμης μετεγκατάστασης του παιδιού). Σημαντικό είναι ωστόσο το βέλτιστο συμφέρον του τέκνου αποτελεί κεντρική κατευθυντήρια γραμμή για την άσκηση της γονικής μέριμνας, ειδικά όταν οι γονείς διαφωνούν και καταφεύγουν στο δικαστήριο, με στόχο να εξασφαλιστεί η ανάπτυξη του παιδιού σε μια ανεξάρτητη και υπεύθυνη προσωπικότητα. Ενώ ο όρος του βέλτιστου συμφέροντος του τέκνου είναι δύσκολο να προσδιοριστεί, συχνά λαμβάνει υπόψη τις σωματικές, υλικές, πνευματικές, ψυχικές, ηθικές και γενικές ανάγκες που στοχεύουν στην ομαλή ανάπτυξή του. Για πρώτη φορά, ο νομοθέτης παρέχει συγκεκριμένα κριτήρια για την εξειδίκευση αυτής της αόριστης έννοιας, επιβάλλοντας στο δικαστήριο να σεβαστεί την ισότητα των γονέων χωρίς διακρίσεις, ανεξαρτήτως φύλου, σεξουαλικού προσανατολισμού, φυλής, θρησκείας, πολιτικών πεποιθήσεων, εθνικής καταγωγής ή οικονομικής κατάστασης.

Δυνάμει του άρθρου 1511 του Α.Κ. το δικαστήριο λαμβάνει υπόψη διάφορους παράγοντες όταν αποφασίζει για τη γονική μέριμνα, όπως την ικανότητα και τη διάθεση του κάθε γονέα να σεβαστεί τα δικαιώματα του άλλου, τη συμπεριφορά τους στο παρελθόν, καθώς και την τήρηση των νόμιμων υποχρεώσεών τους, συμπεριλαμβανομένων δικαστικών αποφάσεων, εισαγγελικών εντολών και προηγούμενων συμφωνιών για το παιδί. Αν και τα κριτήρια αυτά υπογραμμίζονται από το νομοθέτη, δεν δεσμεύουν το δικαστήριο στην ιεράρχηση ή την υιοθέτησή τους εξ ολοκλήρου. Η γενική νομική έννοια του συμφέροντος του παιδιού υπερισχύει οποιουδήποτε άλλου συμφέροντος, όπως αυτό των γονέων ή άλλων προσώπων που σχετίζονται με το παιδί. Κριτήριο για την απόφαση του δικαστηρίου αποτελεί αποκλειστικά το συμφέρον του ανήλικου παιδιού, το οποίο αξιολογείται σε κάθε περίπτωση με βάση τις συγκεκριμένες συνθήκες. Άλλοι παράγοντες όπως η μικρή ηλικία του παιδιού και το φύλο του παιδιού/του γονέα δεν έχουν κύριο ή καθοριστικό ρόλο στην απόφαση, καθώς αναγνωρίζεται ευρέως η σημασία της παρουσίας και των δύο γονέων στην όλη διαμόρφωση της προσωπικότητας και των διαπροσωπικών σχέσεων του τέκνου.

Ωστόσο, βαρύτητα έχει και η αναφορά του νόμου στην ύπαρξη ισχυρού δεσμού του παιδιού με τον έναν γονέα και στην ρητά εκφρασμένη προτίμησή του. Το δικαστήριο λαμβάνει αυτή την προτίμηση υπόψη, αφού πρώτα αξιολογήσει το επίπεδο ωριμότητας του παιδιού, υπό την προϋπόθεση ότι η επιλογή του είναι ελεύθερη και δεν έχει επηρεαστεί από εξωτερικούς παράγοντες. Σε συνέχεια των ανωτέρω, λαμβάνεται υπόψη πως το ανήλικο τέκνο λόγω της ατελούς ψυχοπνευματικής ανάπτυξης και της προσωπικότητάς του, είναι επιρρεπής σε επιρροές από τους γονείς ή άλλους, οι οποίες ακόμα και αν γίνονται χωρίς συνειδητή πρόθεση, μπορούν να οδηγήσουν σε μονομερή διαμόρφωση και προτίμηση προς έναν από τους γονείς, χωρίς αυτή να εξυπηρετεί απαραίτητα το βέλτιστο συμφέρον του παιδιού. Κατά συνέπεια, το συμφέρον του ανήλικου μπορεί να απαιτεί να ζει και με τους δύο γονείς και, για να ελαχιστοποιηθεί η αναστάτωση στη ζωή του, η επιμέλεια μπορεί να ανατεθεί από κοινού στη μητέρα και τον πατέρα, με χρονική (ή εναλλασσόμενη) κατανομή της επιμέλειας μεταξύ τους. Η έλλειψη συνεργασίας μεταξύ των γονέων δεν πρέπει να αποτελεί εμπόδιο για την επιλογή της χρονικής κατανομής της επιμέλειας. Αν η γονική μέριμνα ή επιμέλεια εξαρτάται από την προθυμία συνεργασίας των γονέων, αυτό μπορεί να μειώσει την αποτελεσματικότητα της λύσης, καθώς δίνει τη δυνατότητα στον γονέα που είναι πιο συναισθηματικά δεμένος με τα παιδιά να τα επηρεάσει εις βάρος του άλλου γονέα. Αυτό μπορεί να οδηγήσει σε μια κατάσταση όπου ο γονέας που αρνείται να συνεργαστεί

επιτυγχάνει, μέσω της άρνησής του, να αναλάβει αποκλειστικά τη γονική μέριμνα ή επιμέλεια των παιδιών, αποκλείοντας τον άλλο γονέα. Για το σκοπό αυτό, λαμβάνεται υπόψη η προσωπικότητα και η παιδαγωγική καταλληλότητα και υπευθυνότητα κάθε γονέα και συνεκτιμώνται οι συνθήκες κατοικίας και η οικονομική κατάσταση τούτων.

Το περιεχόμενο των δικαστικών αποφάσεων που παρουσιάστηκαν στην παρούσα εργασία αναδεικνύουν περιπτώσεις διαφωνιών γονέων για την άσκηση της γονικής μέριμνας και τους τρόπους που ενήργησε και έπραξε το δικαστήριο. Η παρουσίαση και η ανάλυση τους συμβάλλει στην κατανόηση του πώς εφαρμόζεται η νομοθεσία σχετικά με τη γονική μέριμνα στην πράξη και του πώς οι δικαστές ερμηνεύουν και εφαρμόζουν τις σχετικές νομικές διατάξεις, ενίοτε προχωρώντας σε ερμηνείες που δεν είναι προφανείς από το κείμενο του νόμου. Από την ανάλυση τους φάνηκε πώς τα δικαστήρια συνήθως λαμβάνουν υπόψη ποικιλία κριτηρίων για να αποφασίσουν για τη γονική μέριμνα, όπως το συμφέρον του παιδιού, οι ικανότητες και προθέσεις των γονέων, οι σχέσεις μεταξύ των γονέων μετά το διαζύγιο και οι υπάρχοντες δεσμοί του παιδιού με τους γονείς και άλλους συγγενείς. Αυτά τα κριτήρια παρέχουν ένα χρήσιμο πλαίσιο για την κατανόηση των παραγόντων που επηρεάζουν τις δικαστικές αποφάσεις.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

AFEM (Association of Women of Southern Europe), (2022). Greece: Mandatory shared custody for all children in breach of the Istanbul Convention. A shadow report by AFEM in view of the upcoming evaluation of Greece by GREVIO.

Agallopoulou P., (2005). Basic concepts of Greek Civil Law. SakkoulasPublishers, Athens

Αστικός Κώδικας - Γονική μέριμνα, Ανακτήθηκε από <https://www.ministryofjustice.gr/wp-content/uploads/2019/10/%CE%91%CF%83%CF%84%CE%B9%CE%BA%CF%8C%CF%82-%CE%9A%CF%8E%CE%B4%CE%B9%CE%BA%CE%B1%CF%82.pdf>

Αυγουστιανάκης Μ., (2021). Πράξεις διαχείρισης της περιουσίας του ανηλίκου χωρίς διατυπώσεις. Στο Εταιρεία Οικογενειακού Δικαίου (Επιμ.). Ζητήματα γονικής μέριμνας. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα

Bantekas, I. (2016). Paternal discrimination in Greek child custody proceedings: Failing the child's best interests. International Journal of Child Rights, 24, 330–357

Βασιλείου Μ., Σαρδέλη Χ. (2015). Consent of a pregnant minor in the matter of artificial termination of pregnancy. Bioethica, 1(2), 25–37.

Βουλή των Ελλήνων, (2015). Αιτιολογική έκθεση στο σχέδιο νόμου «Σύμφωνο συμβίωσης, άσκηση δικαιωμάτων, ποινικές και άλλες διατάξεις», Ανακτήθηκε από <https://www.hellenicparliament.gr/UserFiles/2f026f42-950c-4efc-b950-340c4fb76a24/s-simvi-eis.pdf#page=2.71>

Βουλή των Ελλήνων (2021). Έκθεση επί του νομοσχεδίου «Μεταρρυθμίσεις αναφορικά με τις σχέσεις γονέων και τέκνων και άλλα ζητήματα οικογενειακού δικαίου». Επιστημονική Υπηρεσία

Committee on Family Law and Consensual Joint Custody, (2023). Report of the Commission on Family Law & Consensual Joint Custody, on the occasion of the 1st evaluation of the implementation of the Istanbul Convention in Greece, conducted by a delegation of the GREVIO Committee, Ανακτήθηκε από <https://rm.coe.int/pdf-english-final-shadow-report-13022023/1680aa2e44>

Γεωργιάδης Γ. (2021). Άσκηση της γονικής μέριμνας παιδιού γεννημένου εκτός γάμου. Συμβολή στην ερμηνεία της Α.Κ. 1515 παρ.3 εδ. Β. Στο Εταιρεία Οικογενειακού Δικαίου (Επιμ.). Ζητήματα γονικής μέριμνας. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα

Γεωργιάδου Ν. (2021). Εκπαιδευτικό Δίκαιο. Αθήνα, Εκδόσεις Δελτίο Εργατικής Νομοθεσίας.

Γνωμοδότηση 203/2011 του Νομικού Συμβουλίου του Κράτους, Ανακτήθηκε από http://army.gr/sites/default/files/nsk_203-2011_ypohreoseis_toy_sholeioy_apenanti_stoys_goneis_mathiton_ektos_gamoy_.pdf

Γνωμοδότηση 34/2018 του Νομικού Συμβουλίου του Κράτους, Ανακτήθηκε από <https://www.nsk.gr/web/nsk/anazitisi->

[gnomodoteseon?p_p_id=nskconsulatories_WAR_nskplatformportlet&p_p_lifecycle=0&p_p_state=normal&p_p_mode=view&p_p_col_id=column-4&p_p_col_pos=2&p_p_col_count=3](https://www.nsk.gr/web/nsk/anazitisi-gnomodoteseon?p_p_id=nskconsulatories_WAR_nskplatformportlet&p_p_lifecycle=0&p_p_state=normal&p_p_mode=view&p_p_col_id=column-4&p_p_col_pos=2&p_p_col_count=3)

Γνωμοδότηση 85/2017 του Νομικού Συμβουλίου του Κράτους, Ανακτήθηκε από [https://www.nsk.gr/web/nsk/anazitisi-](https://www.nsk.gr/web/nsk/anazitisi-gnomodoteseon?p_p_id=nskconsulatories_WAR_nskplatformportlet&p_p_lifecycle=0&p_p_state=normal&p_p_mode=view&p_p_col_id=column-4&p_p_col_pos=2&p_p_col_count=3)

[gnomodoteseon?p_p_id=nskconsulatories_WAR_nskplatformportlet&p_p_lifecycle=0&p_p_state=normal&p_p_mode=view&p_p_col_id=column-4&p_p_col_pos=2&p_p_col_count=3](https://www.nsk.gr/web/nsk/anazitisi-gnomodoteseon?p_p_id=nskconsulatories_WAR_nskplatformportlet&p_p_lifecycle=0&p_p_state=normal&p_p_mode=view&p_p_col_id=column-4&p_p_col_pos=2&p_p_col_count=3)

Έγγραφο 88147/ΓΔ4/30-5-2018 του Υπουργείου Παιδείας, Διευκρινίσεις σχετικά με το άρθρο 13 της με αρ. πρωτ. 10645/ΓΔ4/22-1-2018 ΥΑ (Β'120), Ανακτήθηκε από https://www.gonis.gr/news/dikaiwmata-ma8htwn-me-diazeugmenous-h-se-diastash-goneis_614

Εγκύκλιος Φ.7/ 517/ 127893 /Γ1/13-10-2010, Δικαιώματα των παιδιών-μαθητών στην Πρωτοβάθμια και Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση, των οποίων οι γονείς βρίσκονται σε διάσταση ή είναι διαζευγμένοι και ο ένας από αυτούς δεν ασκεί την επιμέλειά τους, Ανακτήθηκε από https://www.gdimitrakopoulos.gr/files/dikaiomata_paidiou_2010.pdf

Εγκύκλιος Φ1/117262/ΓΔ4/20-09-2021, Ενημέρωση σχετικά με την εφαρμογή του ν. 4800/21-5-2021 (Α' 81) για τις εγγραφές/μετεγγραφές μαθητών/τριών Α/βάθμιας και Β/βάθμιας Εκπαίδευσης, Ανακτήθηκε από <https://www.hellenicparliament.gr/UserFiles/67715b2c-ec81-4f0c-ad6a-476a34d732bd/11991316.pdf>

Ζερβογιάννη Ε. (2021). Άρση διαφωνιών των γονέων για το θρήσκευμα, τις διατροφικές επιλογές και την υγειονομική περίθαλψη του παιδιού. Στο Εταιρεία Οικογενειακού Δικαίου (Επιμ.). Ζητήματα γονικής μέριμνας. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα

Farmakidis-Markou M. (2021). The new family law in Greece: Joint custody cannot be imposed by law, Economia Publishing, εκδόσεις Κέρκυρα, Ανακτήθηκε από <https://www.ekdoseiskerkyra.gr/the-new-family-law-in-greece-joint-custody-cannot-be-imposed-by-law-2/>

Haugli, T., Sigurdson, R. (2024). Children's Health Matters in Custody Conflicts: Best Interests of the Child and Decisions on Health Matters. In: Kaldal, A., Hellner, A., Mattsson, T. (eds) Children in Custody Disputes. Palgrave Macmillan, Cham.

HRW (Human Rights Watch) (2021). Greece: Dangerous Custody Law to Take Effect, Ανακτήθηκε από <https://www.hrw.org/news/2021/09/15/greece-dangerous-custody-law-take-effect>

Καράκωστας Ι. (2011). Αστικός Κώδικας, Ερμηνεία – Σχόλια – Νομολογία. Τόμος Όγδοος. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα

Κατράς Ι. (2022). ΜΠρΑθ 1717/2022. Ελληνική Δικαιοσύνη, 2, σ. 462-466

Κιτσάκης Σ. (2021). Συνεπιμέλεια και συμφέρον του τέκνου. Ειδικά τα όρια της κοινής άσκησης της επιμέλειας. Σκέψεις με αφορμή πρόσφατη νομολογία και την μεταρρύθμιση του δικαίου της γονικής μέριμνας. ΕφΑΔΠολΔ 1/2021, Έτος 14ο

Κοτζάμπαση Α., (2023). Εγχειρίδιο Οικογενειακού Δικαίου, 3η έκδ., Σάκκουλας, Αθήνα

Κοτζάμπαση Α., (2016). Οι εμβολιασμοί κατά την παιδική ηλικία: ένα ζήτημα που άπτεται της γονικής μέριμνας και της δημόσιας υγείας. Ιατρικό Δίκαιο – Βιοηθική, 36, 1-4

Κουνουγέρη – Μανωλεδάκη Ε. (2016). Οικογενειακό δίκαιο. Αθήνα: Σάκκουλας Εκδόσεις Α.Ε.

Κουρτζίδη Ε., (2021). Οι βασικές μεταρρυθμίσεις που επέφερε ο νόμος 4800/2021. Ιδίως στο ζήτημα της επιμέλειας των ανήλικων τέκνων έπειτα από τη λύση ή την ακύρωση του γάμου ή του συμφώνου συμβίωσης. Ένθα, Επίκαιρα Νομικά Θέματα και Αναλύσεις, 16 (6), 26-33

Koutsouradis A. (2021). Parental Responsibilities, National Report: Greece. Commission on European Family Law

Κώδικας Ιατρικής Δεοντολογίας (Κ.Ι.Δ.). Νόμος 3418/2005, Ανακτήθηκε από <https://www.kodiko.gr/nomothesia/document/159804/nomos-3418-2005>

Μπραζιώτης Α. (2023). Η «συνεπιμέλεια» πριν και μετά τη μεταρρύθμιση στο Οικογενειακό Δίκαιο με τον ν.4800/2021, Ένθα, Επίκαιρα Νομικά Θέματα και Αναλύσεις, 16 (8), 41-47

Νόμος 5089/2024. Ισότητα στον πολιτικό γάμο, τροποποίηση του Αστικού Κώδικα σε άλλες διατάξεις, <https://www.taxheaven.gr/law/5089/2024>

Νόμος 4800/2021. Μεταρρυθμίσεις αναφορικά με τις σχέσεις γονέων και τέκνων, άλλα ζητήματα οικογενειακού δικαίου και λοιπές επείγουσες διατάξεις, Ανακτήθηκε από <https://www.kodiko.gr/nomothesia/document/720693/nomos-4800-2021>

Νόμος 4714/2020. Φορολογικές παρεμβάσεις για την ενίσχυση της αναπτυξιακής διαδικασίας της ελληνικής οικονομίας, ενσωμάτωση στην ελληνική νομοθεσία των Οδηγιών (ΕΕ) 2017/1852, (ΕΕ) 2018/822, (ΕΕ) 2020/876, (ΕΕ)2016/1164, (ΕΕ) 2018/1910 και (ΕΕ) 2019/475, συνεισφορά Δημοσίου για την αποπληρωμή δανείων πληγέντων δανειοληπτών λόγω των δυσμενών συνεπειών της νόσου COVID-19 και άλλες διατάξεις. Ανακτήθηκε από <https://www.taxheaven.gr/law/4714/2020>

Νόμος 4443/2016. Ι) Ενσωμάτωση της Οδηγίας 2000/43/ΕΚ περί εφαρμογής της αρχής της ίσης μεταχείρισης προσώπων ασχέτως φυλετικής ή εθνοτικής τους καταγωγής, της Οδηγίας 2000/78/ΕΚ για τη διαμόρφωση γενικού πλαισίου για την ίση μεταχείριση στην απασχόληση και την εργασία και της Οδηγίας 2014/54/ΕΕ περί μέτρων που διευκολύνουν την άσκηση των δικαιωμάτων των εργαζομένων στο πλαίσιο της ελεύθερης κυκλοφορίας των εργαζομένων, ΙΙ) λήψη αναγκαίων μέτρων συμμόρφωσης με τα άρθρα 22, 23, 30, 31 παρ. 1, 32 και 34 του Κανονισμού 596/2014 για την κατάχρηση της αγοράς και την κατάργηση της Οδηγίας 2003/6/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου και των Οδηγιών της Επιτροπής 2003/124/ΕΚ, 2003/125 ΕΚ και 2004/72/ΕΚ και ενσωμάτωση της Οδηγίας 2014/57/ΕΕ περί ποινικών κυρώσεων για την κατάχρηση αγοράς και της εκτελεστικής Οδηγίας 2015/2392, ΙΙΙ) ενσωμάτωση της Οδηγίας 2014/62 σχετικά με την προστασία του ευρώ και άλλων νομισμάτων από την παραχάραξη και την κιβδηλεία μέσω του ποινικού δικαίου και για την αντικατάσταση της απόφασης - πλαισίου 2000/383/ΔΕΥ του Συμβουλίου και ΙV) Σύσταση Εθνικού Μηχανισμού Διερεύνησης Περιστατικών Αυθαιρεσίας στα σώματα ασφαλείας και τους υπαλλήλους των καταστημάτων κράτησης και άλλες διατάξεις, Ανακτήθηκε από <https://www.taxheaven.gr/law/4443/2016>

Νόμος 4491/2017. Νομική αναγνώριση της ταυτότητας φύλου Εθνικός Μηχανισμός Εκπόνησης, Παρακολούθησης και Αξιολόγησης των Σχεδίων Δράσης για τα Δικαιώματα του Παιδιού και άλλες διατάξεις, <https://www.taxheaven.gr/law/4491/2017>

Νόμος 4356/2015. Σύμφωνο συμβίωσης, άσκηση δικαιωμάτων, ποινικές και άλλες διατάξεις, Ανακτήθηκε από <https://www.taxheaven.gr/law/4356/2015>

Νόμος 3984/2011. Δωρεά και μεταμόσχευση οργάνων και άλλες διατάξεις. Ανακτήθηκε από <https://www.kodiko.gr/nomothesia/document/123599/nomos-3984-2011>

Νόμος 3719/2008. Μεταρρυθμίσεις για την οικογένεια , το παιδί , την κοινωνία και άλλες διατάξεις, Ανακτήθηκε από <https://www.e-nomothesia.gr/oikogeneia/n-3719-2008.html>

Νόμος 2447/1996. Κύρωση ως Κώδικα του σχεδίου νόμου «Υιοθεσία, επιτροπεία και αναδοχή ανηλίκου, δικαστική συμπαράσταση, δικαστική επιμέλεια ξένων υποθέσεων και συναφείς ουσιαστικές, δικονομικές και μεταβατικές διατάξεις, Ανακτήθηκε από <https://www.lawspot.gr/nomikes-plirofories/nomothesia/nomos-2447-1996>

Νόμος 2101/1992. Κύρωση της Διεθνούς Σύμβασης για τα δικαιώματα του παιδιού, Ανακτήθηκε από <https://www.kodiko.gr/nomothesia/document/226024/nomos-2101-1992>

Νόμος 1329/1983. Κύρωση ως Κώδικα του Σχεδίου Νόμου: Εφαρμογή της συνταγματικής αρχής της ισότητας ανδρών και γυναικών στον Αστικό Κώδικα, τον Εισαγωγικό του Νόμο, την Εμπορική Νομοθεσία και τον Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας , καθώς και μερικός εκσυγχρονισμός των διατάξεων του Αστικού Κώδικα που αφορούν το Οικογενειακό Δίκαιο, Ανακτήθηκε από <https://www.kodiko.gr/nomothesia/document/286537/nomos-1329-1983>

Νόμος 1250/1982. Για την καθιέρωση του πολιτικού γάμου, Ανακτήθηκε από <https://www.lawspot.gr/nomikes-plirofories/nomothesia/nomos-1250-1982>

Παντελίδου Κ. (2021). Σύγχρονες εξελίξεις στην άσκηση της γονικής μέριμνας μετά τη διάσταση ή το διαζύγιο. Στο Εταιρεία Οικογενειακού Δικαίου (Επιμ.). Ζητήματα γονικής μέριμνας. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα

Παντελίδου Κ. (2022). Οι αλλαγές του ν. 4800/2021 στη γονική μέριμνα και στο δικαίωμα επικοινωνίας με το τέκνο εκτός γάμου. Εθνική Σχολή Δικαστικών Λειτουργών (ΕΣΔΙ)

Παραβάντης Ι. (2007). Στατιστική ανάλυση Νομολογίας Πρωτοδικείου Αθηνών: Γονική μέριμνα, επιμέλεια και Επικοινωνία παιδιών σε περίπτωση διαζυγίου, ΜΚΟ ΓΟΝ.ΙΣ.

Περάκη Β. (2021). Δυνατότητες άσκησης γονικής μέριμνας σε τέκνα ομόφυλων συντρόφων. Στο Εταιρεία Οικογενειακού Δικαίου (Επιμ.). Ζητήματα γονικής μέριμνας. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα

Ποινικός Κώδικας (άρθρο 304). Διακοπή της Κύησης. Ανακτήθηκε από <https://www.lawspot.gr/nomikes-plirofories/nomothesia/n-4619-2019/arthro-304-poinikos-kodikas-nomos-4619-2019-diakopi-tis>

Προεδρικό Διάταγμα 79/2017. Οργάνωση και λειτουργία νηπιαγωγείων και δημοτικών σχολείων, Ανακτήθηκε από <https://www.kodiko.gr/nomothesia/document/292297/p.d.-79-2017>

Papazissi T., (2005). The Function of Parental Care and Custody and the Minor's Opinion in Greece, Family Law Quarterly, Vol. 39, No. 2, Symposium on Comparative Custody Law (Summer 2005), pp. 339-352

Ρουμελιώτου Μ. (2009). Μέσα κοινωνικής δικτύωσης: Η σύγχρονη συμμετοχική δημοκρατία των νέων τεχνολογιών; Ανακτήθηκε από https://www.academia.edu/Μέσα_κοινωνικής_δικτύωσης_Η_σύγχρονη_συμμετοχική_δημοκρατία_των_νέων_τεχνολογιών

Scherpe, J. (2016). European Family Law Volume III: Family Law in a European Perspective. Edwar Elgar Publishing

Tryfonidou, A. (2019). The parenting rights of same-sex couples under European law. Marriage, Families & Spirituality, 25(2), 176-194.

Tryfonidou, A. (2024). The new Greek legislation opening marriage to same-sex couples: an analysis. EQUAL, Rivista di Diritto Antidiscriminatorio, 1, 117-126

Υπουργική Απόφαση (Υ.Α.) 79942/ΓΔ4/21-5-2019 (ΦΕΚ 2005/Β/31-5-2019), Ανακτήθηκε από <https://www.kodiko.gr/nomothesia/document/593667/yp.-apofasi-79942-gd4-2019>

Χριστινάκης Π. (2003). Οικογενειακό δίκαιο και ισότητα των δύο φύλων. Αθήνα, Παναγιώτης Χριστινάκης

Ψαρά Κ. (2023). Μια πρώτη αποτίμηση των μεταρρυθμίσεων που επέφερε στο Οικογενειακό Δίκαιο. ένθα, Επίκαιρα Νομικά Θέματα και Αναλύσεις, 16 (7), 34-40

Zervogianni, E. (2016). The Changing Concept of 'Family' and Challenges for Family Law in Greece. SCHERPE, Jens M.(szerk.): European Family Law, 2, 86-107.